

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Utvärdering jordbruksstöd 2012

Rapportnr: 2012:77

ISSN: 1403-168X

Text: Markör Marknad och Kommunikation AB, september 2012

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Landsbygdsenheten

Rapporten finns som pdf på www.lansstyrelsen.se/vastragotaland under Publikationer/Rapporter.

Uppdrag:	Telefonundersökning, utvärdering av jordbruksstöd
Beställare:	Länsstyrelsen Västra Götaland
Kontaktperson Länsstyrelsen:	Eva Olsson
Projektledare Markör:	Fredrik Askhem
Undersökningsperiod:	September - oktober 2012

Markör Marknad och Kommunikation

Markör hjälper större företag och organisationer att fatta rätt beslut – det gör vi genom utredningar, undersökningar och utvecklingsarbete på plats hos våra kunder.

Innehållsförteckning

1	Bakgrund och syfte	5
2	Genomförande	5
3	Rapportdisposition	5
4	Resultatredovisning	6
4.1	De svarande	6
4.2	Vad stödet inneburit i stort	7
4.2.1	Förändring av arbetsmiljön	8
4.2.2	Rationalisering av verksamheten	10
4.2.3	Utökning av verksamheten	11
4.2.4	Ökad lönsamhet	12
4.2.5	Övriga svar	12
4.3	Kännedom om möjligheten att ansöka om extra fem procent i stöd	15
4.4	Kompetensutveckling inom Landsbygdsprogrammet	18
4.5	Frågor till målgruppen som erhållit 30 procent i stöd	20
4.5.1	Har de fem procenten påverkat hur du ser på kvinnors möjlighet att jobba inom ditt företag?	20
4.5.2	Har de fem procenten påverkat din investering till att bli mer arbetsmiljövänlig?	22
4.5.3	Har de extra fem procenten påverkat din investeringsgrad? Inneburit att du tänker annorlunda beträffande investeringar och lönsamhet?	23
4.5.4	Vad var avgörande för att ansöka om fem procent extra i stöd?	24
4.5.5	Är det ett bra tillvägagångssätt att erbjuda fem procent extra i stöd för att stimulera specifika projekt?	27
4.5.6	Fem procent i extra stöd – rätt nivå?	31
4.6	Fråga till målgruppen som erhållit 25 procent i stöd	34
4.6.1	Vilken var huvudorsaken till att du inte ansökte om fem (5) procent extra i stöd?	34
4.7	Förändringar av verksamheten som ett resultat av stödet	36
4.7.1	Kompetensnivå	36
4.7.2	Nya arbetsmetoder	38
4.7.3	Arbetsstillfällen	40
4.7.4	Lönsamhet	41

4.7.5	Genomföra projektet med eller utan stöd	45
4.8	Instämmandefrågor	46
4.8.1	Arbetsmiljö	46
4.8.2	Personalpolitik	47
4.8.3	Slutförande av projekt tack vare stöd	48
4.8.4	Ökad jämställdhet	49
4.8.5	Landsbygdsprogrammets övergripande mål	50
4.9	Framtid	51
5	Sammanfattning	54
5.1	Markörs kommentarer	55
Bilaga 1		60
Bilaga 2		114

1 Bakgrund och syfte

Markör Marknad och Kommunikation AB har på uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götaland genomfört en telefonundersökning som ligger till grund för en utvärdering av stöd till jordbruksföretag i Västra Götaland. Under åren 2007 – 2013 har det varit möjligt att få extra i stöd till sin verksamhet. Ökat företagande, bättre arbetsmiljö, ökad djurvälstånd och bättre lönsamhet är några saker som stått i fokus för att komma ifråga för stöd.

2 Genomförande

Undersökningen har genomförts över telefon, där frågorna har programmerats in i Markörs datorstödda undersökningsverktyg NEBU och därefter har Markörs intervjukår genomfört 178 intervjuer med företrädare för jordbruksföretag i Västra Götaland som erhållit stöd till sin verksamhet. Urvalet var sammanställt av uppdragsgivaren. Efter att ett antal dubletter i urvalet rensats bort, fanns det 252 enskilda jordbruksföretag att söka (sorterat på organisationsnummer). Detta ger en svarsfrekvens i undersökningen om 71 procent, vilket får anses som en klart godkänd siffra, mot bakgrund av att Markör generellt i sina telefonundersökningar har en variation från 50 – 90 procent i svarsfrekvens (brutto). Av de 178 genomförda intervjuerna är 60 genomförda med företagare som erhållit 25 procent i stöd och 118 är gjorda med företagare som erhållit 30 procent i stöd, dvs. erhållit de extra fem procenten som funnits att ansöka om.

3 Rapportdisposition

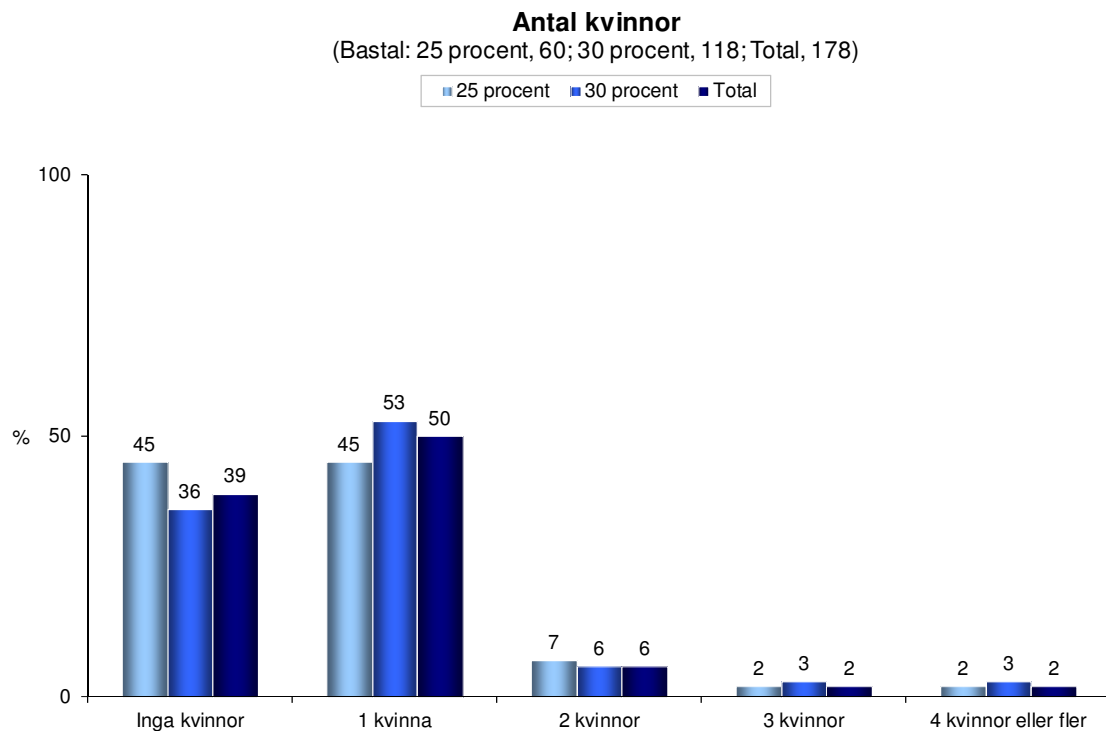
Resultatet från undersökningen redovisas genom diagram med beskrivande text under följande rubriker. Varje diagram visar resultatet på totalnivå samt nedbrutet på vilket storlek på stöd man erhållit, 25 respektive 30 procent. Maskinella avrundningar i diagrammen förekommer. Även de öppna svaren och de belysande citat som lyfts fram i rapporten är uppdelade på vilken storlek erhållit stöd har haft, dvs. 25 procent och 30 procent. Rapporten följer i stort intervjuguidens frågedisposition och avslutas med Markörs analys och sammanfattning. I bilaga till rapporten finns enkät, samtliga öppna svar samt nedbrytningstabeller.

4 Resultatredovisning

4.1 De svarande

178 intervjuer är genomförda. 60 stycken är genomförda med företagare som erhållit 25 procent i stöd och 118 stycken är gjorda med företagare som erhållit 30 procent i stöd, dvs. erhållit de extra fem procenten som funnits att ansöka om. Antalet anställda/verksamma kvinnor respektive män i de jordbruksföretag som deltagit i utvärderingen fördelar sig enligt nedan:

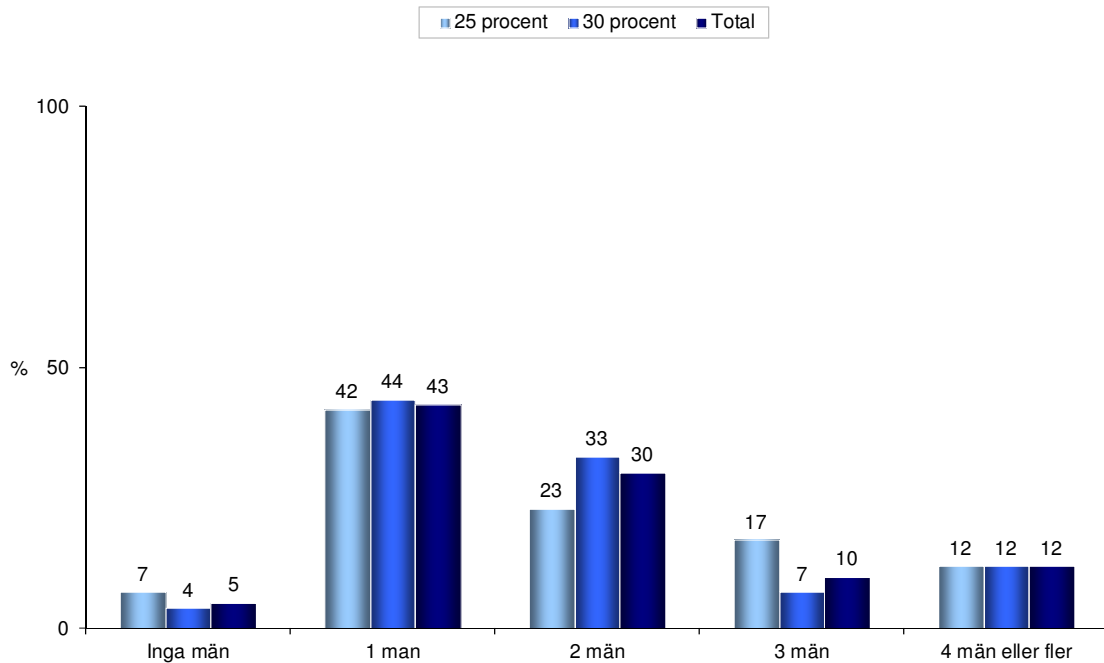

Fyra av tio företag saknar kvinnlig anställd/verksam. I hälften av företagen finns en kvinna anställd/verksam. Ytterst få företag har två kvinnor eller fler som anställda/verksamma.

Antal män

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

Ytterst få företag saknar manliga anställda/verksamma. Fyra av tio företag har en anställd/verksam man. Tre av tio har två män anställda/verksamma. Ett av tio företag har fyra eller fler män anställda/verksamma.

4.2 Vad stödet inneburit i stort

Oavsett storleken på det stöd man erhållit fick samtliga respondenter svara på frågan vad stödet i stort har inneburit för deras jordbruksföretag. Frågan ställdes helt öppen, utan svarsalternativ.

Det som de allra flesta svarande oavsett stödnivå nämner, är att de i någon form fått en annan arbetstillvaro tack vare stödet, att det gjort arbetsmiljön bättre och det gäller för såväl för människa som för djur. Det handlar om färre timmars arbete, det handlar om att inte ta risker med gamla maskiner eller osäkra arbetsmiljöer. Några pekar på att det gett dem ett mycket bättre liv, att den psykosociala tillvaron förbättrats mycket. Det är tydligt att de tunga och förslitande momenten går att komma bort ifrån, i alla fall kan de med rätt insatser och hjälp av stödet minskas. Det påtalas att med minskade tunga lyft, tillsammans med en mindre krävande miljö, så öppnas dörren för såväl kvinnor och män att kunna genomföra arbetet utan att riskera hälsan. Det är också tydligt att man har vågat göra satsningar tack vare stödet. Många har tillagt i sitt svar, att det sannolikt skulle ha genomförts en förändring av verksamheten, men tack vare stödet hamnade man i en mer gynnsam situation. Det som åsyftas då är

bland annat att man faktiskt fick kontanta medel att använda i sin verksamhet, att stödet gav dem utrymme till att få lån av banken eller att stödet gjorde att de fick bättre lånevillkor etc.

När respondenterna svarat på vad stödet i stort inneburit ses inte några stora skillnader i hur man svarat, när man jämför och kategoriserar svaren. De som erhållit 30 procent i stöd nämner något mer uttalat att stödet påverkat lönsamheten. Många övriga svar återfinns i såväl gruppen med 25 procent i stöd som i gruppen respondenter med 30 procent i stöd. Man kan grovt dela in svaren på vad stödet i stort inneburit i fyra huvudkategorier:

- Att det gett förändringar för arbetsmiljön
- Att det lett till en hel del rationaliseringar
- Att det lett till utökning av verksamheten
- Att det lett till bättre lönsamhet (30 procent)

Seden finns en lång rad kommentarer som tar upp andra aspekter eller en kombination av flera ovan nämnda aspekter och som därmed sorterars in under övrigt.

4.2.1 Förändring av arbetsmiljön

En av de allra tydligaste och mest påtagliga effekterna av stödet, för båda målgrupperna, är sålunda arbetsmiljöeffekterna. Det har varit mer eller mindre uttalat i kriterierna för att beviljas stöd och det syns tydligt i resultatet av undersökningen vilken genomslagskraft önskan om en bättre arbetsmiljö har haft. Oavsett stödnivå så är arbetsmiljön något man genomgående tar upp, ofta i kombination med andra effekter.

25 procent i stöd – Öppna svar

Blivit bättre med plats för djuren, allt har blivit mer lättjobbat.

Det har blivit otroligt mycket bättre djurmiljö, roligare att gå till djuren. Mina arbetstimmar har minskat.

Det är framför allt en helt annan arbetsmiljö idag. Vi har fått stöd i två omgångar. Först fick vi stöd för mjölkrobot, sedan för automatisering av utfordringen. I båda fallen har arbetsuppgifterna blivit fysiskt lättare. När det gäller främst mjölkningen har roboten också psykosociala effekter; man blir friare och kan träffa sin familj mer. Min deltidsanställda är en tjej som jobbar här på lov och vid sidan av skolan. Efter de här investeringarna kan hon utföra många fler av arbetsuppgifterna och arbetet är säkrare. Tidigare var det tungt med stora risker för förslitningar och t ex klämskador.

Det som märks mest är tidsvinst i det dagliga arbetet, det sparar in mycket tid att ha moderniserat djurstallet. Jag lägger bara 30 procent av tiden där jämfört med tidigare. Visst hade det gått att genomföra projektet utan stöd men stödet gjorde det definitivt enklare.

30 procent i stöd – Öppna svar

Stödet hade den effekten att jag vågade satsa på att bygga det här köttdjursstallet som jag har nu. Utan stödet hade jag inte byggt stallet och stallet hade jag nog inte fortsatt arbeta heltid. Tidigare hade jag mjölkkor med 30 kor. Det var också heltid men fysiskt väldigt krävande samtidigt som det gav för lite för att bli lönsamt och för att kunna göra arbetsparande investeringar. Jag hade kommit till vägs ände med mjölkorna. Men köttdjur har jag ett fysiskt mindre krävande arbete och är inte lika bunden; det är friare på alla vis och då orkar jag fortsätta med heltid.

Jag har fått ett friare liv, inte lika bundet av mjölkningstider. Det är mindre fysiskt arbete och något kortare arbetstid. Det kanske hade gått att göra de här förändringarna även utan stödet men det har varit till stor hjälp.

Driften har blivit mer rationell, vi har ökat antal djur. Miljön för både oss som jobbar och djuren har blivit bättre. Utan stöd hade vi inte investerat.

En bättre arbetssituation och friskare djur. Det hade blivit betydligt jobbigare att genomföra projektet utan stöd, jag hade inte genomfört det utan stöd. Stödet drev på att det blev gjort och det blev mer positivt än jag trodde.

Förut var det här en hobbygård men tack vare stödet har vi kunnat gå upp i arbetstid och fått bättre arbetsmiljö. Vi har fått till ett trevligt ekologiskt system och det hade varit tuft om vi inte fått stödet. Jag är tveksam till om vi alls hade gjort det då.

Arbetsbelastningen har minskat betydligt och djuren har blivit mer harmoniska och mår bättre. Stödet var ju en klar hjälp men jag hade nog försökt genomföra projektet på ett eller annat sätt ändå.

Arbetsbelastning, flexibiliteten när det gäller arbetstiden, mindre arbetstid. Arbetsmiljön har blivit mycket bättre. Mer tid över till familjen, man är inte låst på samma sätt som förut. Stödet var till stor hjälp men jag hade genomfört investeringen även utan stöd.

Det har haft en väldigt stor inverkan. Nu har vi kortare arbetstid och kan ta kväll tidigare. Det är mycket tveksamt om vi hade kunnat göra allt detta utan stödet.

4.2.2 Rationalisering av verksamheten

Att verksamheten tack vare stödet i många fall blivit mer rationell syns i tydligt i kommentarerna. Det handlar om att man utnyttjar arbetstiden bättre, att man fått in maskiner på områden där man tidigare arbetat manuellt. Många tunga och tidskrävande moment försvunnit.

25 procent i stöd – Öppna svar

Det krävs mindre muskelstyrka och arbetet har rationaliserats så att vi kan lägga ner mer tid på djuren nu. Stödet har varit till stor hjälp och utan det är jag tveksam till om vi klarat investeringskostnaderna.

Arbetet är mer rationellt och jag kan använda min tid till andra sysslor på gården. Jag har nu djuren på ett gårdscentrum och slipper långa åkturer med traktorn. Jag spar pengar på diesel och miljöpåverkan är betydligt mindre. Stödet var till stor hjälp men jag hade gjort dessa åtgärder i alla fall.

Det blev mer rationellt, mer maskiner, mer lättarbetat. Troligtvis hade jag genomfört projektet utan stöd, men stödet var ändå till stor hjälp. Jag hade hållit nere kostnaderna betydligt utan stöd, det hade inte blivit samma omfattning på projektet utan det.

Jag har fått en mer rationell produktion, en mer arbetsbesparande och det har blivit roligare, jag har lärt känna djuren på annat sätt. Lösdriften sparar väldigt mycket tid. Utan stödet hade jag inte kunnat genomföra projektet.

30 procent i stöd – Öppna svar

Utökat verksamheten, bättre arbetsmiljö, tagit bort de tunga lyften, mer rationellt.

Vi hade ett kallt stall och med de två kalla vintrarna som var så fungerade det inte, därför sökte vi stödet för att få en bättre djurhållning och bättre arbetsmiljö. Stödet var viktigt för att kunna genomföra detta, vi hade inte klarat det ekonomiskt annars.

Vi hade inte varit kvar som mjölkbönder annars. Stödet var avgörande för att jag skulle våga satsa, marknaden är tuff nu. Korna har det mycket bättre med det nya systemet och arbetet är mindre slitsamt än förut. Jag kan arbeta mer effektivt nu.

Vi har kunnat bygga en ny ladugård som är bättre för oss att arbeta i och för djurens hälsa. Den psykosociala arbetsmiljön blir ju bättre för oss också när vi ser att djuren mår bra och trivs.

4.2.3 Utökning av verksamheten

Många respondenter ur båda målgrupperna vittnar om att stödet inneburit att man kunnat utöka sin verksamhet. Det har bland annat varit frågan om utbyggnationer, ökning av antalet djur och i viss mån nyanställningar.

25 procent i stöd – Öppna svar

Att vi kunde ha fler djur och att korna kunde gå lösa. Hade inte genomfört projektet utan stöd.

Det har ökat omsättningen, Jag har fler kor nu. Jag har investerat i större gödselbrunn och ett ungdjurstall. Stödet var till stor hjälp. Men jag hade nog gjort något liknande i alla fall.

Det har skapat 1,5 arbetstillfällen och gett oss lite bättre ekonomi. Vi behövde inte ta så stora banklån när vi byggde, men jag tror att vi hade klarat det även utan stödet.

Det har gjort att vi kan växa och anställa fler. Det var till stor hjälp och det var det som fick det att väga över till att bli en investering.

Jag har kunnat öka djurantalet, det hade troligen inte skett utan stödet. Och min fru har kunnat börja jobba heltid på gården.

Stödet gjorde att vi vågade investera av utbyggnad och utökad svinproduktion. Vi hade nog gjort det ändå men svinbranschen har inte lysande tider så stödet var betydelsefullt för oss.

30 procent i stöd – Öppna svar

Det har haft en hel del betydelse; det gav en möjlighet att utveckla företaget, gjorde det möjligt att bygga nytt och att lägga in mer kunskap.

Jag har ökat min djurproduktion och arbetet har effektiviserats. Byggnaden har gjort att vi kan köpa kalvar under hela året, även då de är lite billigare. Stödet var till stor hjälp men jag hade gjort investeringen i alla fall.

Jag bytte ut och byggde ny inredning för äggproduktion, för att kunna utöka och utveckla verksamheten. Jag hade inte genomfört projekt utan stöd.

Vi har utökat verksamheten med fler köttdjur. Stödet var till stor hjälp, men vi hade gjort det ändå.

Vi har expanderat kraftigt med hjälp av stödet. Vi har fördubblat antalet mjölkkor och det är högst tveksamt om vi kunnat göra det utan stödet.

Vi har kunnat dubblera antalet djur med samma arbetstimmar. Stödet var till stor hjälp men vi skulle ha investerat ändå.

Att jag hade råd att skaffa en anställd. Stödet var till stor hjälp.

4.2.4 Ökad lönsamhet

De som mer uttalat svarat att de fått en ökad lönsamhet i verksamheten återfinns främst i målgruppen 30 procent i stöd. Det är ofta kombinationen av stöd, förändring, rationalisering och satsning som lett till att lönsamheten ökat. Stödet har i flera fall varit avgörande för att man vågade göra en satsning.

30 procent i stöd – Öppna svar

Utan stöd hade vi inte kunnat genomföra investeringarna. Vi har byggt ett tjurstall och utan stödet hade jag inte vågat satsa. Stödet innebar att vi kan få lönsamhet på investeringen.

Utbyggnad av mjölkproduktionen med först en och sedan ytterligare en mjölkrobot samt investeringar för ökad djurhållning är vad jag satsat på och fått bidrag för. Investeringarna har lett en till en ökad lönsamhet. Jag hade nog kunnat genomföra de här satsningarna även utan stöd, men det är tveksamt om det blivit av. Stödet satte igång en process. Framför allt blir det mina söner som får glädje av satsningarna. Självt planerar jag för att pensionera mig, fast satsningarna har gett mig personligen ny energi också och kan göra att jag jobbar kvar längre tid än vad jag egentligen tänkt.

Vi fick vår verksamhet mer strukturerad, lönsam och det blev lättare att sköta jobbet. Utan stöd hade det inte gått. Det behövde vi verkligen för att utveckla vår verksamhet.

Vi hade dålig lönsamhet och utan stödet så hade vi inte haft kvar vår köttproduktion. Stödet har inneburit att vi kan arbeta mer effektivt och nu när vi har kvar djuren så bibehåller vi det öppna landskapet.

Vi har kunnat öka djurantalet och därmed också ökat våra inkomster. Nu kan vi hyra in personal vid arbetstoppar, det kunde vi inte förut. Vi hade nog inte gjort en så här stor investering utan stödet.

4.2.5 Övriga svar

Flera lyfter fram vikten av att ha erhållit stöd för att våga satsa, för att man skulle kunna få låna av banken till hela sitt projekt eller för att utveckla sin verksamhet. Många har i förbigående sagt att man

sannolikt hade gjort investeringen ändå. Men det är också många som säger motsatsen, att hade man inte fått ta del av stödet, så hade investeringen uteblivit. Några nämner också att de tack vare stödet kunde komma igång med förändrings- och utvecklingsarbetet tidigare och att det gett arbetet med att förändra en skjuts framåt. Några har även ställt om till annan verksamhet eller lagt till nya näringar.

25 procent i stöd – Öppna svar

Det har gjort det lättare att förverkliga vår investering så att vi kan växa och utvecklas. Jag har svårt att säga om det gått ändå men det är helt klart att stödet underlättade. Med en svagare kalkyl är det inte säkert att vi vågat risken.

Det har hjälpt till att dra ner kostnaderna annars hade det inte gått att genomföra. Hade inte fått låna allt från banken.

Hade jag inte fått stödet hade jag inte gjort investeringen. Jag har fått stödet beviljat men har inte fått pengarna än. Och jag håller på att genomföra projektet just nu, den största delen är klar men har ett nybygge som väntar.

Jag har fått tre investeringsstöd i två olika företag. Bland annat investerat i en äggpackningsmaskin som innebar arbetsbesparing och förbättrad arbetsmiljö. En hel del tunga lyft försvann och förutsättningarna ökade därmed för kvinnor att kunna arbeta med äggen. Stödet gjorde det ekonomiskt möjligt att satsa på en ny maskin, annars hade investeringen varit svår att räkna hem. 1) Bygga nytt hönshus för ekologiska höns. Detta ledde till en ökad sysselsättningsgrad med en anställd och ökad lönsamhet i företaget. Stödet gav en bra skjuts i början eftersom låneandelen minskade. Stödet var inte nödvändigt för investeringen men det underlättade och gjorde att vi kunde dra nytta av investeringen direkt genom att nyanställa på heltid. 2) Ny spannmålstorkbyggnad med lagring som rationaliserade vår spannmålshantering rejält. I den investeringen fanns också stöd för installation av en halm- och vedpanna. När det gäller den investeringen är det på samma sätt som med äggkläckningsmaskinen.

Stödet betydde väldigt mycket, det hade inte blivit något bygge annars.

Stödet var avgörande för att vi skulle ta besluten att investera. Vi var tvungna att investera i en flispanna för att hålla ett bättre inomhusklimat för kycklingarna. Vi eldade tidigare med eldningsolja och nu använder vi egenproducerad flis, miljövinsterna har blivit stora och vi sparar mycket pengar. Det har också ökat vårt behov av arbetskraft för att jobba i skogen. Vi har även spannmålsodling och även där spar flispannan stora pengar.

30 procent i stöd – Öppna svar

Det har varit väldigt positivt. Vi byggde personalutrymmen, extra ströbäddar, hygienutrymmen osv. Med tanke utvecklingen därefter har det varit väldigt lyckosamt. Efter ett riktigt stålbad har grisproduktionen nu gått väldigt bra. Om jag haft större lån hade det varit dyrt och vi hade nog inte klarat att dra nytta av uppgången. Dessutom gjorde uppgången att vi behövde ta in mer personal och det hade varit svårt att göra utan de nya personal- och hygienutrymmena.

Det har underlättat enormt mycket, det hade knappt gått att hålla på annars. Det var väldigt mycket värt att få stödet, jag hade nog inte genomfört projektet utan det.

Det påskyndade att vi kunde genomföra projektet. Vi hade nog fått vänta några år annars.

Det är tveksamt om jag kunnat genomföra min satsning utan stödet och det hade varit mer arbetskrävande att fortsätta med lantbruket utan den här satsningen. Samtidigt har det inte jättestor betydelse för mig eftersom jag arbetar som anställd även utanför lantbruket. Lantbruket svarar för cirka tio procent av min försörjning.

Om vi inte byggt lösdriftsstall så hade verksamheten varit nedlagd. Det var investera eller avveckla. Stödet var väsentligt och till stor hjälp.

Jag kunde övergå till ekologisk produktion eftersom jag byggde en ny lösdriftsladugård. Samt att jag kunde öka produktionen något.

En ombyggnation av ett grisstall gjorde det möjligt för mig att börja med köttproduktion med nöt. Stödet är till stor hjälp men jag hade gjort det ändå.

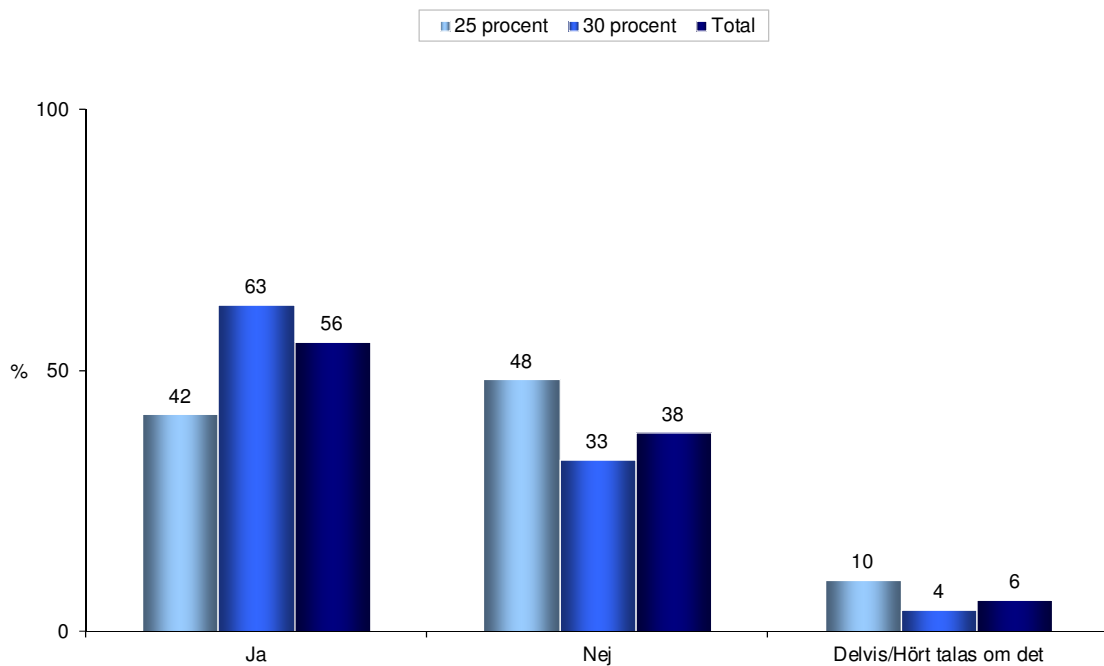

4.3 Kännedom om möjligheten att ansöka om extra fem procent i stöd

Samtliga svarande fick frågan om de känt till möjligheten om att ansöka om extra fem procent i stöd. De extra fem procenten var möjliga att få givet att man uppfyllde vissa kriterier såsom arbetsmiljöåtgärder eller ökade och förbättrade möjligheter för kvinnor.

Kände du till de extra fem (5) procenten i stöd, som fanns att ansöka om?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

I det närmaste sex av tio anger att de känt till de extra fem procenten i stöd. Knappt en av tio anger att de hört talas om det. Medan fyra av tio svarar att de inte känt till det.

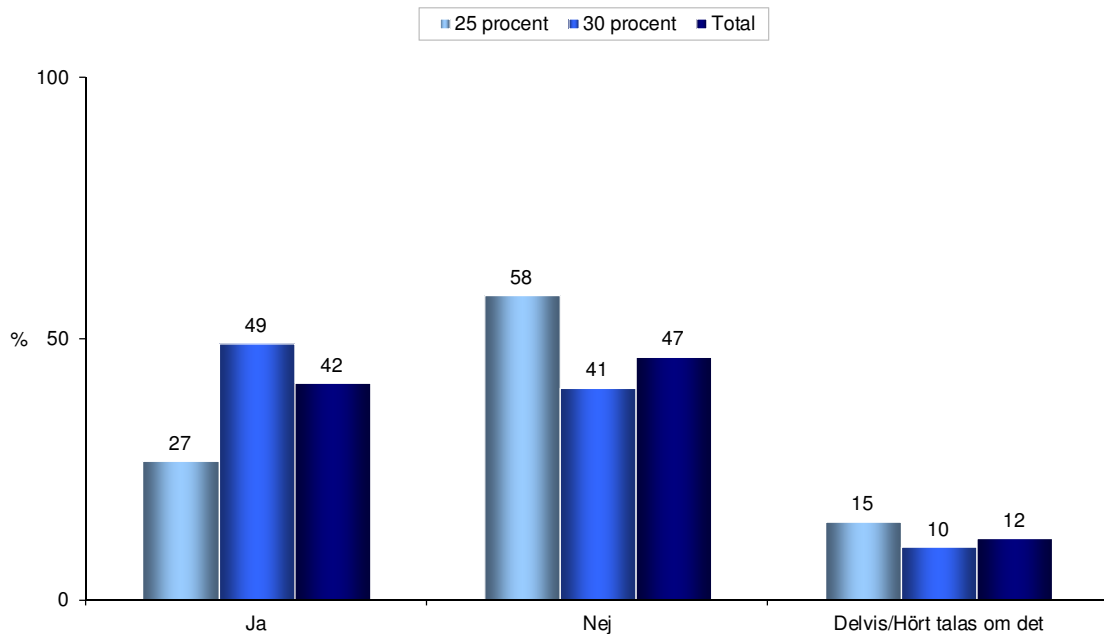
Nedbrutet på de två målgrupperna ser man tydligt att de som erhållit de extra fem procenten haft en betydligt större kännedom om att möjligheten till extra stöd fanns.

Det ställdes även en fråga om man känt till vad som krävdes för att komma ifråga om de extra fem procenten i stöd.

Kände du till vad som krävdes för att komma ifråga för de extra fem procenten i stöd?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

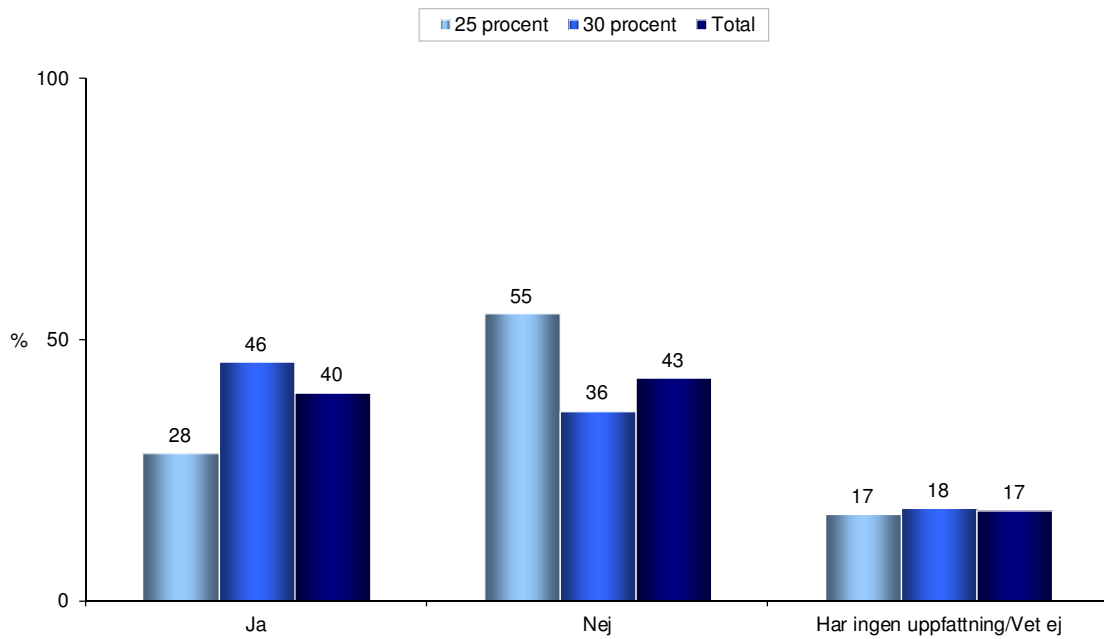
Fyra av tio anger att de hade kännedom om vilka krav som gällde för att komma i fråga för de extra procenten. En av tio hävdar att de hört talas om det, medan nästan hälften säger att de inte känt till vad som krävts. De i undersökningen som erhållit 25 procent i stöd, har haft lägst kännedom om kraven för att kunna få extra stöd, knappt tre av tio svarar att de haft kunskap om kraven.

Respondenterna fick även svara på om de tycker att Länsstyrelsen i Västra Götaland delgett tillräckligt med information för att kunna söka de extra fem procenten.

Anser du att informationen för att kunna söka de extra fem (5) procenten i stöd varit tillräckliga?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

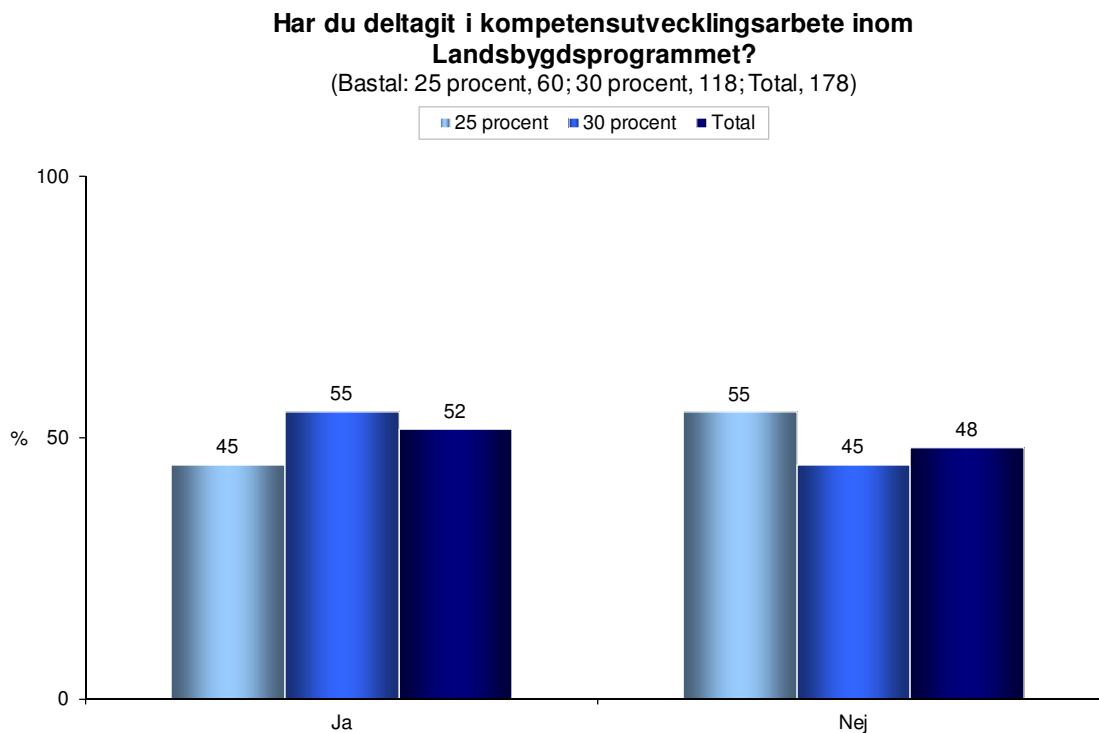

Fyra av tio anser att informationen varit tillräcklig. I det närmaste lika stor andel säger samtidigt att informationen inte varit tillräcklig. Knappt två av tio har ingen uppfattning i frågan. På nedbruten nivå visar det sig att knappt hälften av de som erhållit 30 procent i stöd tycker att informationen varit tillräcklig medan knappt tre av tio bland de som erhållit 25 procent anser att det samma.

4.4 Kompetensutveckling inom Landsbygdsprogrammet

Samtliga svarande fick frågan om huruvida de deltagit i kompetensutveckling inom Landsbygdsprogrammet.

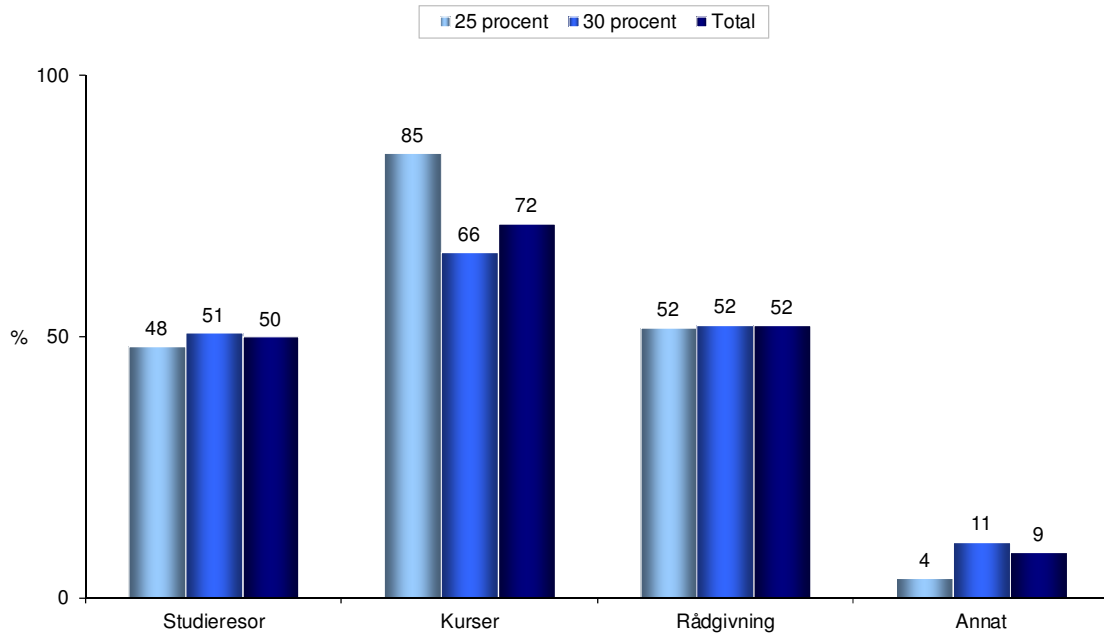

Hälften av respondenterna anger att de deltagit i kompetensutveckling inom Landsbygdsprogrammet. Sett till undersökningens två målgrupper, så har de respondenter som erhållit 30 procent i stöd deltagit i kompetensutveckling i något större utsträckning.

Har du deltagit i kompetensutvecklingsarbete inom Landsbygdsprogrammet?

(Bastal: 25 procent, 27; 30 procent, 65; Total, 92)

Sju av tio svarar att de deltagit i kurser och fem av tio anger att de varit på studieresor och/eller fått rådgivning.

De som svarat annat anger främst:

- ERFA-grupper
- Greppa näringen
- Gårdsbesök

4.5 Frågor till målgruppen som erhållit 30 procent i stöd

I undersökningen finns som bekant två stycken målgrupper, den ena som sökt och fått 25 procent i stöd och den andra som sökt och fått 30 procent i stöd. Till den senare målgruppen ställdes några fler frågor och dessa handlade uttalat om de extra fem procent som fanns att ansöka om. Det som frågades efter var:

- Har de fem procenten påverkat hur du ser på kvinnors möjlighet att jobba inom ditt företag?
- Har de fem procenten påverkat din investering till att bli mer arbetsmiljövänlig?
- Har de fem procenten påverkat din investeringsgrad? Inneburit att du tänker annorlunda beträffande investeringar och lönsamhet?
- Vad var avgörande för att ansöka om fem procent extra i stöd?
- I Västra Götaland valde man att erbjuda fem procent extra i stöd för särskilda insatser/projekt inom områdena arbetsmiljö och jämställdhet. Är detta ett bra eller mindre bra tillvägagångssätt för att stimulera genomförande av specifika projekt inom lantbruksföretagandet?

4.5.1 Har de fem procenten påverkat hur du ser på kvinnors möjlighet att jobba inom ditt företag?

Det de svarande främst lyfter fram under denna frågeställning är att tunga lyft minskats eller försvunnit i och med förändringar, i samband med det extra stödet. Man talar då i termer av att det blivit säkrare, mer lättjobbat och att arbetet innehåller färre tunga moment – vilket enligt de svarande innebär att alla kan ägna sig åt arbetet i företaget, såväl män som kvinnor.

30 procent i stöd – Öppna svar

De 5 procenten gjorde att vi satsade lite extra på att göra det så lättarbetat som möjligt. Så det finns större möjligheter för kvinnor att arbeta i företaget nu. Men det är ju lättare för både män och kvinnor.

Arbetsmiljön förbättras genom att det blir enklare att sköta djuren och den förbättrade arbetsmiljön gör att även min hustru - som är enda kvinnan som jobbar i lantbruket i dag - kan sköta i princip alla sysslor. Därmed kan vi så klart även anställa kvinnor om det skulle vara aktuellt med nyanställningar.

Ja det gjorde att vi siktade på att det inte skulle bli så tungarbetat just med tanke på att kvinnor skulle kunna jobba i verksamheten. De fem procenten puffade på extra där.

Ja, det var just de fem procenten som gjorde att jag kunde köpa en fodervagn så att utfodring blir väldigt lättarbetad. Förra året hade jag en anställd tjej som jobbade här och hon använde

fodervagnen. Det var väldigt tungjobbat med utfodringen tidigare då vi använde skottkärra. Då hade ingen kvinna stannat länge på jobbet.

Ja, det är större möjligheter för kvinnor att jobba i företaget nu. Vi kunde minimera kontakten med djur, vi kan nu sköta kontakten med djuren utanför boxarna, mindre farligt och krävs inte samma muskelstyrka.

Min fru kan vara med mycket mer nu och nu när utrustningen är mer anpassad till kvinnor så kan vi lättare få kvinnliga avbytare.

Jag har en dotter som är intresserad av att ta över företaget så jag tänkte extra på jämställdheten och såg till så att det blev bättre förutsättningar för både kvinnor och män att jobba i företaget. Och det var, till en viss del, tack vare de 5 procenten.

Vi är ju en kvinna och en man som jobbar i lantbruket och vi kan byta sysslor mer med varandra nu. Det lär ju skilja på muskelstyrka mellan män och kvinnor och kroppsslitaget minskar med mjölkroboten. Kvinnor som arbetar med mjölkning sliter ut sig fort tyvärr.

Det fanns även de som ansåg att extra stöd i sig inte bidrar till att möjligheterna ökar för kvinnor i företaget eller att det skulle ändra hur man ser på saken. Det påpekas att man redan i utgångsläget jobbar för och har en god möjlighet att anställa kvinnor och att man ger de anställda en god miljö.

Jag kan inte påstå att de fem procenten gjort till eller från när det gäller att öka jämlikheten. Den var god redan innan. Verksamheten har formats av att vi är en man och en kvinna som arbetar i lantbruket. Det är det totala stödet som är fördelen.

Jag kommer inte ihåg procentsatsen; jag hade proffshjälp för min ansökan av en man som tidigare varit knuten till Hushållningssällskapet men sedan övergått till LRF-konsult. Vilket av dem som han jobbade för när han hjälpte mig minns jag inte. Men de fem procenten har nog haft stor betydelse. Det är kostsamt att bygga så att det blir trivsamt. Det är hög omsättning på tjejrna som jobbar i grisproduktionen. Därmed är personalen inget sammansvetsat gammalt gäng och därför krävs det bättre möjligheter att stänga till om sig och få vara i avskildhet vid omklädning osv.

Jag tror inte att de fem procenten spelar så stor roll. Vi har inte sökt eller fått för jämställdhets-satsning. Arbetsuppgifterna är könsneutrala i stort sett i och med att arbetet är ganska mekaniserat. Det behövs inga stora kroppskrafter. Vi är tre delägare, alla killar, som arbetar i verksamheten. I samband med en byggnation anställde vi en kille som kunde bygga och nu är han kvar som anställd och har varit hos oss i fyra, fem år. Om vi skulle nyanställa har det ingen betydelse om det blir manlig eller kvinnlig personal.

4.5.2 Har de fem procenten påverkat din investering till att bli mer arbetsmiljövänlig?

Bilden som ges är att extra stödet påverkat så tillvida att man förändrat inom företaget till förmån för en bättre arbetsmiljö, att det blivit lättare och säkrare att utföra arbetet. Respondenterna lyfter också det faktum att man som människa mår bättre när miljön förändrats i rätt riktning. Det har också inneburit bättre levnadsvillkor för djuren jämfört med tidigare. Det påpekas också att när djuren får det bättre, mår även människan bättre.

30 procent i stöd – Öppna svar

Arbetet har blivit mer rationellt och lokalen har ett bättre inomhusklimat.

Arbetet är mekaniserat och jag mår bättre både i kropp och själ. Jag slipper eksem som jag fick med det gamla systemet med mjölkgrup och allt tvättande. Det är inte samma passande som förut och stressmomenten är borta. Djuren mår bättre.

Arbetet är mer mekaniserat, mindre belastningsskador. Vi är utsatta för mindre damm nu än i gamla ladugården.

Ja, jag har bland annat investerat i ljudisolering i ladugården, det gör att det blir en lugn och fin arbetsmiljö och djuren. Arbetet är mer mekaniserat och vi har fått bort alla tunga lyft. Jag har installerat fläktar i djurstallen för att klimatet ska vara bra i stallet både vinter och sommar, vilket också gör att det hållerflugor borta.

Det var mycket för arbetsmiljön jag genomförde projektet överhuvudtaget, så det skulle bli lättare arbete och lättare att sköta djuren.

Nu hade jag chansen att köpa in lite dyrare utrustning så vi slipper tunga lyft.

Vi har lagt madrasser i liggbåsen och gummimattor i gödselgången. Djuren kommer ifrån fläkningar och håller sig friskare och då blir det mer lättarbetat.

Man ser allt i en helhet. Men de fem procenten gjorde att vi spände bågen lite extra för att få till bra arbetsmiljö. De gjorde också att vi tänkte mer på smådetaljer som gör mycket i helheten när det är färdigt. Till exempel att underlätta förflyttningar av djur i ladugården. Smådetaljer betyder oerhört mycket i slutänden.

Vissa påpekar att man haft arbetsmiljöfrågorna för ögonen när man ansökt och planerat förändringarna, men att de extra fem procenten inte inneburit att man vidtagit några särskilda åtgärder.

Vi tänkte på vår gemensamma arbetsmiljö och tänkte på arbetsmiljö i stort, men satsade inget extra på att förbättra den på grund av de 5 procenten.

Jag tänker ju på arbetsmiljön ändå, de fem extra procenten har inte gjort att jag tänkt mer på det. Speciellt eftersom jag inte kommer ihåg att jag sökte och fick de fem extra procenten.

4.5.3 Har de extra fem procenten påverkat din investeringsgrad? Inneburit att du tänker annorlunda beträffande investeringar och lönsamhet?

Majoriteten av de som svarat på denna frågeställning lyfter fram att de extra fem procenten inte haft någon avgörande betydelse, utan att det är stödet i stort. Vissa nämner dock att det extra stödet gett dem bättre förutsättningar. Flera vittnar också om att lönsamhetsaspekten inte var något man direkt tänkt på i förändringsarbetet eller i och med att man sökte stödet.

30 procent i stöd – Öppna svar

Ej tänkt på lönsamheten, investering för arbetsmiljön och underlätta arbetet.

Ingen större påverkan.

Inget vi tänkte på.

De 25 procenten var avgörande, inte de fem men givetvis sökte jag. Mjölkrroboten i sig underlättar rent fysiskt.

Lade de fem procenten för att få det bättre ur arbetsmiljösynpunkt. Arbetet går lättare. Har fått ett säkerhetstänk och frun i huset kan göra sysslorna om mannen är sjuk.

Det är ju pengar, det gjorde ju "affären" ännu bättre. Men vi köpte varken mer eller mindre på grund av de fem procenten extra.

De som anser att de extra fem procenten bidragit till att öka investeringsgraden eller påverkat hur man tänker runt dessa frågor, menar främst att investeringen blev något större än vad den skulle ha blivit utan extra stöd eller att man investerade i lösningar av högre kvalitet som innebar ökade kostnader.

Ja, vi kunde göra en större investering. Jag har tänkt mycket på kriterierna för att uppfylla dem och de extra fem procenten har gjort att jag kunnat göra det bättre.

Vi har kanske kostat på oss dyrare arbetsmiljölösningar än vi annars skulle ha gjort.

Det har inneburit att jag har investerat mer. Jag tänker mer på att även tjejer ska kunna jobba här. När djuren mår bra så mår man själv bra och de anställda trivs.

Jag ville hämta hem så stort belopp som möjligt; utan stödet hade jag inte kunnat göra den här satsningen. Att sedan de fem procenten gör att arbetsmiljön blir lite extra bra för mig är jag ju inte främmande för; det gör att jag är beredd att lägga lite mer själv än vad jag skulle ha gjort annars.

Vissa ser också direkta kopplingar mellan investeringsgraden och lönsamheten.

Haft möjlighet att investera och med det fått ett bra företag, kopplar ihop investeringen och att företaget har blivit mer lönsamt.

De här fem procenten kanske inte avgjorde det hela men stödet totalt har hjälpt till. Nu uppfyller lokalerna alla djur- och arbetsmiljökrav, så stödet kommer att betala sig på sikt. Hade vi inte fått stödet hade vi inte investerat i den här omfattningen. Det bidrar till lönsamhet på lång sikt.

4.5.4 Vad var avgörande för att ansöka om fem procent extra i stöd?

Respondenterna lyfte fram en rad olika avgörande skäl till att de ansökte om de extra fem procenten.

Svaren kan sorteras in under nedanstående rubriceringar.

- Att man kunde förbättra arbetsmiljön
- Liknande typ av insatser skulle göras och det kom således i rätt tid
- Pengarna i sig behövdes
- Inga avgörande anledningar – visste inte om att de ansökt om de extra fem procenten

30 procent i stöd – Öppna svar

Förbättring av arbetsmiljö

Det gjorde att vi kunde investera mer för att få en säkrare arbetsmiljö och att det blev mer lättarbetat.

Det var ju för framtidens skull, för nästa generation som ska ta över. De här pengarna underlättar arbetsmiljön och den dagliga driften.

Det var så enkelt, jag behövde inte göra några förändringar i projektet för att få dem så då är det klart att man tar dem. Jag behövde ändå ha det lättskött och inga tunga lyft och så vidare.

Planer på att bygga om det gamla stallet men det blev dyrt, byggde ett nytt stall sökte de extra fem procenten för att förbättra arbetsmiljön.

Varje krona har varit viktig och jag har inget emot att satsa på arbetsmiljö och jämställdhet. Det måste ju vara självklart att tänka på jämställdheten och arbetsmiljön när man gör investeringar eller förändringar i sin verksamhet i dag. Men det fem procenten i sig har inte varit avgörande vare sig för att genomföra investeringen eller för nivån på satsningen på arbetsmiljö och jämställdhet.

Vi gjorde ansökan för att kunna satsa några kronor extra på arbetsmiljön. Det är till gagn för min hustru.

Liknande typ av insatser skulle göras och det kom således i rätt tid

En del respondenter var tvungna att göra förändringar och när det fanns stöd att få så var det ingen tvekan.

Liknande typ av insatser skulle göras och det kom i rätt tid (16 respondenter)

För oss kom det här i rätt tid. Vi kunde inte fortsätta verksamheten utan stora investeringar och de extra fem procent innebar att vi kunde ta till mer rejält och även bygga toalett, dusch och lunchrum i anknäring till ladugården.

Jag var tvungen att bygga om på grund av en lagändring och de fem % extra gjorde att vi kunde satsa lite mer. Så stödet var varmt välkommet då vårt hönseri inte var så gammalt och var tänkt att fungera i många år till.

Pengarna i sig behövdes

Ett antal respondenter ansåg att det var pengarna i sig som behövdes och fick således rätta sig efter villkoren för att komma i fråga.

Att jag uppfyllde villkoren och såg det som en ekonomisk fördel.

Bra andemening i kraven för de extra fem procenten och pengarna i sig.

De sa på Länsstyrelsen att man kunde söka och det är ju ett plus att få mer pengar.

Det var pengarna i sig, liknande typ av insatser skulle göras och det kom i rätt tid.

Pengar är alltid välkomna de gjorde att kalkylen gick ihop.

Inga avgörande anledningar – visste inte om ansökan om de extra fem procenten

En knapp fjärdedel av respondenterna i målgruppen som erhållit 30 procent i stöd hade inte själva haft kontroll över att det var just den stödnivån de ansökt om. De svarande lyfter fram att de haft hjälp av en konsult, revisor eller annan extern kraft för att skriva ansökan och var inte direkt inblandade i ansökans utformning.

30 procent i stöd – Öppna svar

Jag var inte medveten om de extra fem procenten. Hushållningssällskapet hjälpte till med ansökan och jag minns inte om jag fick information om det här från dem eller om jag läste något om det. Men att få 30 procent i bidrag var ju bra och kan ha gjort att investeringen blev av tidigare, men oavsett bidrag var satsningen på mjölkroboten något som vi var tvungna att göra.

Jag var ju inte medveten om att det var det jag gjorde. Jag anlät LRF-konsult för att få hjälp med ansökan. Det är ju bra att de upptäckte de här fem procenten och det känns riktigt att ha sökt dem eftersom satsningen handlar om arbetsmiljö och ökar möjligheten för kvinnor att jobba med djuren.

Jag visste bara att jag kunde få upp till 30 procent. Att det var uppdelat i två visste jag inte. Jag hade hjälp av en konsult som skötte ansökan åt mig

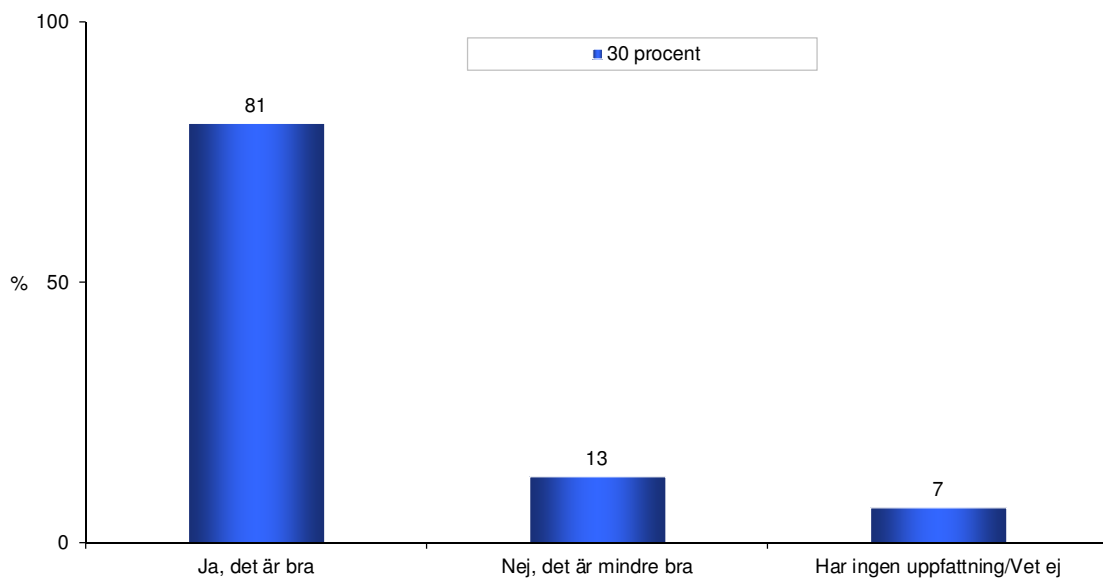

4.5.5 Är det ett bra tillvägagångssätt att erbjuda fem procent extra i stöd för att stimulera specifika projekt?

Frågan om extra stöd är ett bra tillvägagångssätt för att stimulera specifika projekt ställdes till dem som erhållit de extra fem procenten (Målgruppen 30 procent).

I Västra Götaland valde man att erbjuda fem (5) procent extra i stöd för särskilda insatser/projekt inom områdena arbetsmiljö och jämställdhet. Är detta ett bra eller mindre bra tillvägagångssätt för att stimulera genomförande av specifika projekt inom lantbruksföretagandet?

(Bastal, 118)

Åtta av tio svarade i målgruppen 30 procent i stöd anser att det är ett bra tillvägagångssätt, att dela ut fem procent extra för villkorade projekt. Lite drygt en av tio tycker inte att det är bra och knappt en av tio har ingen uppfattning i frågan.

De som anser att det är ett bra tillvägagångssätt säger främst:

- Att det är bra med satsningar på dessa områden dvs. kvinnors möjligheter till jobb, jämställdhet och arbetsmiljö.
- Att det är positivt att det blir ett fokus på dessa typer av insatser inom jordbruksföretagen.
- Att dessa frågor lyfts gör också att man har detta mer för ögonen, att man tänker mer på det i sitt arbete.

- Sen handlar det ju också om att när möjligheten till extra pengar finns, då blir det en morot att försöka få del av dessa och göra en förändring i enlighet med kraven.

30 procent i stöd – Öppna svar

Kan ge bättre arbetsmiljö

Det blir lättare att fixa en bättre arbetsmiljö och man kan göra det enklare för kvinnor, som inte är så starka (som män generellt).

Allt som förbättrar arbetsmiljön är positivt.

Det är bra att stimulera lite extra för att förbättra arbetsmiljön.

Det är bra om jobbet kan bli lättare så att det inte sliter så mycket på kvinnor och det är roligt att det är mer tjejer som jobbar.

Det är ju bra att främja en bra arbetsmiljö och jämställdhet. Det är tufft att arbeta med djur och då är arbetsmiljön otroligt viktig.

Är väl bra med en ekonomisk stimulans. Arbetsmiljön inom jordbruket är tuff och behöver satsas på.

Det är bra eftersom det tydliggör att man vill underlätta arbetsbördan och därmed blir det ju bättre miljö även för kvinnor. Arbetsmiljön och säkerheten i lantbruket måste förbättras. I industrin har man mycket bättre säkerhetstänkande med säkerhetsbrytare. I lantbruket skulle det behövas t ex vid arbete med foderblandare och vid gödselhantering.

Många, inklusive mig själv, skulle inte våga ta ett sådant här steg annars om inte stödpengarna fanns. Det är tyvärr lätt hänt att man sparar på arbetsmiljö och säkerhet när utgifterna är många.

Kan ge bättre jämställdhet

Bra att det finns att söka för jämställdheten.

Det ger ju naturligtvis möjligheter att investera för jämställdheten och med de här pengarna kan man lägga mer på arbetsmiljö, så att arbetet underlättas, med maskiner och så som i mitt fall.

Det är bra, för min fru och jag blir mer jämspelta.

Det är viktigt att vi blir mer jämställda.

I en stor investering är alla pengar välkomna och kan man då underlätta för kvinnor är det extra bra. Det här är ett mansdominerat yrke. Jämställdhet är nog en grej som glöms bort annars.

Kan ge bättre möjligheter för kvinnor

Det borde vara nationellt så att man tydligt satsar på jämställdhet med extra pengar. Fler och fler kvinnor går lantbruksutbildningar och vill jobba inom lantbruket. Det gäller i hög grad djurhållningen men även växtnäringen. Det är ju bra men för att kvinnornas intresse för lantbruket inte ska bli en bromskloss utan en positiv kraft måste arbetsmiljön förbättras.

Det är bra att kvinnor får lättare att få sysselsättning på landsbygden genom att lantbruket blir mer jämställt. Ju fler som kan få arbete på landsbygden, ju bättre.

Det är helt rätt att försöka få till det så att även kvinnor kan sköta jobbet på ett bra sätt. Det krävs inte samma muskler som förut.

Bra att stimulera kvinnor in i jordbruket.

Kan leda till ökat fokus på prioriterade områden

Det gör att man lägger märke till saker och börjar tänka annorlunda. Det kan vara till fördel i framtiden.

Det kan bidra till att väcka tanken att göra lite extra i de avseendena.

Man blir ju lite mer stimulerad att tänka på att det ska bli mer lättvindigt och att man ska få bort alla tyngre arbeten.

Man får en tankeställare när de här målen bryts ut.

Det kan vara de fem procenten som gör att man tänker till lite extra.

Det kan ge mer och/eller nya möjligheter

Alla pengar är välkomna för att förbättra lönsamheten.

Ekonomiska styrmedel är de bästa. Att prata går ju men med pengar blir det mer gjort.

Det blir mer arbetstillfällen och bidrar till en levande landsbygd.

Det där är områden som man inte självklart tänker på så fem extra procent kan ge en knuff i rätt riktning.

Det kan vara den delen som är avgörande för att man ska kunna satsa lite mer.

Det motiverar ännu mer att man ska våga satsa.

Bra med en morot

Ja, det är bra att man öronmärker pengar.

Det blir som en morot de extra procenten att genomföra investeringar.

Det fungerar som en extra morot och gör bidragstagaren extra medveten om de prioriterade målen.

Det är lämpligt att sporra insatser på viktiga områden. Men eftersom jag själv inte uppfattade eller kommer ihåg det här med de fem procenten så borde det nog vara tydligare. Samtidigt så valde vi att anlita proffshjälp - Hushållningssällskapet - och det gör man ju för att slippa sätta sig in i detaljer. Hushållningssällskapet kan ha informerat om det här, men när jag nu försökte minnas det så trodde jag att det handlade om energibesparingar.

4.5.5.1 Negativa till den extra fem procenten

Bland dem som var negativa till de extra fem procenten som stimulans för villkorade projekt finns exempelvis dessa kommentarer.

Arbetsmiljö och miljö är tillräckliga skäl för satsningar utan att det ska behövas någon extra morot. Jag har inget emot jämställdhet, men jag är tveksam till att man lyfter fram just det här med att man ska öka möjligheten för kvinnor specifikt att jobba i lantbruket. Man skulle kunna ha tagit ut ungdomar lika gärna och kopplat till information och utbildningsmöjligheter.

Det ligger i intresset från början att det ska vara lättskött. Sedan är bedömningen synnerligen godtycklig för tjänstemännen har inte förmågan att bedöma den frågan, de saknar kunskap och erfarenhet.

Det känns som om de lägger all vikt på kvinnligt företagande och det är väl bra i och för sig. Men allt ska inte hänga på det för alla vill ju kunna driva sin verksamhet.

Det är för små pengar för att ha betydelse. Det är bättre att ta hänsyn till hur väl arbetsmiljö- och jämställdhetsaspekterna tas upp i det stora hela när man bedömer ansökningarna.

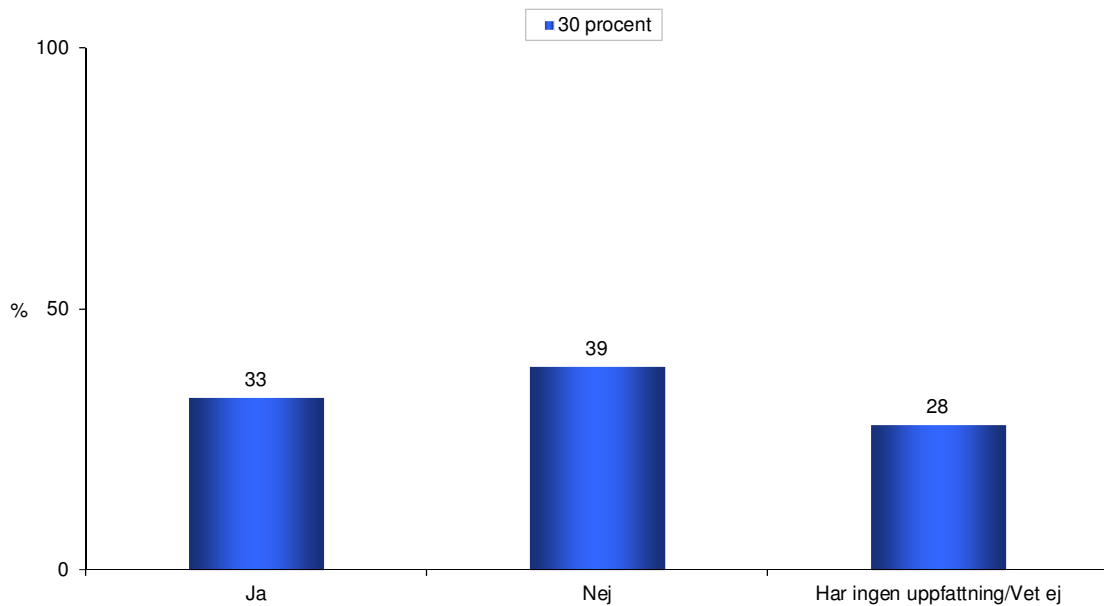

Det är lite lågsökt. När det är så lite som fem procent borde det vara andra kriterier, till exempel hade det varit bättre om det bara hade varit kvinnor som kunde söka, då hade det fått bättre verkan. Högre procentsats och bara kvinnor som kunde söka så hade blivit mer jämlikt, bidragit mer till jämlikhet.

4.5.6 Fem procent i extra stöd – rätt nivå?

De som erhållit de extra fem procenten fick även svara på om de ansåg att det var rätt nivå för att stimulera denna typ av insatser.

Är ett extra stöd om fem (5) procent en tillräcklig nivå för att stimulera dessa insatser? (Bastal, 118)

Tre av tio respondenter ansåg att det är en tillräcklig nivå, medan fyra av tio inte ansåg att det är rätt nivå. Tre av tio hade ingen uppfattning i frågan.

30 procent i stöd – Öppna svar

Fem procent är en tillräcklig nivå

Det handlar ju inte om några stora summor men det bidrar till att man börjar tänka på bättre arbetsmiljö.

Det kan nog spela roll, varje krona har betydelse men fem procent är nog lagom.

Det kan vara det som väger över för att göra vissa investeringar, så svar ja!

Det kan vara tillräckligt stort för att man ska ta steget till en investering som gynnar arbetsmiljön mer om det står och väger.

Eftersom grundstödet ligger på 25 procent så verkar det vara en vettig nivå att lägga på fem procent till.

Ja, jag tycker att det är en hygglig nivå för att stimulera säkerhet och jämställdhet.

Investeringen i byggnaden tar mycket pengar och då kan de sista fem procenten göra att man kan satsa mer på arbetsmiljön.

Jag tror inte att ett stöd ska vara allt för högt, för då blir det missbrukat. Ett bärkraftigt företag ska inte leva på stöd.

Fem procent är ej en tillräcklig nivå

Tio procent vore mer lagom.

Kunde säkert vara dubbelt så mycket. 5 % är inte så mycket

Arbetsmiljön är eftersatt i lantbruksföretag för bankerna är inte så pigga på att bevilja lån för sådant man inte kan se ekonomisk vinning i på kort sikt. Därför betyder riktade stöd väldigt mycket.

Arbetsmiljön är viktig så den kan gärna prioriteras bättre.

Behöver vara mer i stöd eventuellt 15 procent för att stimulera fler kvinnor till verksamheter

Den totala summan ska inte gå under 30 procent någonsin.

Det beror på vad det är för åtgärder men för att det ska göra någon effekt borde det ha varit tio procent för att man skulle börja fundera på vissa saker, till exempel investeringar och förändringar av verksamheten.

Gör du en investering så blir det bättre arbetsmiljö och jämställdhet mer eller mindre automatiskt i dagens läge, med modern teknik och så vidare. Så jag tycker det ska ligga inbakat i det vanliga stödet. Satsar man inte på arbetsmiljö så tycker jag inte man ska få något stöd alls.

Jag tycker inte att investeringsstödet ska vara beroende av de frågorna, det är något som man alltid ska tänka på när man har ett företag.

Det ska vara flexibelt. Arbetsmiljö och jämställdhet är ju självklara och lagstadgade mål. Om det ska förekomma extra stöd skulle jag hellre se att det styrs mot miljömål och ekologisk odling. Att tänka på arbetsmiljön och jämställdhet ska alla göra ändå.

Det är lite lågt; om det vore tio procent så skulle det märkas mer och göra det lättare för fler att besluta sig för att satsa.

Någon ställde sig även tveksam till hela idén med extra stöd.

På grund av godtycklighet så borde det inte vara större. Ge stöd per produktionsplats istället för som procent på hela investeringen, ge en fast peng per produktionsplats. Systemet borde vara mindre godtyckligt.

4.6 Fråga till målgruppen som erhållit 25 procent i stöd

Likväl som det ställdes frågor enbart till målgruppen som erhållit 30 procent i stöd, fick även målgruppen som erhållit 25 procent i stöd en fråga riktad enbart till den gruppen. Frågan som ställdes löd:

4.6.1 Vilken var huvudorsaken till att du inte ansökte om fem (5) procent extra i stöd?

Bland de svarande finns det en liten grupp som anger att de har ansökt om de extra fem procenten men inte blivit beviljade stödet. Andra orsaker som anges är att de inte haft rätt kunskap/information om stödet, att de upplevt det som lönlöst att söka eller att de hört att det skulle krävas en kvinnlig anställd för att komma ifråga. En betydande andel av de svarande uppger också att de inte hade någon kännedom om de extra pengarna, att det fanns en möjlighet att ansöka om dessa.

25 procent i stöd – Öppna svar

Ansökte men fick avslag.

Ansökte om de extra fem procenten men fick avslag.

Antagligen uppfyllde jag inte villkoren, jag anlätade Hushållningssällskapet för min ansökan.

Jag ansökte om de fem procenten extra men fick dem inte.

Jag sökte men blev inte godkänd.

Kände inte till det eller saknade information

Jag kände inte till att det gick att få (17 stycken respondenter).

Att jag inte kände till det. Hade hjälp av en konsult att fylla i ansökan fick ingen information av den heller.

Jag fick inte kunskap om den här möjligheten förrän i efterhand, då det var för sent.

Jag visste inte hur jag skulle göra för informationen var luddig. Jag trodde nog att man inte behövde söka dem speciellt.

Jag kände till att det var 30 procent totalt och jag sökte det men blev bara beviljad 25 procent. Jag var dock inte medveten om att det i de 30 procenten ingick fem extra procent och vad de var riktade till. Det framgick inte i informationen, det stod inget specifikt om att det ingick fem extra procent i de totala 30 och vad man kunde få dem till.

Ingen idé att söka

Det är ju det att jag står för den huvudsakliga skötseln och det riktade sig ju till kvinnor. Min revisor som hjälpte mig med ansökan sa också att det inte var någon idé att söka.

Handläggaren ansåg inte att det var tillräckligt arbetsbesparande. Jag fick även veta att det skulle finnas en kvinna i företaget. Han ansåg inte att jag uppfyllde kraven.

Jag fick information från handläggaren att vi inte skulle kunna komma i fråga om det extra stödet.

Jag bedömde att det var väldigt liten chans att jag skulle få det eftersom jag är man och har verksamhet sen tidigare. Jag blev rådd av Länsstyrelsen att inte göra det till och med, tror jag.

Krävdes att man hade en kvinna anställd

Jag fick till svar att det krävdes en kvinna med i företaget för att kunna ansöka.

Jag fick veta att det var för att ha anställda kvinnor på gården.

Jag trodde att det bara gällde kvinnliga företagare.

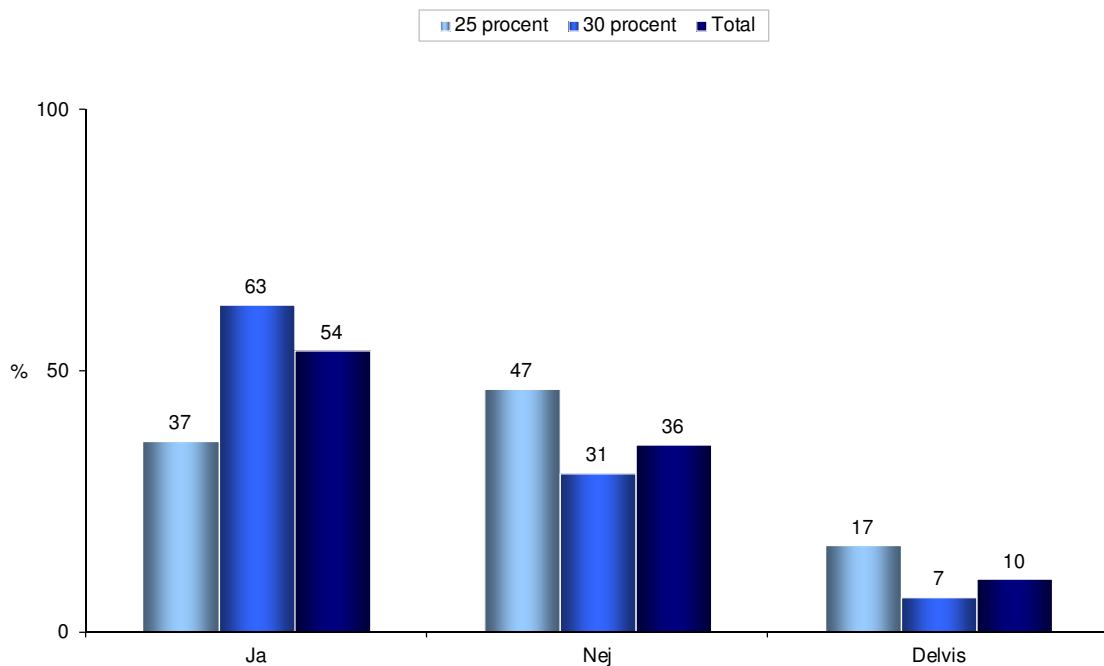
4.7 Förändringar av verksamheten som ett resultat av stödet

Samtliga respondenter fick ta ställning till hur stödet påverkat deras jordbruksföretag med avseende på **kompetens, arbetsmetoder, arbetstillfällen** samt **lönsamhet**.

4.7.1 Kompetensnivå

Har stödet bidragit till utveckling av kompetensnivån i er verksamhet?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

Drygt hälften av respondenterna angav att kompetensnivån i verksamheten har ökat tack vare stödet. Knappt fyra av tio säger att kompetensnivån inte har ökat. En av tio säger att kompetensen delvis har ökat.

Det syns en skillnad i svaren avhängigt målgrupp, där det är en betydligt större andel av målgruppen 30 procent i stöd som anger att kompetensnivån ökat, sex av tio säger att så är fallet. Medan det är knappt fyra av tio i målgruppen 25 procent som säger samma sak.

25 procent i stöd – Öppna svar

Bredden på verksamheten har ökat och då lär man sig nya saker.

Det har blivit en mer intensiv och intressant produktion. Jag har åkt runt och tittat på olika ställen innan investeringen.

Vi har kunnat investera i ny teknik och blivit nyfikna och det har lett till min halvtidsanställda och jag själv gått på kurser om att använda mjölkroboten och så vidare.

Företaget har vuxit och då måste de anställda växa också. Investeringarna i och med stödet har lett till en högre grad av mekanisering och nya rutiner. Vi har genomfört interna kurser och tillämpat en del arbetsrotation. Jag försöker se till att personalens kompetens breddas så att alla kan utföra de flesta förekommande arbetsuppgifter.

Vi startade med en ny produktionsgren

30 procent i stöd – Öppna svar

Alla som arbetar på gården har gått robotutbildning.

Jag har gått seminaringskurs.

Kurserna har nog mest bekräftat vad man kan men gör ju att man vågar satsa. Nya investeringar kräver nytt tänkande, även om det kommer ur gammal erfarenhet.

När vi varit på studiebesök har jag pratat med folk som haft liknande anläggningar och det har varit väldigt givande. Då får man höra om både det bra och det mindre bra.

Studieresor till andra nötproducenter har givit väldigt mycket och vi har även en studiegrupp som sysslar med ekologiskt jordbruk. Jag är med i Greppa näringen och där diskuterar vi mycket kring fortbildning. Länsstyrelsens satsningar är väldigt bra framför allt när det gäller fortbildning och erfarenhetsspridning.

Jag har fått lära mig mer om data och om mjölkroboten.

Jag har fått lära mig nytt inom data och teknik.

Affärsplanen vi gjorde har fått mig att tänka mer på kalkyler.

Lära mig att hantera datorsystem och mer teknik.

Jag har fått lära mig att använda datorn i jobbet på ett nytt sätt. Det nya systemet ger oss all data som finns om djuren.

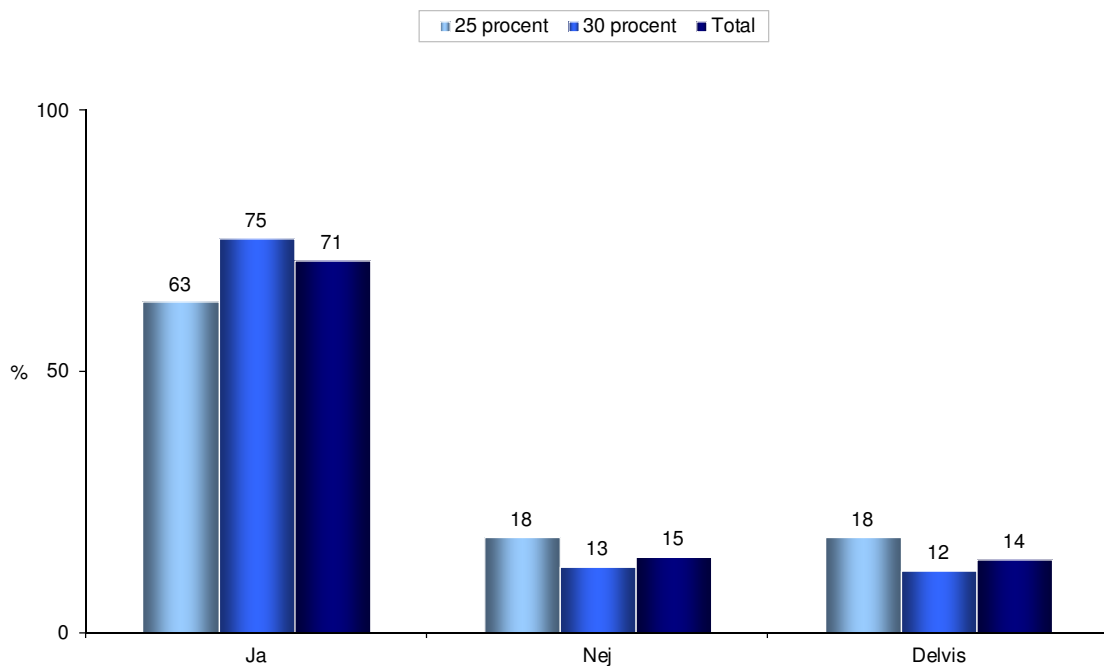
Jag har fått lära mig mer om foderhantering.

Jag har ju fått söka mig nya kunskaper när jag börjat med ny produktion. Man lyssnar med rådgivare och läser tidningar.

4.7.2 Nya arbetsmetoder

Har stödet bidragit till nya arbetsmetoder i er verksamhet?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

Sju av tio respondenter anger att stödet inneburit nya arbetsmetoder i verksamheten. Framförallt nämner man att arbetet nu är mer mekaniserat och modernt. Manuellt arbete har ersatts med maskiner, robotar och datorer.

25 procent i stöd – Öppna svar

Vi har fysiskt lättare rutiner nu. Det är inte de där topparna i arbetet längre, utan ett mer jämnt flöde.

Vi har mekaniserat arbetet och de tunga lyften har försvunnit.

Jag har fått en drägligare arbetstillvaro, den börjar faktiskt likna andra människors. Arbetstiderna är helt annorlunda. Att jobba i en omodern anläggning är jättejobbigt.

Det blir färre maskintimmar, arbetsmetoderna har effektiviserats. Mer tid till andra sysslor.

Färre djur på större yta, behöver inte köra så mycket strö och foder.

Vi har andra arbetsuppgifter nu. Vi har mer tid till djurtillsyn och arbetssättet är mer rationellt.

30 procent i stöd – Öppna svar

Arbetet har blivit mer mekaniserat t ex sker utfordringen numera med traktor.

Arbetet har blivit mer rationellt, mera mekaniserat.

Hela mjölkningen är ju helt annorlunda. Rutinerna ändrar sig ju helt med en mjölkningsrobot istället för en mjölkningsgrop. Det är mer maskinellt. Förr stod vi i gropen i fem timmar om dagen och mjölkade och nu blir det mer att hålla roboten igång. Det är ju teknik och måste passas, det är finlir för att få den att gå så bra som möjligt.

En hökanon som fördelar ut till djuren. Behöver inte göra det för hand längre.

Mer mekaniserat arbetet, mindre handkraft. Säkrare djurhanting med mindre stressade djur.

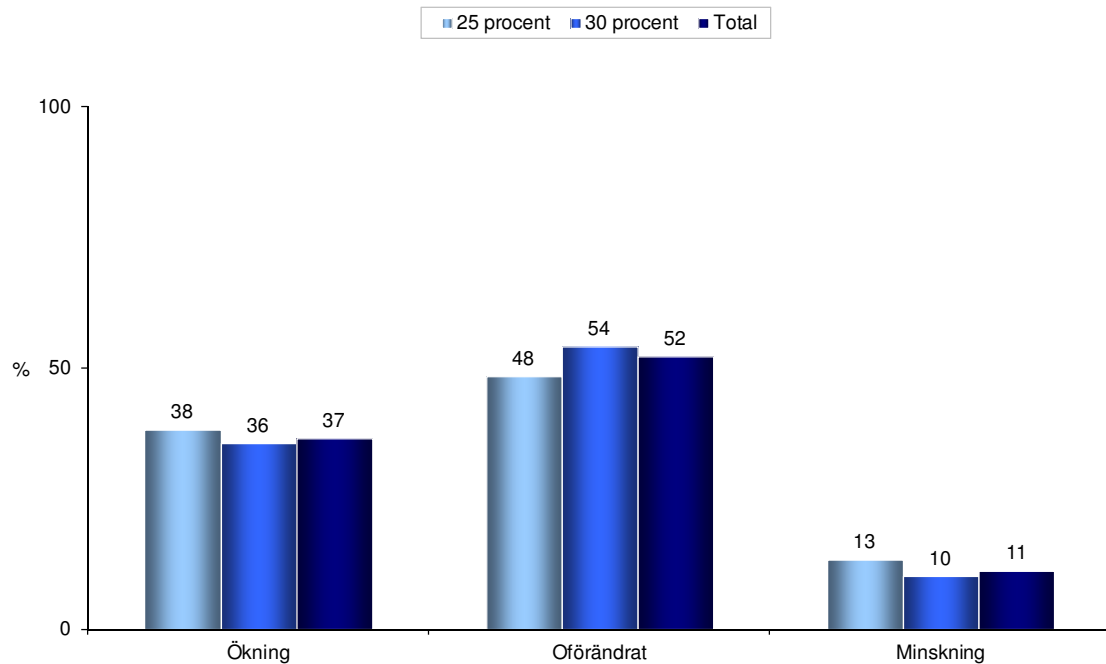
Arbetet med mjölkningen är mer mekaniserat och mer lättarbetat. Nu får man gå runt och titta till djuren på ett annat sätt när de inte står uppbundna.

4.7.3 Arbetstillfällena

Hur har stödet förändrat antal arbetstillfällen i din verksamhet?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

Knappt fyra av tio respondenter anger att stödet inneburit en ökning av antalet arbetstillfällen. Hälften säger att det är oförändrat. För en av tio har det trots stödet inneburit minskat antal arbetstillfällen.

Det syns inga signifikanta skillnader mellan målgrupperna med avseende på ökat antal arbetstillfällen tack vare stödet.

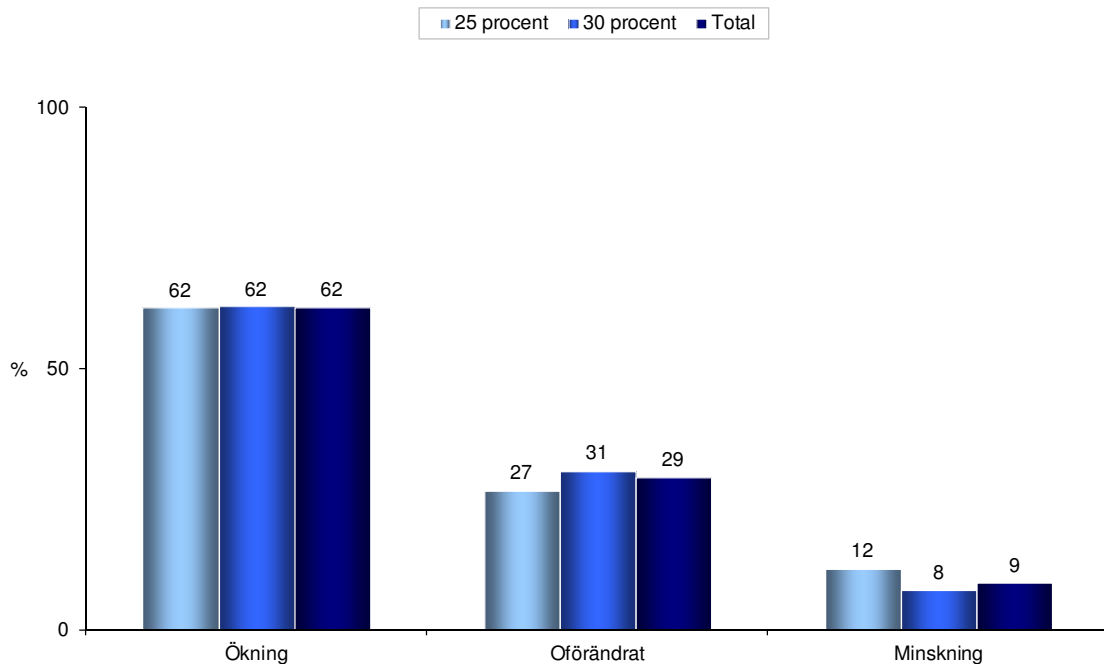
Det fanns också en intention i intervjuandet att försöka få intervjupersonerna att precisera och klargöra hur många tjänster/personer som tillkommit genom stödet. Detta visade sig inte genomförbart, då det handlade om väldigt olika kontexter. Vissa kunde klargöra att de anställt en person på heltid. Medan andra visstidsanställt en person på 25 procent etc. Det gick således inte att få en enhetlig bild, möjlig att redovisa.

4.7.4 Lönsamhet

Hur har lönsamheten förändrats med avseende på erhållet stöd?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

Sex av tio respondenter anger att lönsamheten i någon mån har ökat. Tre av tio säger att lönsamheten är oförändrad. En av tio anger att de sett en minskning i lönsamhet efter stödet, men här pekar de flesta på att det handlar om sådant som mjölkpriser, ökade kostnader för bränsle etc. Det handlar således oftast inte om minskningar direkt kopplat till förändringar som genomförts i samband med stödet.

De som haft en ökad lönsamhet kopplar i stor utsträckning ihop stödet och därmed de genomförda förändringarna och ser det som avgörande för lönsamhetsökningen. Nedan följer kommentarer från dem som angett stora lönsamhetsökningar som ett resultat av stödet samt några av skälen till minskad lönsamhet.

25 procent i stöd – Öppna svar

Ökning med 20 procent eller mer

Ökning med 50 procent.

Cirka 35 procent på grund av fler kor och därför ökad omsättning och lönsamhet.

Jag har tredubblat lönsamheten, men lantbruket går fortfarande inte att leva på. Vad en riksdagsman kan ta ut på en månad, kan jag ta ut på ett år.

Lönsamheten kommer att öka eftersom vi kan behålla fler djur. Vi räknar med en ökning på 40 procent när allt är klart.

Vet inte riktigt än. Det är bara första året efter investeringen. Men mellan tummen och pekfingret så kanske lönsamheten ökar med 25-30 procent. Det är för att jag kan lägga mer tid på entreprenadsidan som jag också håller på med, det blir timmar över tack vare det här projektet.

Vi kan sälja fler lamm och skinn. En ökning på 30 procent.

Minskning

Mjölpriserna har gått ner, vilket påverkar lönsamheten.

Nu är det en ren katastrof på grund av mjölpriserna.

Större skulder, mjölpriset har gått ner, produktionen har gått ner.

Vi har haft en nedgång på mjölksidan som tyvärr påverkar helheten. Å andra sidan har investeringarna och stödet till investeringarna lett till att vi kunnat nyanställa.

30 procent i stöd – Öppna svar

Ökning med 20 procent eller mer

Tack vare att vi kan ha mer djur i förhållande till arbetskraften. Omsättningen dubblades och lönsamheten steg med i alla fall 30 procent. Sen har konjunktursvängningar gjort att det är väldigt dåligt i år.

Vi har anställt en kvinna. 30 procent.

Vi kan minska vår arbetstid med djur och kan nu lägga mer tid på annan verksamhet. Ökningen kan vara 30 procent.

100 procent. Vi har fler djur och har gått över till ekologiskt uppfödning.

Det ökar naturligtvis jättemycket när vi mer än fördubblat omsättningen. Kanske ökat med 60-70 procent.

Nybygget gör att jag kan ha mer djur och därför har lönsamheten ökat med ca 40 procent. Svårt att precisera, ökat djurhållningen med 40 procent.

Säljer fler djur. Lönsamheten ökat ca: 50 procent.

Minskning

Det kanske inte beror på stödet, utan mer på prisutvecklingen på foder och drivmedel.

Därför att banken sa nej, så vi kunde inte fullfölja projektet som det var tänkt.

Har nu en anställd och den ska ha lön.

Lägre mjölkpriser. Högre foderpriser.

Minskat mjölkpris till bönder.

Mjölkrroboten frigjorde en heltid och det var den vi ville ha bort. Vi fick ingen som stannade och det var inte bra för korna med ständiga personalbyten.

Mjölket har gått ner.

Nu får jag ju betala tillbaka tvåhundraåttio tusen. De tar hela mitt EU-stöd, en minskning av lönsamheten på 10 procent.

Priserna på kött är detsamma men kostnaden för foder och diesel har ökat.

Det finns en rad kommentarer från målgruppen 30 procent som inte kunnat estimerat hur stor lönsamhetsökning som stödet gett upphov till, men där det ändå står klart att stödet bidragit till bättre lönsamhet. Det de bland annat känner att det gått för kort tid för att säga hur lönsamheten kommer att bli. Flera pekar dock på att det känns som att det går åt rätt håll. Någon lyfter fram att det man kunde rationalisera genom stödet, den tidsvinsten har gjort att man kunnat satsa på andra saker som då blivit lönsamma.

Övriga kommentarer om lönsamhet

Dels så producerar vi mer och dels har vi lägre kapitalkostnader. Det är helt omöjligt att uppskatta med avseende på erhållet stöd men utan stödet hade lönsamheten varit sämre.

Det går mindre dåligt nu än förut, men om det beror på den nystartade produktionen är svårt att säga. Har bara varit igång ett år.

Det är för tidigt för att utläsa resultat, men utan bidraget hade verksamheten gått minus.

Investeringen gör att det känns mer positivt men jag kan inte säga i procent.

Jag har kunnat utöka med två anställda på heltid men lönsamheten i sig är nog oförändrad när jag räknar med ökade investeringskostnader och de driftskostnader som tillkommer när verksamheten växer. För min egen del hade jag nog aktat mig för de här investeringarna men det är ju bra för mina två söner som vill driva lantbruket vidare.

Vi har lagt om till ekologiskt så visst är det väl en ökning, men jag kan inte gissa med hur mycket.

Vi har många grenar i verksamheten och i stort har den förbättrats. Rationaliseringen av en del arbetsmoment som utfodring har gjort att vi kan satsa på annat arbete t.ex. snöröjning. Hallen som vi fick bidragspengar till, är byggd i tre avdelningar och djuren kan därmed grupperas efter rangordning. Det leder till bättre djurhälsa och sparar arbete.

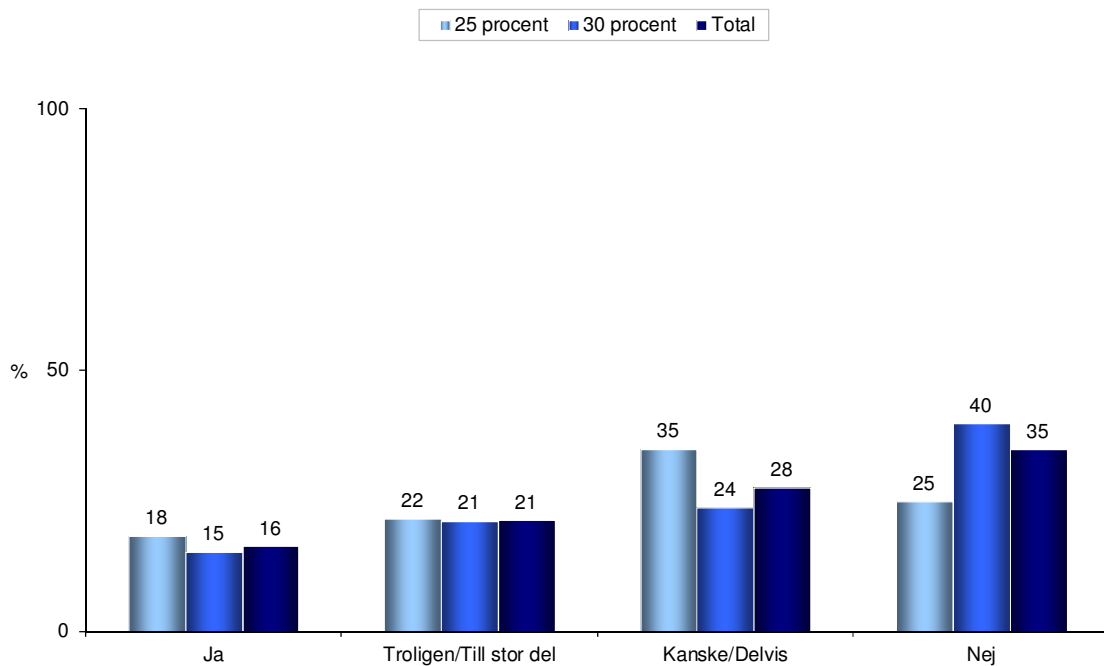
Vi är mer effektiva, mindre timmar per djur/år. Det är helt omöjligt att sätta en siffra men så mycket är klart att utan stödet och investeringen hade vi haft ett mycket sämre resultat.

4.7.5 Genomföra projektet med eller utan stöd

Hade ni genomfört projektet på samma sätt även utan erhållet stöd?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

Frågan ställdes till samtliga respondenter om huruvida de skulle ha genomfört projektet på samma sätt som de nu gjort, även utan erhållet stöd. Knappt två av tio svarar att de skulle genomfört det på samma sätt utan stöd. Två av tio säger att de troligen skulle ha gjort det. Tre av tio svarar att det kanske eller delvis skulle genomfört samma förändring utan stöd.

Betydligt större andel av respondenterna i målgruppen 30 procent i stöd svarar nej på frågan om de skulle genomfört projektet utan stöd, fyra av tio ur denna målgrupp skulle inte genomfört projektet utan stöd, detta jämfört med målgruppen 25 procent där drygt två av tio svarar nej på samma fråga.

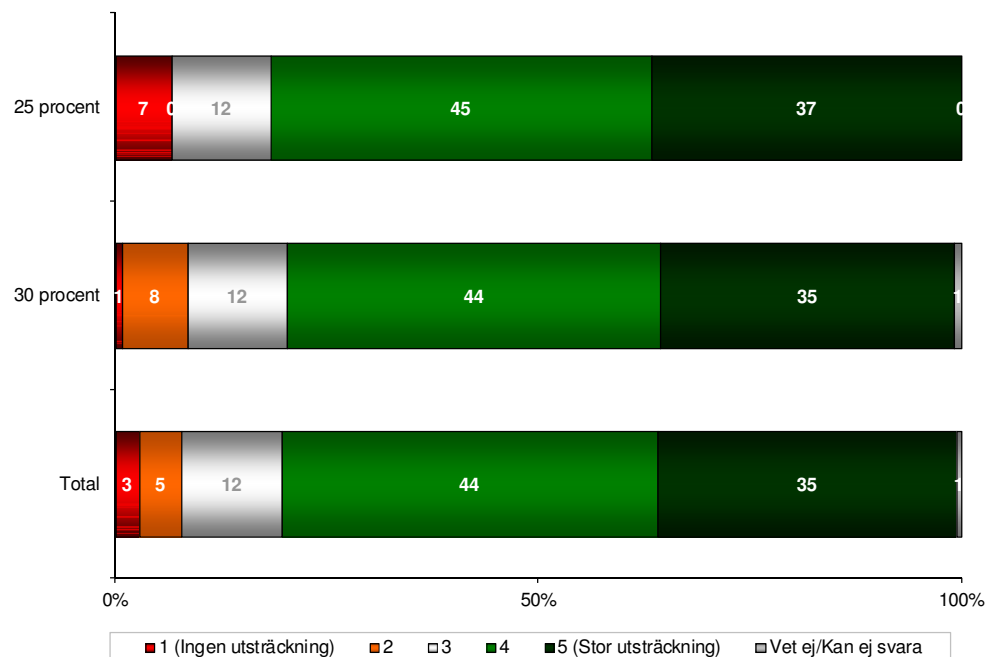
4.8 Instämmandefrågor

De svarande fick i slutet av intervjun ta ställning till ett antal påståenden som handlade om andemeningen i stödet till deras jordbruksföretag. Påståendena knyter i mångt och mycket an till de frågeställningar som diskuterats tidigare under intervjusituationen. Skillnaden här låg dock i att respondenterna i samband med påståendena skulle svara utifrån en skala i vilken utsträckning de instämde i påståendet och inte uttrycka sig fritt i ord. Skalan var från fem till ett, där fem innebar att de instämde i stor utsträckning och ett, att de inte alls instämde. Svaren fem och fyra räknas i bedömningen som att man instämmer i påståendet.

4.8.1 Arbetsmiljö

I vilken utsträckning har stödet bidragit till förbättrad arbetsmiljö i din verksamhet?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

I det närmaste åtta av tio anser att stödet lett till en förbättring av arbetsmiljön i verksamheten.

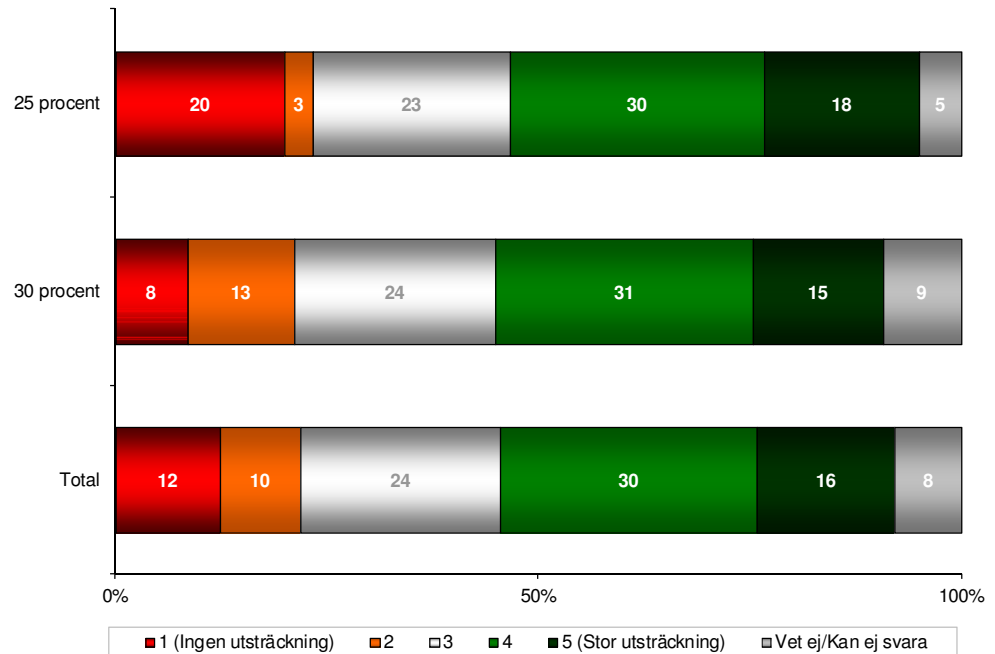
Större andel i målgruppen 25 procent anser att stödet i ingen utsträckning bidragit till förbättrad arbetsmiljö, än vad som är fallet med målgruppen 30 procent.

4.8.2 Personalpolitik

I vilken utsträckning har stödet bidragit till bättre personalpolitik i din verksamhet?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

I det närmaste hälften av respondenterna anser att stödet lett till en bättre personalpolitik i verksamheten.

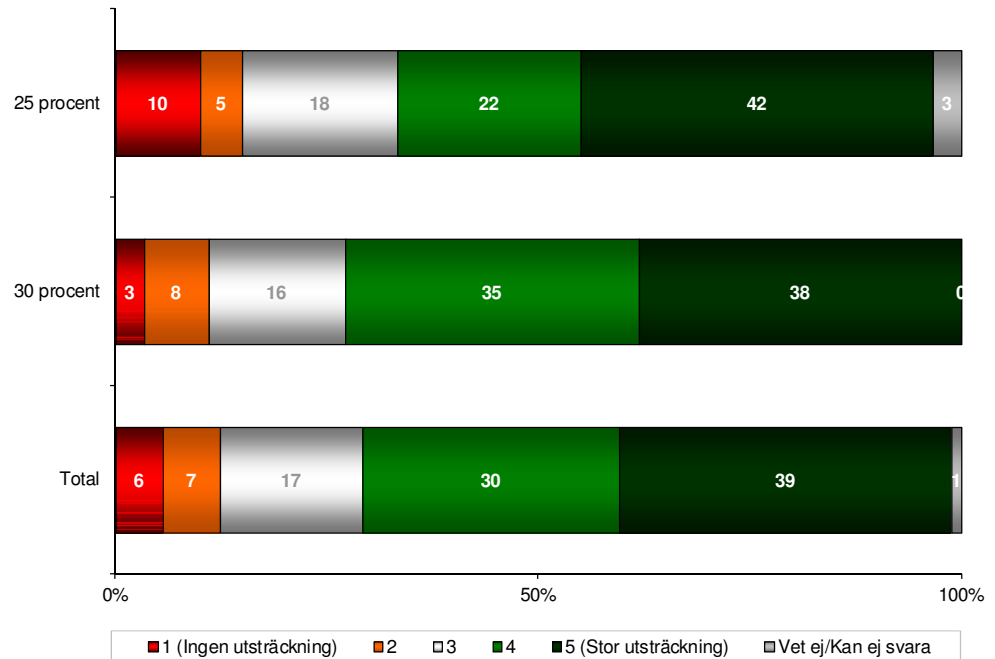
Målgruppen 25 procent har i betydligt större utsträckning än målgruppen 30 procent svarat att de i ingen utsträckning instämmer i påståendet.

4.8.3 Slutförande av projekt tack vare stöd

I vilken utsträckning har stödet bidragit till att ditt projekt kunde slutföras som tänkt?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

I det närmaste sju av tio svarande anser att projektet kunde slutföras som tänkt tack vare stödet.

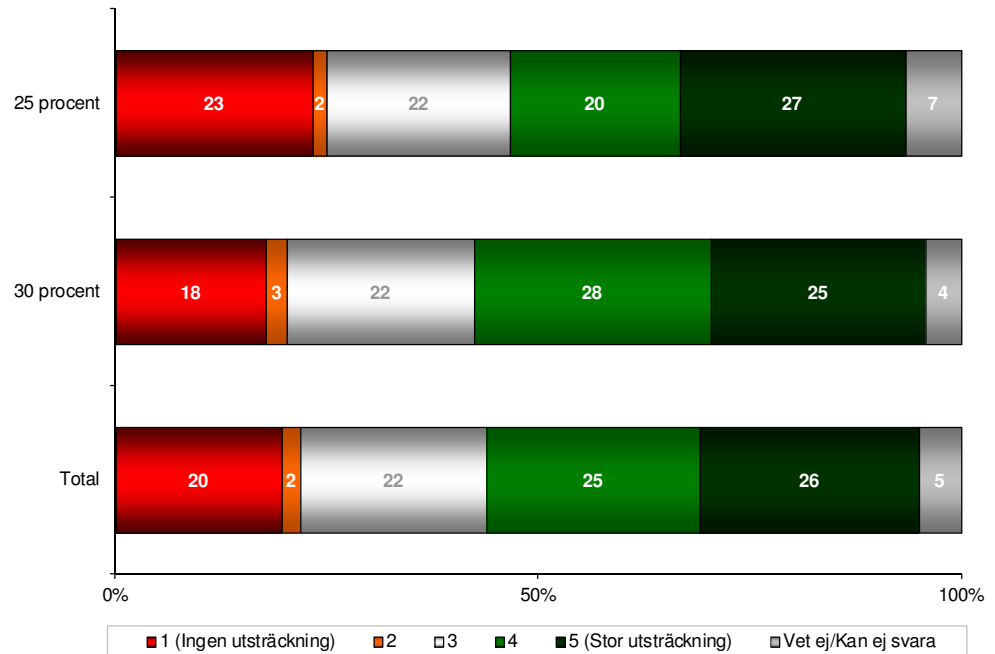
Större andel i målgruppen 30 procent anser att stödet kunde slutföras som tänkt, jämfört med målgruppen 25 procent. Målgruppen 25 procent har i betydligt större utsträckning än målgruppen 30 procent svarat att de i ingen utsträckning instämmer i påståendet.

4.8.4 Ökad jämställdhet

I vilken utsträckning har stödet bidragit till ökad jämställdhet på arbetsplatsen?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

Hälften av respondenterna anser att stödet i någon eller stor utsträckning bidragit till ökad jämställdhet.

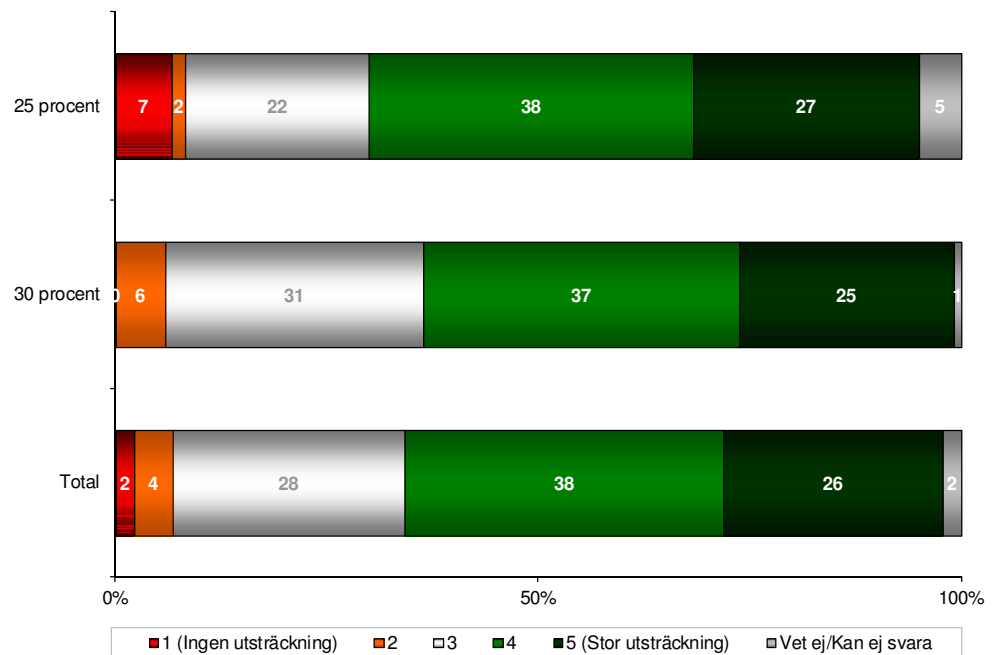
Cirka två av tio i båda målgrupperna har svarat att de i ingen utsträckning instämmer i påståendet att jämställdheten skulle ökat på arbetsplatsen tack vare stödet. Två av tio varken instämmer eller instämmer inte till stödet skulle ha bidragit till ökad jämställdhet.

4.8.5 Landsbygdsprogrammets övergripande mål

I vilken utsträckning upplever du att denna typ av stöd bidrar till det övergripande målet?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

Majoriteten av respondenterna (64 procent), anser att denna typ av stöd bidrar till Landsbygdsprogrammets övergripande mål med att stödja en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden i Sverige. Tre av tio varken instämmer eller instämmer inte till stödet skulle ha bidragit till det övergripande målet.

4.9 Framtid

De som pratar om framtiden nämner främst att det finns ett framtida behov av utökning/utveckling av verksamheten, det talas också om byggnation och förändringar av djurhållningen. Även kompetensutveckling och rådgivning tas upp av flera som områden där det finns ett stort behov. I den allmänna diskussionen finns även röster för att stöd i alla former kan innebära att den fria konkurrensen sätts ur spel, att det leder till att vissa företag missgynnas.

25 procent i stöd – Öppna svar

Det skulle i så fall handla om produktutveckling och kompetenshöjning, inom en femårsperiod.

Jag vill inte att ni utökar volymen på bidragen men däremot att ni ger mer pengar till färre projekt. De här bidragen bidrar till en kraftig skuldsättning för landsbygdsföretag, det har skett en fördubbling på tio år. Bidragen ger också en sned konkurrens i den mån de går till traditionellt lantbruk.

Min målsättning är att bli heltidslantbrukare. Så jag skulle behöva stöd till rådgivning, till exempel kring landsbygdsturism eller hur man kan få in turism inom lantbruket, till att bygga ut och bygga nytt.

Kompetensutvecklingsstöd är väsentligt. Investeringsstöd är jättebra, men det finns en risk att det snedvrider byggbranschen och leder till högre byggpriser. Så länge det inte snedvrider konkurrensen och påverkar prissättningen så är det bra med stöd rent generellt. Finns det stöd så söker man.

Till kompetensutveckling inom djurmiljö och avel. Till djur på naturbeten. Att det kommer ut rådgivare från Länsstyrelsen är suveränt, till exempel byggnadsrådgivare. Jag tycker personalen, rådgivarna, på Länsstyrelsen var till väldigt god hjälp, tillmötesgående och duktiga, både under byggprocessen och om hur man skulle söka stöden.

Vi står inför en kraftfull utveckling av mjölkproduktionen så det vore oerhört värdefullt med stöd till det, för vi jobbar med tajta kalkyler. Vi behöver bygga stallar för fyrtio miljoner och i det skedet är det inte procentsatsen på stödet som är det viktiga utan att stödets tak är högt nog för att ha effekt även på större investeringar. När det gäller kompetensutveckling så är det viktigt att den är lättillgänglig och flexibel. Jag kan inte peka ut något specifikt område nu, men behovet kan uppstå snabbt och då måste vi gripa tillfället i flykten. Det får inte vara för komplicerat eller svårt att söka, för då blir det inte av.

Jag tycker att det var fantastiskt att jag fick det här stödet, för man räknar ju kallt med att man inte ska få det. Inom en tioårsperiod skulle jag behöva stöd för att kunna bygga ytterligare byggnader.

Ska vi ha kvar jordbrukspolitiken vi har nu är behovet av stöd jättestort. Det har ju med lönsamheten att göra om vi behöver stöd eller inte. När lönsamheten är dålig är vi beroende av stöden för att utvecklas. Men tillåter dem oss att tjäna pengar som vanliga näringsidkare så behöver vi inte stöden, då kan vi utvecklas ändå.

30 procent i stöd – Öppna svar

Det här är ett bra initiativ som Länsstyrelsen har tagit. Många lantbrukare är självlärda och det är ett ensamarbete. Det behövs kompetensutveckling för att vidareutveckla och modernisera näringen i framtiden.

Inom två tre år skulle vi behöva stöd för en byggnad för köttjursuppfödning. Stödet är inte avgörande för att vi ska kunna bygga, men en liten del stöd vore inte så dumt. För min del kan jag bara säga att den här typen av stöd är kanonbra men dess storlek hindrar en viss utveckling för närvarande. Det är tråkigt att man måste vara knuten till ett serviceavtal när man har mjölkrobot, för sådana avtal är ganska dyra. Dessutom får man bara ha ett visst antal djur för att få ha roboten. Har man fler djur så får man lämna bort dem, det känns tokigt.

Jag behöver en plansilo, gödselbrunn och gödseltunnor behöver uppgraderas enligt gällande regler. Jag funderar på att ställa om till ekologiskt jordbruk.

Jag kan tänka mig att ta emot stöd igen. Förhoppningsvis skulle jag bygga en verkstad inom fem år, man kan få stöd till sådant också va? Det enda negativa jag kan säga är att de som tillhandahåller material, de höjer sina priser när de vet att vi fått stöd. Så en del av stödpengarna försvinner den vägen.

Jag kommer behöva göra fler investeringar i framtiden så det finns ett behov. Vi kommer att behöva bygga mottagningsstall för kalvar och även då det gäller spannmålshantering.

Det är knappt jag vet något om framtiden, man tar en dag i taget; mjölkpriset styr. Men jag ser ett fortsatt behov av stöd för att kunna underhålla och vidareutveckla den här investeringen och tidigare satsningar som gjordes av min far. Det gäller både underhåll av byggnader och maskiner, kompetensutveckling, stimulans och kanske ny teknik. Det är viktigt att den som ger stöd följer upp och kollar att allt fungerar; att investeringen inte får förfalla för att man kanske inte har råd att utnyttja den på bästa sätt. Det kan ju också vara så att det visar sig att man satsat lite fel t.ex. när det gäller teknik och därmed behöver hjälp för att komma rätt.

Vi har planer att utöka verksamheten på gården, dels att flytta hem butiken. Vi har även bland annat planerat att starta hundpensionat. Vi har många idéer men om det blir med eller utan stöd det får vi se med tiden. Jag tror att stödet i sig gör att byggkostnader skjuter i höjden. Det känns som om vissa koncentrerar sig mer på att få så mycket stöd som möjligt i stället för att ha en fungerande affärsplan.

Jag behöver söka investeringsstöd inför framtiden. Det är enormt viktigt för framtiden att de möjligheterna finns. Jag kommer att skicka personalen på kompetensutveckling. Jag kommer att behöva ett ungdjursstall för att kunna installera ytterligare mjölkrobot och öka volymen på produktionen.

Jag hoppas att det här stödet blir kvar. Investeringsbehoven är stora i framtiden: från biogas till utveckling av brunnar för mottagning av biogödsel och inköp av specialmaskiner. Vi kör ekologiskt och det kräver kompetensutveckling hela tiden.

Ingen tanke på att söka nytt stöd

Det anges många anledningar till varför man inte kommer att söka mer stöd i framtiden, det handlar om sådant som att ansökan är en för invecklad och långsam process, att man är åldersstigen, att branschen i sig är osäker etc.

25 och 30 procent i stöd – Öppna svar

Det beror på hur jordbruket utvecklar sig. Om det ekonomiska läget fortsätter så spelar det ingen roll om vi får stöd, då tvingas vi nog lägga ner. Därför har vi inga planer på några investeringar i dagsläget.

Jag har inget mer på gång, nu räcker det, jag vill komma ifatt. Vi har pratat lite om att göra ett sommarkafé men då försöker jag nog göra det mesta själv, vi söker inget stöd till det. Annars är det väldigt bra med den här sortens stöd för det påskyndar projekten. Nackdelen är att när man söker så är det väldigt lång handläggningstid, men sedan när de vill att man ska komplettera så har man bara fjorton dagar på sig. Lite ömsesidig respekt vore på sin plats, för det där skapar bara oro och stress.

Jag kommer inte att söka några mer stöd, för Länsstyrelsen är oklara och ändrar sig under tiden. Vem vet vad som händer om tio år, då kan jag stå där med ett inbetalningskort igen. Idag är jag emot alla sådana här stöd, en sådan här verksamhet ska kunna bära sig själv.

Jag är pensionär så jag vet inte jag. Vår verksamhet fungerar väldigt bra så jag har inga direkta planer nu, det får i så fall bli mina döttrar. Du kan väl skriva att hon som var handläggare av mitt ärende var mycket vänlig och tillmötesgående.

5 Sammanfattning

Nedan presenteras några av de bärande resultaten i undersökningen under rubrikerna bra och mindre bra, med en indelning i plus och minus under varje rubrik. Sammanfattningen är gjord för att visualisera vissa delar som varit centralt i undersökningen och hur respondenterna generellt tagit ställning i dessa frågor. Det är således en kombination av kvantitativa resultat och de kvalitativa inslagen och skall ses som en fingervisning för fortsatt arbete och diskussion snarare än något absolut.

Bra

+++

Arbetsmiljön kraftigt förbättrad

Stödet är i många fall avgörande för att investeringen genomförs

Friskare människor

Bättre levnadsförhållanden för djur

Upplevs som ett bra grepp att ge extra pengar för villkorade projekt

++

Landsbygdsprogrammets övergripande mål nås

Lönsamheten ökat

Kompetenshöjning

Ökad effektivisering

Högre mekaniseringsgrad

Extra fem procent i stöd kan ge kvalitetsinvesteringar och större investeringar

+

Ökat teknikkunnande

Fortbildningar

Mindre bra

--

Fem procent upplevs som för lite i extra stöd

Information om stödet/extra fem procent har ej nått alla

Informationsmissar mellan företagare och konsulter om sökt stöd

Ingen större förändring av personalpolitik tack vare stöd

-

Visst missnöje med godtyckliga bedömningar av ansökningar

Jordbruksstöd kan i vissa lägen ge snedsitsar

5.1 Markörs kommentarer

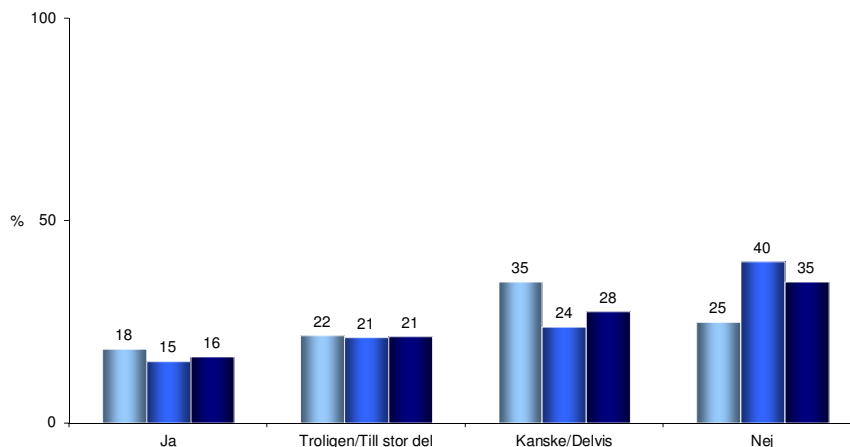
Mot bakgrund av undersökningsresultatet råder inga tvivel om att stödet som sådant inneburit mycket positivt, oavsett om det handlat om 25 procent eller 30 procent i stöd. De projekt som ingått i respektive ansökan har haft god hjälp av det stöd som beviljats till varje enskilt företag och bilden som ges av respondenterna är genomgående positiv. Det är mycket som åstadkommit och det är mycket gott som kommit ut av de olika projekten. Det finns en tydlig övervikt åt att man genomfört projekt som inneburit att man fått en bättre tillvaro på sin arbetsplats, att arbetsmiljön blivit markant mycket bättre. Framförallt har arbetet blivit lättare och inte fullt så slitsamt som innan.

Resultatet visar att stödet har haft en helt avgörande roll för många projekts genomförande. Det är bara en dryg tredjedel av de svarande som helt säkert eller delvis säger att de skulle ha genomfört projektet på samma sätt som de nu gjort, även om de saknat stöd. Det talar sitt tydliga språk. Ställer man sedan detta i relation med hur positivt man uppfattat de förändringar som gjorts och med vilken emfas många uttrycker sig runt exempelvis sin arbetsmiljö idag, då är det ställt utom allt tvivel att stödet som getts är mycket värdefullt, i vissa fall ovärderligt.

Hade ni genomfört projektet på samma sätt även utan erhållet stöd?

(Bastal: 25 procent, 60; 30 procent, 118; Total, 178)

■ 25 procent ■ 30 procent ■ Total

Med stöd av undersökningsresultatet kan man slå fast att det generellt, tack vare stödet, nu råder en högre grad av mekanisering och att det förekommer mindre manuellt arbete i de företag som erhållit stöd. Det syns också tecken på att lönsamhet stigit, i vissa fall kraftigt, och att antalet arbetstillfällen ökat något som ett resultat av stödet. Framförallt är det de företag som erhållit extra fem procent i stöd som påpekat att lönsamheten ökat. Det är förhållandevis många som uppger att de har haft inte full kontroll på ansökningsprocessen och innehållet i ansökan. Det syns också när man ställer frågan om

de extra fem procenten som fanns att ansöka om. Det är då många som inte ens hört talas om att den möjligheten fanns (fyra av tio respondenter).

Man kan tydligt utläsa av resultatet att det uppfattas som ett mycket bra tillvägagångssätt att erbjuda extra stöd för villkorade projekt. Det är en stor majoritet av de svarande som tycker att det är ett bra grepp, med motivet att det ses som en morot och en bra stimulans för viktiga frågor i arbetslivet. Dock är det inte lika tydligt att fem procent i extra stöd är rätt nivå eller att stödet delas ut på rätt sätt som det görs idag. Det finns exempelvis de som vill att det alltid skall vara krav på att man skall visa upp arbetsmiljöåtgärder, jämlikhetssträvandet etc. för att kunna få stöd överhuvudtaget. Slår man samman essensen i de öppna svaren som kommenterar de extra fem procenten och det faktum att endast tre av tio anser att fem procent är rätt nivå. Då skickar det tydliga signaler om att fem procent är för lite i extra stöd, det framkommer även en hel del förslag som sammantaget gör att man kanske även borde se över hur man skall fördela stödet i framtiden. Här finns utvecklingsmöjligheter, om man så önskar.

Stödets effekter syns allra bäst i alla de arbetsmiljöfrämjande åtgärder som genomförts. Det är tydliga och lättöverskådliga resultat. Även lönsamheten ser ut att ha blivit bättre för ett relativt stort antal företag. Det finns tydliga kopplingar mellan framförallt arbetsmiljön och lönsamheten. Man lyfter fram att man som människa mår betydligt bättre när det går lättare att arbeta och i många fall är det ett mer effektivt och mer rationellt arbete som nu genomförs. Ett tydligt resultat som uppnåtts är att det i och med stödet införts en rad nya arbetsmetoder i företagen. Mekaniseringsgraden är en avgörande faktor för välbefinnande och ekonomi. Man ser också att med de nya arbetsmetoderna följer också en relativt stor kompetensökning.

Det är inte lika tydligt att stödet skulle ha gett en tydlig ökning av antalet verksamma kvinnor i företagen, dock säger en rad respondenter att förutsättningarna för att kvinnor skall kunna arbeta inom företagen har till viss del ökat. Det de främst åsyftar då, är att en rad tunga lyft har försvunnit och därmed finns det fler arbetsmoment som kan utföras i vardagen, oavsett fysiska förutsättningar.

Såväl stödet i stort och de extra fem procenten har gett en tydlig satsning på arbetsmiljön inom jordbruksföretagen. I de fall där tunga lyft försvunnit och där det nu råder en större grad av mekaniserat arbete, där gör företagaren ofta kopplingen att arbetsplatsen nu även är mer jämställd. Man refererar då till att muskelstyrka inte längre behövs i samma utsträckning. I intervjusituationen för respondenten alltså ett resonemang om jämställdhet, även om det kanske inte varit deras huvudanledning till ansökan. Det syns således ett mervärde i att ha flera kriterier för att erhålla ökat stöd och sedan kommunicera detta. Information och uppföljning till de som sökt stöd kan således vara ett bra sätt att be-

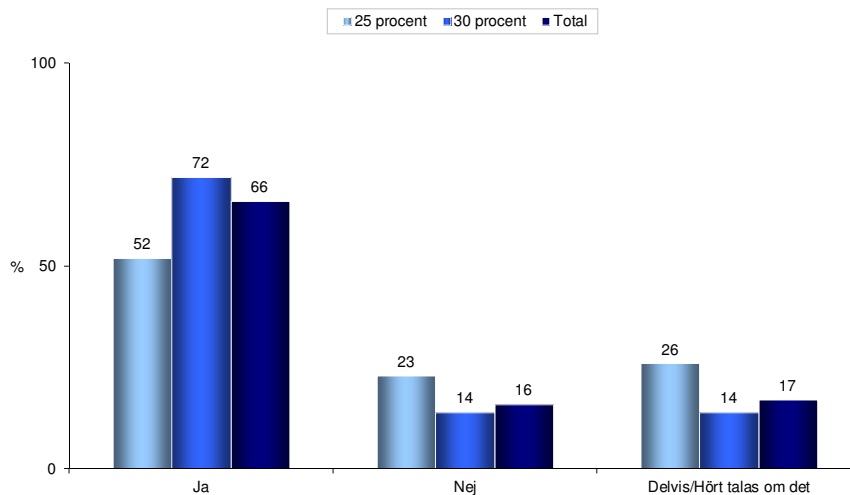

fästa de tankemönster man som stödgivare eftersträvar. Flera respondenter säger själva att det är bra att man får fokus på dessa områden (arbetsmiljö och jämställdhet) som annars lätt kan glömmas bort.

I undersökningen ställdes frågan till samtliga, oavsett vilken stödnivå man erhållit, om man känt till vad som krävts för att komma ifråga för att kunna få fem procent extra. Då svarade få i målgruppen 25 procent att de känt till kraven, vilket får ses relativt naturligt, då de i mycket lägre grad överhuvudtaget känt till att de extra fem procenten i stöd existerat. För att nyansera den bilden har vi i kommande diagram som redovisas i kommentarsdelen, brutit ut de respondenterna som med säkerhet känt till de extra fem procenten och redovisar hur de svarat på frågorna om kännedom om kraven samt om de haft tillräckligt med information. Med detta gjort, visar det sig att bland dessa respondenter så kände nästan sju av tio till kraven för extra stöd, att jämföra med bara fyra av tio när alla respondenter fått frågan. Utöver det så är det också nästan två av tio som säger att de delvis känt till det eller hört talas om kraven. Kvar blir då knappt två av tio som inte alls känt till kraven för extra stödet. Således kan man slå fast, att när man väl haft vetskap om att det fanns extra stöd att ansöka om, då har också kunskapen om kraven varit relativt goda.

Kände du till vad som krävdes för att komma ifråga för de extra fem (5) procenten i stöd?

(Bastal: 25 procent, 31; 30 procent, 79; Total, 110)

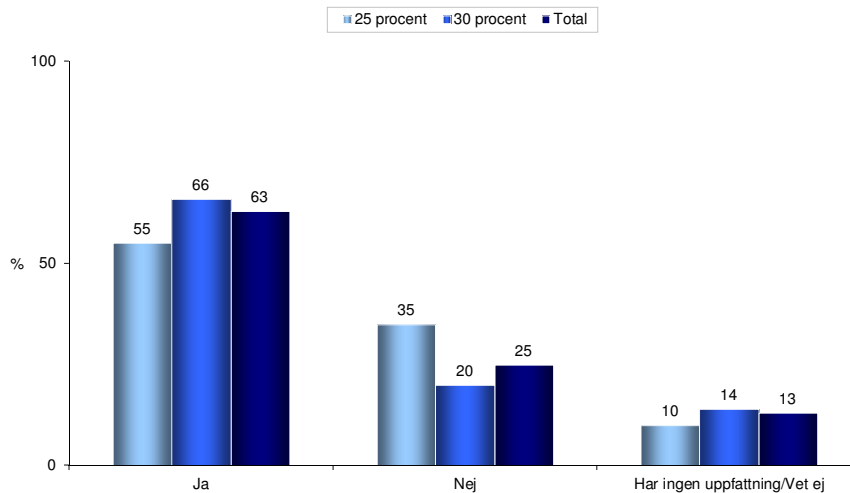

Tittar man sedan vidare på samma grupp av respondenter, de som svarat att de känt till de extra fem procenten. För att se hur dessa svarat på frågan om huruvida informationen varit tillräcklig för att kunna söka de extra fem procenten. Då visar det sig att drygt sex av tio anser att informationen varit tillräcklig och drygt två av tio anser inte att de haft tillräckligt med information. Detta skall då jämföras med när samtliga respondenter fick frågan, då var det fyra av tio som svarade "ja" och fyra av tio som svarade "nej".

Anser du att informationen för att kunna söka de extra fem (5) procenten i stöd varit tillräckliga?

(Bastal: 25 procent, 31; 30 procent, 79; Total, 110)

Mot detta kan man således dra slutsatsen att kunskap om kravbilden för de extra fem procenten och huruvida informationen varit tillräcklig för att ansöka om stödet går hand i hand.

Det finns ett stort engagemang för framtiden, även om många tycker att branschen i sig är osäker. De som har tankar om att förändra och utveckla sin verksamhet i framtiden har en relativt klar bild av vad som kommer att krävas och vad de behöver göra. För kommande satsningar finns stora förhoppningar till att kunna få stöd igen och det är många som uttalat säger att de kommer att söka stöd igen. Oavsett om det handlar om ett grundstöd eller att kunna få extra stöd om man uppfyller vissa kriterier så är nog någon form av stöttning avgörande i framtiden med, för att kunna genomföra det som planeras. Det framgår också att olika former av rådgivning och fortbildningar är önskvärda. Det är trots allt hälften av de svarande i undersökningen som angett att de redan deltagit i någon form av fortbildning inom Landsbygdsprogrammet. Det skulle kunna vara tänkbart med mer informationsinsatser runt fortbildning i samband med ansökan eller kanske villkora in det i grundstödet, eftersom det lyfts av respondenterna som attraktivt och önskvärt.

Det finns också en grupp som säger att de inte tänker söka något ytterligare stöd, det anges flera skäl till det. Här skulle det kunna vara av intresse att följa upp dessa, framförallt de som uttrycker rent missnöje med stödet i någon form.

Sammantaget kan slås fast att stödet väl fyller sin funktion utifrån det som framkommer i undersökningen. De extra fem procenten har i flera fall varit avgörande för att satsningen blev av och att den genomfördes med hög kvalitet, det framgår också tydligt att det har varit en lyckad väg att gå, kanske

framförallt beträffande arbetsmiljön men även för att stimulera och sätta igång tankarna kring jämställdhet och kvinnors situation i jordbruksyrket.

Bilaga 1

Öppna svar

25 procent

Vilka effekter har stödet haft på din verksamhet i stort?

Arbetsmiljö

- Blivit bättre med plats för djuren, allt har blivit mer lättjobbat.
- Det har blivit otroligt mycket bättre djurmiljö, roligare att gå till djuren. Mina arbetstimmar har minskat. Jag har sålt fler djur genom att folk är nyfikna på ladugården. Det hade inte gått utan stödet.
- Det är framför allt en helt annan arbetsmiljö idag. Vi har fått stöd i två omgångar. Först fick vi stöd för mjölkrobot, sedan för automatisering av utfordringen. I båda fallen har arbetsuppgifterna blivit fysiskt lättare. När det gäller främst mjölkningen har roboten också psykosociala effekter; man blir friare och kan träffa sin familj mer. Min deltidsanställda är en tjej som jobbar här på lov och vid sidan av skolan. Efter de här investeringarna kan hon utföra många fler av arbetsuppgifterna och arbetet är säkrare. Tidigare var det tungt med stora risker för förslitningar och t ex klämskador.
- Det som märks mest är tidsvinst i det dagliga arbetet, det sparar in mycket tid att ha moderniserat djurstallet. Jag lägger bara 30 procent av tiden där jämfört med tidigare. Visst hade det gått att genomföra projektet utan stöd men stödet gjorde det definitivt enklare.
- Jag har fått investeringsstöd i fjol och satte in en mjölkrobot och byggde om lite i ladugården. Det hade jag inte kunnat göra utan stödet. Det ger mig som bonde ett mer normalt liv, jag är aktiv i LRF och nu har jag lättare att delta i verksamheter där. Arbetat i lantbruket har blivit lättare fysiskt och därmed blir det nog lättare att få folk anställda på sikt.
- Jag sköter verksamheten lättare och miljön och arbetsmiljön har blivit bättre, plus att jag kunnat utöka lite.
- Kunnat genomföra en företagsform som jag trivs med, köttproduktion ammkor ekologisk odling. Arbetet på gården har blivit lättare efter ombyggnationen. Ombyggnationen blev till tack vare stödet.
- Stödet gjorde det lättare att genomföra projektet. Nu har vi ungdjuren samlade på ett ställe och då blir allt mer lättskött. Det hade nog gått att göra det ändå men man vet aldrig i dessa hårda tider.
- Stödet har haft en positiv inverkan på produktion men vi hade gjort detta ändå. Vi har byggt ett ungnötsstall vilket gjort arbetet mer effektivt och djurhälsan har förbättras.
- Vi har dikor och projektet har förenklat de dagliga rutinerna. Det blir mer utrymme att arbeta på och en jämnare arbetsbelastning schemamässigt nu efter att vi byggt ett kalvningsstall som vi sökte pengar till. Arbetsmiljön har blivit bättre i och med att arbetet med kalvningen inte längre behöver ske delvis utomhus.

Rationalisering.

- Arbetsmiljön i svinstallet har förbättrats avsevärt.
- Det krävs mindre muskelstyrka och arbetet har rationaliserats så att vi kan lägga ner mer tid på djuren nu. Stödet har varit till stor hjälp och utan det är jag tveksam till om vi klarat investeringskostnaderna.
- Arbetet är mer rationellt och jag kan använda min tid till andra sysslor på gården. Jag har nu djuren på ett gårdscentrum och slipper långa åkturer med traktorn. Jag spar pengar på diesel och miljöpåverkan är betydligt mindre. Stödet var till stor hjälp men jag hade gjort dessa åtgärder i alla fall.
- Arbetsbesparande. Stödet var till stor hjälp.
- Det blev mer rationellt, mer maskiner, mer lättarbetat. Troligtvis hade jag genomfört projektet utan stöd, men stödet var ändå till stor hjälp. Jag hade hållit nere kostnaderna betydligt utan stöd, det hade inte blivit samma omfattning på projektet utan det.
- Det har inneburit arbetslättning och bättre djurhälsa, rationalisering. Och i långa loppet lett till bättre ekonomiskt läge. Stödet var till hjälp men projektet hade kunnat genomföras ändå.

- Jag har fått en mer rationell produktion, en mer arbetsbesparande och det har blivit roligare, jag har lärt känna djuren på annat sätt. Lösdriften sparar väldigt mycket tid. Utan stödet hade jag inte kunnat genomföra projektet.
- Om jag inte fått det här stödet hade jag lagt ner djurhållningen. Nu vågade jag rationalisera och nyanställa människor med funktionsnedsättningar, det hade jag aldrig fixat utan stödet.
- Verksamheten är mer rationell och miljövänlig, vi kan använda gödslet på ett bättre sätt. Stödet har varit till stor hjälp och utan det hade vi inte vågat satsa helt och hållet. Vi hade gjort en mindre investering utan stöd.
- Stödet var till otroligt bra hjälp när jag skulle byta produktion. Förut hade jag en sliten anläggning för mjölkproduktion, nu har jag en rationell och lättarbetad köttproduktion. Möjligen hade jag gjort förändringen ändå, men bara kanske.

Utökning.

- Det gjorde att jag kunde öka antalet djur.
- Stödet var till hjälp men jag hade genomfört projektet ändå.
- Det har bidragit till att utveckla företaget. Jag tror inte att banken skulle ha gett oss lån utan stöd.
- Det har bidragit till fortsatt bra lönsamhet genom att jag kunnat öka produktionen. I och med att stödet funnits, och är på 25 procent, är det en stor del av investeringen, så därför har jag vågat investera många gånger. Man behöver låna mindre och då är det större chans att investeringen blir lyckad.
- Det har gjort att vi kunnat öka djurantalet och samtidigt fått det lättare att sköta djuren. Det är tveksamt om jag hade gjort det här utan stödet.
- Fördubblat verksamheten. Stödet var till stor hjälp utan stöd hade projektet blivit mindre.
- Jag gick över till lösdrift i ladugården för att få krav certifikat. Och jag har utökat från 36 till 50 kor. Stödet har varit till stor hjälp men den här investeringen hade vi gjort ändå men vi kanske fått vänta lite.
- Jag har byggt växthus och byggt om ladugården, jag har kunnat anställa två personer. Stödet betydde mycket, utan stöd hade jag inte kunnat investera.
- Jag har kunnat expandera fortare än vad jag hade kunnat annars. Jag har till en mindre risk kunnat bygga upp företaget. Hade nog inte haft någon anställd om jag inte kunnat expandera, så det har skapat sysselsättning. Hade jag inte fått stödet hade jag inte vågat expandera så mycket, då hade expansionen blivit mindre.
- Jag har kunnat utvidga verksamheten, skaffa fler djur och öka omsättningen men jag kan fortfarande inte leva på det. Så om satsningen var klok eller inte, vet jag inte. Jag föder upp tjurar ekologiskt och har dikor. Jag har ökat från 10-15 kor till 40 och föder numera upp 15-25 tjurar och kan köpa in tjurar också. Jag har även får och där har antalet djur ökat från 5-6 stycken till 25 tackor nu.
- Jag har kunnat utöka antalet djur med ungefär samma arbetsinsats som tidigare. Den här investeringen hade jag varit tvungen att göra ändå och det rör sig om ganska små pengar. Den hade gått att göra för lånade pengar helt och hållet, men det är naturligtvis en fördel att kunna hålla skulderna nere.
- Möjlighet till att investera. Utökad verksamhet
- Omsättningen ökade. Korna fick bättre miljö, och arbetsmiljön förbättrades. Stödet var till hjälp men jag hade nog genomfört projektet ändå.
- Stödet gjorde att vi vågade investera av utbyggnad och utökad svinproduktion. Vi hade nog gjort det ändå men svinbranschen har inte lysande tider så stödet var betydelsefullt för oss.
- Stödet gör att jag kan vidareföra vår produkt. Jag kan behålla fler djur och kan själv föda upp dem till slakt istället för att sälja dem som kalvar. Vi har även utökat med en ny djurgrupp. Stödet var till stor hjälp och vi hade inte kunnat investera utan stöd.
- Stödet hjälpte till att bygga ut djurstallet, öka besättningen och därmed öka omsättningen. Det hade nog kanske gått ändå, utan stöd, men nu gick det betydligt smidigare.
- Vi har ökat antalet anställda med en heltid och hoppas på bättre lönsamhet på sikt. Investeringarna gäller på spannmålssidan och nötdjursidan (nytt stall). Vi hade blivit tvungna att göra de här investeringarna även utan stöd, men då hade vi inte kunnat göra dem så tätt in på varandra i tid.
- Ökat omsättningen och underlättat arbetet.

Övrigt

- Det har gjort det lättare att förverkliga vår investering så att vi kan växa och utvecklas. Jag har svårt att säga om det gått ändå men det är helt klart att stödet underlättade. Med en svagare kalkyl är det inte säkert att vi vågat risken.
- Det har hjälpt till att dra ner kostnaderna annars hade det inte gått att genomföra. Hade inte fått låna allt från banken.
- Det har varit bra även om vi inte är klara ännu och kämpar för att kunna betala räntorna på lånen som vi tagit. För att göra det har vi valt att ta andra jobb nu under en period. Vi har gjort om i ett grisstall för att förbättra arbetsmiljön och ventilationen och för att få kontorsutrymmen. Just nu arrenderar vi ut verksamheten och det gick säkert lättare att få det utarrenderat med den nya byggnationen än utan den. Han som hyr av hos jobbar mindre i verksamheten än vad vi gjorde och har fler anställda än vad vi hade.
- Det har varit till stor hjälp. Investeringen var en förutsättning för att ha kalvarna hemma istället för att ha dem uthyrd.
- Det är en väldigt god hjälp när man ska investera, en förutsättning för att kunna genomföra investeringen. Det skulle inte vara intressant att göra det utan stödet.
- Det är mer lättarbetat. Jag hade inte kunnat göra detta utan stöd.
- En möjlighet att bygga om djurstallar och gödselbrunn. Stödet var till stor hjälp ej genomfört det utan stödet.
- Hade jag inte fått stödet hade jag inte gjort investeringen. Jag har fått stödet beviljat men har inte fått pengarna än. Och jag håller på att genomföra projektet just nu, den största delen är klar men har ett nybygge som väntar.
- Har bidragit med en ökad ekonomisk vinst. Utan stödet hade jag inte kunnat genomföra investeringen.
- Ja det är klart att det är en väldig fördel att få pengarna, annars hade jag inte klarat av att bygga.
- Jag har fått det mer lättarbetat. Stödet var till stor hjälp men jag hade gjort i alla fall.
- Jag har fått halva stödet utbetalt så här långt, det har gjort att jag har kunnat lägga min verksamhet med vedhuggning under tak. Det hade inte varit möjligt för mig att kunna göra den investeringen utan jordbruksstöd.
- Jag har fått tre investeringsstöd i två olika företag. Bland annat investerat i en äggpackningsmaskin som innebar arbetsbesparing och förbättrad arbetsmiljö. En hel del tunga lyft försvann och förutsättningarna ökade därmed för kvinnor att kunna arbeta med äggen. Stödet gjorde det ekonomiskt möjligt satsa på en ny maskin, annars hade investeringen varit svår att räkna hem. 1) Bygga nytt hönshus för ekologiska höns. Detta ledde till en ökad sysselsättningsgrad med en anställd och ökade lönsamhet i företaget. Stödet gav en bra skjuts i början eftersom låneandelen minskar. Stödet var inte nödvändigt för investeringen men det underlättade och gjorde att vi kunde dra nytta av investeringen direkt genom att nyanställa på heltid. 2) Ny spannmålstorkbyggnad med lagring som rationaliserade vår spannmålshantering rejält. I den investeringen finns också stöd för installation av en halm- och vedpanna. När det gäller den investeringen är det på samma sätt som med äggkläckningsmaskinen.
- Med större gödselbassäng fick jag längre lagringskapacitet. Stödet puffade på så att det blev gjort, lika så med kalvstallet.
- Om jag inte fått stödet hade jag gjort det i alla fall men jag är enormt glad att jag fick det, för det innebar att jag kunde ta ett lägre lån.
- Stödet betydde väldigt mycket, det hade inte blivit något bygge annars.
- Stödet gjorde att vi slapp använda eget kapital eller låna. Det är klart att vi skulle ha gjort investeringen ändå men får man sjuhundra tusen på ett bräde så är vi klart positiva.
- Stödet har inte haft så stor betydelse. Det handlade ju inte om så mycket pengar. Vi har byggt en ladugård och därmed fått en effektivare djurhållning, men det är sådant som vi skulle ha gjort ändå.
- Stödet var avgörande för att vi skulle ta beslutet att investera. Vi var tvungna att investera i en flispanna för att hålla ett bättre inomhusklimat för kycklingarna. Vi eldade tidigare med eldningsolja och nu använder vi egenproducerad flis, miljövinsterna har blivit stora och vi sparar mycket pengar. Det har också ökat vårt behov av arbetskraft för att jobba i skogen. Vi har även spannmålsodling och även där spar flispannan stora pengar.

- Stödet var till hjälp men hade nog utfört projektet ändå.
- Utan stödet hade jag inte kunnat bygga, men tyvärr var jag tvungen att lägga ner företaget sedan.
- Varit till stor hjälp, investeringen hade blivit svårare att genomföra utan stödet. Eventuellt genomfört det ändå.
- Vi har kunnat bygga ett nytt fårstall och anställa en person till. Vi hade nog gjort det ändå men stödet ledde till att vi kunde tidigarelägga det, så det var en bra hjälp.
- Vi kunde bygga nytt stall. Det hade vi gjort ändå men stödet var till stor hjälp.

Vilken var huvudorsaken till att du inte ansökte om fem (5) procent extra i stöd?

Ansökte men fick avslag.

- Ansökte om de 5 % men fick avslag.
- Antagligen uppfyllde jag inte villkoren, jag anlidade Hushållningssällskapet för min ansökan.
- Jag ansökte om de fem procenten extra men fick dem inte.
- Jag sökte men blev inte godkänd.
- Jag sökte de där extra fem procenten men jag fick dem inte. Jag vet inte varför.
- Jag sökte men fick avslag. Jag räknade att man skulle ta med det faktum att det främjar könsfördelningen inom landsbygdsnäringar.
- Vi sökte men fick avslag. Vi uppfyllde inte kraven.
- Vi försökte att skriva så att jag skulle få 5 % mer, men det gick inte.

Kände inte till det.

- Jag kände inte till att det gick. (16 st.)
- Att jag inte kände till det. Hade hjälp av en konsult att fylla i ansökan fick ingen information av den heller.
- Att vi inte kände till det.
- Jag fick inte kunskap om den här möjligheten förrän i efterhand, då det var för sent.
- Jag hade hjälp av LRF-konsult, de gjorde ansökan åt mig, så jag visste inte om att det fanns fem extra procent att söka.
- Jag kände inte till att fanns möjlighet att ansöka om fem extra procent.
- Kände inte till att de fanns. Har haft hjälp av hushållningssällskapet att fylla i ansökan.
- Kände inte till att det fanns att söka och inte fått någon information om det heller.

Hade inte rätt information/kunskap om vad som krävdes.

- Det var för att vi inte hade någon klar bild av vad som krävdes.
- Jag visste inte hur jag skulle göra, för informationen var luddig. Jag trodde nog att man inte behövde söka dem speciellt.
- Jag kände till att det var 30 procent totalt och jag sökte det men blev bara beviljad 25 procent. Jag var dock inte medveten om att det i de 30 procenten ingick 5 extra procent och vad de var riktade till. Det framgick inte i informationen, det stod inget specifikt om att det ingick 5 extra procent i de totala 30 och vad man kunde få dem till.

Ingen idé att söka.

- Det är ju det att jag står för den huvudsakliga skötseln och det riktade sig ju till kvinnor. Min revisor som hjälpte mig med ansökan sa också att det inte var någon idé att söka.
- Handläggaren ansåg inte att det var tillräckligt arbetsbesparande. Jag fick även veta att det skulle finnas en kvinna i företaget. Han ansåg inte att jag uppfyllde kraven.
- Jag fick information från handläggaren att vi inte skulle kunna komma i fråga om det extra stödet.
- Jag bedömde att det var väldigt liten chans att jag skulle få det eftersom jag är man och har verksamhet sen tidigare. Jag blev rådd av Länsstyrelsen att inte göra det till och med, tror jag.
- Jag förstod att jag inte hade någon chans att få det.

Krävdes att man har kvinna anställd.

- Jag fick till svar att det krävdes en kvinna med i företaget för att kunna ansöka.
- Jag fick veta att det var för att ha anställda kvinnor på gården.
- Jag trodde att det bara gällde kvinnliga företagare.

Övrigt

- Det var lite svårt att definiera vad stödet skulle leda till. Personalens arbetsuppgifter flyter in i varandra.
- Fem procent beviljades för äggpackningsmaskinen, men för övriga projekt blev det aldrig aktuellt med de fem extra procenten, eftersom projekten nådde maximal bidragsstorlek även utan dessa procent. Jag hade hjälp med ansökan, inte från hushållningssällskap eller LRF-konsult. Utan privat och minns därför inte alla detaljer.
- Jag fick 25 procent i en ansökan och 30 procent i den andra ansökan. De fem extra procenten var för de delar av den första ansökan som gällde mjölkroboten. I övrigt uppfyllde vi inte villkoren för att kunna söka de extra fem procenten.
- Jag har ansökt om 30 procent i bidrag och beviljats det. Jag kände inte till att det gick att söka mindre andel.
- Jag har sökt 5 % extra men jag tror att pengarna började sina och det var därför jag fick 25 %.
- Jag kommer inte ihåg. Det har gått några år sedan jag ansökte om pengarna.
- Som de sa till mig så skulle de där fem procenten gå till arbetsmiljöåtgärder. De som bestämde tyckte inte att arbetsmiljön blev bättre när jag byggde ut ladugården.
- Som jag förstod det så berodde det på att min hustru jobbade på ett annat jobb.
- Som jag kommer ihåg så fick jag 30 procent i stöd; jag ansökte alltså om de fem extra procenten.
- Vet ej, min revisor gjorde ansökan åt mig.

Q10B_Har du deltagit i kompetensutvecklingsarbete inom Landsbygdsprogrammet?

- Greppa näringen
- ERFA-grupper.

Q11_Har stödet bidragit till utveckling av kompetensnivån i er verksamhet?

Ja

- Att vi har verksamheten kvar och man lär sig nytt hela tiden praktiskt.
- Bredden på verksamheten har ökat och då lär man sig nya saker.
- Det har blivit en mer intensiv och intressant produktion. Jag har åkt runt på och tittat på olika ställen innan investeringen.
- Det leder till att man blir mer insatt i regler och krav.
- Det är ett annat arbetsätt och man får tänka på ett annat sätt.
- Företaget har vuxit och då måste de anställda växa också. Investeringarna i och med stödet har lett till en högre grad av mekanisering och nya rutiner. Vi har genomfört interna kurser och tillämpat en del arbetsrotation. Jag försöker se till att personalens kompetens breddas så att alla kan utföra de flesta förekommande arbetsuppgifter.
- Jag byggde lite annorlunda och ser mer hur kalven fungerar, just det har jag reagerat på. Där har kompetensen ökat.
- Jag har börjat odla nya grödor.
- Jag har fått djupare kunskap om den produktion jag bedriver.
- Jag har fått ett annorlunda ekonomiskt tänk eftersom vi har utökat.
- Jag har fått lära mig mer om växtnäring och i ERFA-gruppen får man se hur andra gör vilket är inspirerande och lärorikt.
- Jag har lärt mig hur man jobbar med fliseldning och hur man producerar flis.
- Jag har varit tvungen att lära mig mer om lagstiftning, främst krav certifiering.
- Kompetenshöjning från mjölkbonde till köttjursproducent.

- Lärt mig om byggnation.
- Modernare teknik.
- Ombyggnaden har gjort att jag arbetar på ett annat sätt.
- Vi har infört nya arbetsmetoder som vi utvecklat själva vartefter.
- Vi har kunnat investera i ny teknik och blivit nyfikna och det har lett till min halvtidsanstälde och jag själv gått på kurser om att använda mjölkroboten och så vidare.
- Vi har satsat mer på vidareutbildning.
- Vi investerade i ny teknik som krävde mer kompetens hos personalen. Det blev en form av enklare utbildning.
- Vi startade med en ny produktionsgren.

Nej

Handlade inte om det

- Det handlade inte om det.
- Det handlade ju inte om det. Det är rent arbetsmiljöförbättrande och djurmiljöförbättrande åtgärder.
- Det handlade om ett bygge.
- Det här handlade mer om byggnader.
- Det är ju en byggnad som pengarna gått till och vi jobbade på samma sätt som förut.
- För mig handlade det inte om kompetens utan att få byggt en ladugård.
- Handlade om stöd för att bygga nytt, så det ökade inte kompetensnivån.
- Jag byggde en ladugård.
- Jag byggde nytt stall, det påverkade inte kompetensnivån.
- Jag har inte gått någon kurs eller så, bara byggt ut ladugården.
- Påverkar inte kompetensen vid byggnation.
- Stödet gick enbart till ett bygge.
- Stödet har gått till byggnader.
- Stödet har gått till en nödvändig byggnad.

Övrigt

- Byggde ligghall och känner inte att det utvecklade kompetensen.
- Det har vi stått för själva.
- Det var en gödselbrunn vi byggde.
- Har förkovrat mig och de anställda ändå utan stödet.
- Inget som jag tänkt på att jag behöver.
- Inte aktuellt med kurser eller dylikt.
- Inte än i alla fall. Jag har byggt om och ska bygga nytt.
- Jag har jobbat med lantbruket i många år tidigare och jag jobbar på i princip likadant som förut, men arbetsinsatsen är mindre insats per djur.
- Jag har moderniserat ladugården, mindre tung jobbat, jag kan använda traktorn när jag utfodrar djuren.
- Jag hyrde platser förut men kunde inte vara kvar där. Mitt arbetssätt har inte förändras.
- Jag känner inga behov.
- Jag tycker att jag har den kompetens som behövs för att driva ett lantbruk i min storlek.
- Nej, men min fru kan vara med mer nu, tack vare stödet.
- Vill ha ett enkelt företag, tycker att vi kan det som behövs.

Delvis

- Alla kan sköta arbetsuppgifterna nu, det har blivit lättare.
- Det har ju blivit lite nya rutiner för djurhållningen, men vi har inte gått någon utbildning eller tagit emot hjälp utifrån, utan vi har lärt oss själva och kommit på hur vi kan göra vartefter.
- För att kunna hantera roboten har vi blivit tvungna att arbeta mer teknikintensivt.

- I och med att utfodringen blev som den blev så måste man ha kunskap i utfodring, om vad djuren behöver. Hur djuren fungerar helt enkelt. Måste tänka lite mer när man utfodrar.
- Inte när det gäller äggpackningsmaskinen men i övrigt har investeringarna varit teknikintensiva och ställt krav på kompetenshöjning.
- Jag har en helt annan kännedom om djuren nu. Jag har haft avelsrådgivning.
- Jag minns knappt vad kurserna handlade om, det är några år sen jag gick dem. De handlade om ungnötsuppfödning och troligen har de varit inspirerande. Det brukar kurser vara.
- Man har ju fått ökade kunskaper både byggnadskonstruktionsmässigt och när det gäller logistiken. Det finns många sätt att sköta en djurbesättning, finns många olika utfodringssystem och byggnadssystem och om det har jag fått ökade kunskaper.
- Nu har man känt sig mer motiverad att utbilda sig vidare. I Hushållningssällskapets regi.
- Nu ser man mer hur djuren betar sig.

Q12_Har stödet bidragit till nya arbetsmetoder i er verksamhet?

Ja

Lättare arbete.

- Det har blivit säkrare och sedan har det blivit lättare arbete, inte så kroppsligt tungt.
- Det är mycket mer lättskött nu eftersom vi inte behöver ha några fasta tider. Det är bättre för djuren också.
- Det har blivit en rationellare djurhållning. Vi har fått mer tid till att ta hand om djuren, så man lär känna dem, istället för att behöva skrapa skit. Jobbet har blivit mindre tungt.
- Foderhanteingen är lättare, undviker många tunga arbetsmoment.
- Halmhanteringen blev betydligt underlättad. Det går lättvindigare, är mer effektivt och inte så farligt.
- Har kunnat komma ifrån en del tunga lyft det sköts mer maskinellt.
- Jag har fått en drägligare arbetstillvaro, den börjar faktiskt likna andra människors. Arbetstiderna är helt annorlunda. Att jobba i en omodern anläggning är jättejobbigt.
- Lättare med lösdrift.
- Mer rationellt och lättskött.
- Djuren har det bättre.
- Mindre fysiskt arbete mer övervakning.
- Människor med funktionshinder kan nu få möjlighet att jobba med djur.
- Vi har fysiskt lättare rutiner nu. Det är inte de där topparna i arbetet längre, utan ett mer jämnt flöde.
- Vi har mekaniserat arbetet och de tunga lyften har försvunnit.

Effektivitet

- Det blir färre maskintimmar, arbetsmetoderna har effektiviserats. Mer tid till andra sysslor.
- Det har blivit mer maskinellt. Tidigare körde jag in foder med skottkärra och grep och nu med traktor, som exempel.
- Ja, det har blivit mer mekaniserat än förut. Vi kan jobba mer effektivt nu. Vi hinner med fler djur med samma arbetstimmar.
- Jag har kunnat mekanisera verksamheten.
- Jag har öppnat skinnbod och jobbar effektivare och då blir det en del nya arbetsuppgifter
- Vi arbetar effektivare.
- Vi gick över från handarbete till maskinarbete.

Övrigt

- Det blev ju en ny produktionsgren.
- Det innebär att vi kan utfodra på ett säkrare och ett mer rationellt sätt. Det har även bidragit till stora miljövinster.

- Det nya utrymmet i kalvningsstallet har gjort det möjligt för oss att arbeta på ett nytt sätt. De nya metoderna har utvecklats gradvis och vi har lärt oss själva och varandra.
- Eftersom det är ett nytt system så blir arbetsmetoderna andra.
- Förut var djuren uppbundna och nu är det lösdrift. Det är mindre skrapning med gödselskrapan och klippning av djur har minskat.
- Förut var ungdjuren utspridda men nu när de är samlade på ett ställe blir det mer lättskött.
- Genom ny metod att utfodra. Det har blivit mer rationellt.
- I och med att vi använder ny teknik, alltså mjölkrobot, har vi börjat arbeta med nya metoder.
- I och med att vi byggt lite annorlunda och sköter kalvarna lite annorlunda.
- Jag jobbar mer i skogen för att producera flis.
- Jag slipper alla transporter med traktorn så arbetet är säkrare.
- Färre djur på större yta behöver inte köra så mycket strö och foder.
- Nu har vi större kapacitet att hantera gödsel vid rätt tillfälle, när det gör som mest nytta.
- Nu kan jag köra ut gödseln i mer gynnsam väderlek.
- Nya rutiner i och med nya byggnader och högre mekanisering. Alla i personalen ska kunna utföra alla arbetsuppgifter, eller i varje fall de flesta.
- Vi har andra arbetsuppgifter nu. Vi har mer tid till djurtillsyn och arbetssättet är mer rationellt.
- Vi har kunnat arbeta på ett mer rationellt sätt.
- Ökat djurantalet, djuren går lösa. Har lösdrift för ungdjuren.

Nej

Samma sätt fast enklare

- Arbetar efter samma arbetsmetoder men de är mycket lättare.
- Arbetsinsatsen är mindre per djur men det handlar inte om några nya metoder.
- Det handlar om djurskötsel och den är detsamma. Jag gör samma sak men på enklare sätt.
- Samma arbetsmetoder som förut, bara egna lokaler.

Övrigt

- Arbetet har blivit mindre tidskrävande, vilket var nödvändigt eftersom jag har annat arbete vid sidan av jordbruket.
- Arbetet är mer mekaniserat.
- Har vanlig enkel lösdrift.
- Investeringen jag fick stödet för gällde byggnader som jag haft motsvarande av tidigare, så de blev mer rationella och effektiva men det förändrade inte arbetsmetoderna.
- Investeringen var till en byggnad.
- Stödet har gått till en byggnad och arbetsmetoderna i sig påverkas inte även om miljön förbättrats.
- Vi hanterar djuren på samma sätt som tidigare.

Delvis

Lättare arbete

- Arbetet har blivit lättare, har mer maskiner som underlättar.
- Det har blivit mer lättarbetat, jag har byggt bort mycket tunga arbeten.
- Djurhållningen har blivit effektivare och en del fysiskt tunga arbetsmoment är borta, istället handlar det mer om teknik och maskiner.
- Foderhanteringen blev lite lättare.
- Främst genom att vi skaffade en minilastare, som vi fick investeringsstöd för. Mycket av de tunga lyften försvann, det blev lättare arbete överlag.
- Jag har ju utvecklat och utökat så att det blivit mer djur och arrenderat mer mark och odlat upp och arbetet har blivit lättare.
- Nu kan vi följa hur det flyter på via en display, i stället för att gå runt i stallet.

Övrigt

- Eftersom vi ändrat till lösdrift så blir det ett lite annorlunda uppställningssystem.
- Helt andra metoder, mer maskinellt och mer arbete vid dator både när det gäller mjölkroboten och automatiseringen av utfodringen.
- Inte vad gäller äggpackningsmaskinen eftersom vi hade en snarlik innan. Dock har den nya äggpackningsmaskinen rationaliserat bort tidigare arbetsmoment. I övrigt så har det tillkommit en hel del nya arbetsmoment beroende på rationaliseringar och en större teknikanvändning.
- Investerat i mjölkkningsrobotar.

Q14_Hur har lönsamheten förändrats med avseende på erhållet stöd?

Ökning. På vilket sätt och hur stor ökning (i %)?

5 %

- Djuren har mer plats och mår bättre. kanske 5 %
- Vi har investerat i teknik som lättare hittar brunster hos våra kor. Vi får dem dräktiga snabbare och det leder till ökad lönsamhet. Jag gissar på 5 %.

5-10 %

- Vi har ökat djurbesättningen, men mjölkpriset har gått ner. Uppskattar att vinsten ökat med 5-10%, men jag producerar ca 250 % mer mjölk nu efter investeringen.
- Vi sparar 30 procent på halm varje år, som vi slipper köpa in. Den motsvarande ökningen i lönsamhet är nog under 10 procent.

10 %

- 10 %
- Jag gör av med mycket mindre diesel nu än förut så på så sätt har lönsamheten ökat med cirka 8-10 %.
- Jag har fler djur nu och därmed ökad produktion. Lönsamheten kanske har ökat med tio procent.
- Med ökat djurantal blir det ökad lönsamhet. Det kan röra sig om 10 %.
- Startade en ny produktionsgren som bidrog till ökning på cirka 10 procent.

10-15 %

- Företaget lönar sig lite bättre än förut ca:10-15%

15 %

- 15 %
- Cirka 15 procent per år genom minskade ränte- och avskrivningskostnader.
- Det är mindre foderspill och djuren producerar mer, vi jobbar mer rationellt. Jag räknar mer en ökning på ca 15 %.
- Genom stödet fick vi friskare och finare grisar. Inte så många döda och färre behandlingar. Slakterierna betala därefter och vår ökning är nog 15 %.
- Med ökat djurantal blir det ökad lönsamhet. Cirka 15 %.

10-20 %

- 20 %
- Jag räknar med en ökning men det har gått för kort tid att uttala sig, djuren har inte växt försigt ännu. Enligt kalkylen räknar vi med 10-20 %.
- Kapitalkostnaderna var lägre med lånet än hyran på det stall jag hyrde. Ca 10-20 % i ökning tror jag.

20 % eller mer

- 50 %

- Cirka 35 procent på grund av mer kor och därför ökad omsättning och lönsamhet.
- Jag har tredubblat lönsamheten, men lantbruket går fortfarande inte att leva på. Vad en riksdagsman kan ta ut på en månad, kan jag ta ut på ett år.
- Lönsamheten kommer att öka eftersom vi kan behålla fler djur. Vi räknar med en ökning på 40 % när allt är klart.
- Vet inte riktigt än. Det är bara första året efter investeringen. Men mellan tummen och pekfinger så kanske lönsamheten ökar med 25-30 procent. Det är för att jag kan lägga mer tid på entreprenadsidan som jag också håller på med, det blir timmar över tack vare det här projektet.
- Vi kan sälja fler lamm och skinn. En ökning på 30 %.

Övrigt

- Det ska ge ett överskott men det är helt omöjligt att uttala sig om det idag.
- Det är inte säkert att halvtidstjänsten, vid sidan av mitt eget heltidsarbete i jordbruket, funnits utan att jag investerat i mjölkroboten. Mjölkroboten gör att jag kan ha fler djur och den gör det också lättare att rekrytera personal.
- Genom att jag har bättre koll på kalvning. Förr dog fler kalvar. Jag har fått en annan foderhantering, mer effektiv som förhindrar överkonsumtion. Det känns att det går bättre än innan men jag kan inte säga hur mycket lönsamheten ökat.
- Genom att verksamheten har blivit mer rationell.
- Jag har kunna öka antalet anställda med två heltid och lönsamheten har ökat med 700 000 till 800 000 kr per år (gäller båda företagen och alla tre investeringarna).
- Just nu har jag verksamheten uthyrd. Den som hyr verksamhet sysselsätter fler anställda än vad vi gjorde, eftersom han arbetar mindre i verksamheten själv. Kanske har verksamheten utökats något också.
- Kostnaden för uppvärmning har minskat och vi tar tillvara på skogsprodukter på ett bra sätt. Flisanvändningen gör även att skogsbruket har blivit bättre och ökat i värde när vi gallrar på ett annat sätt än förut.
- Ladugården ska hålla i 50 år så den frågan bör man ställa till kommande generationer. Men vi har lite mer djur; kring 15 djurenheter mer, och det är ju tänkt att det ska öka lönsamheten men det också bli tvärtom beroende på priset som vi kan få ut och hur det kommer att se ut med kostnaderna framöver för djurhållningen.
- Produktionen har ökat men vinsten har minskat på grund av låga slaktpriser.
- Verksamheten efter investeringen har bara varit igång ett år. Därför har jag inget produktionsresultat ännu som direkt kan knytas till de nya byggnaderna; men jag har ju fler djur nu för samma arbetsinsats.
- Verksamheten har blivit större med fler kor. Omsättningen är större men lönsamheten är sämre. Men utan investering hade det varit sämre läge ekonomiskt för mig.
- Vi har fått friskare kalvar och därmed blir det i förlängningen ett bättre resultat. Fler kalvar har överlevt, men det är något som kommer att visa att visa sig i kronor och ören eller procent först om några år.
- Vi har inte lika mycket dödlighet på kalvar och bättre tillväxt på kalvar och vi hinner med mer nu. I siffror eller procent går det inte att säga.

Minskning. På vilket sätt?/Varför?

Mjölkspriset.

- Mjölkspriserna har gått ner.
- Nu är det en ren katastrof på grund av mjölkspriserna.
- Större skulder, mjölkspriset har gått ner, produktionen har gått ner.
- Vi har haft en nedgång på mjölksidan som tyvärr påverkar helheten. Å andra sidan har investeringarna och stödet till investeringarna lett till att vi kunnat nyanställa.

Övrigt

- Det tar ett tag att komma ikapp, det tar ett tag innan investeringen börjar betala sig. Det var ett år sedan jag genomförde projektet.

- För att jag fick låna en del till projektet. Betalar räntor och amorteringar.
- Med facit i hand så skulle jag inte ha genomfört bygget för det ledde till att jag behövde göra andra investeringar, främst i maskiner, och omkostnaderna ökade när verksamheten blev större. Det blev investeringar som man inte räknat med. Det trodde man ju inte, men så blev det.

Vilket är ditt/ert framtida behov av stöd?

Ingen tanke på att söka nytt stöd

- Har inte tänkt på vidare investeringar för tillfället.
- Ingen planering för fortsatta projekt. För tillfället känns allt färdigt.
- Ingen tanke på att söka nytt stöd nu. Har satsat färdigt för tillfället har landat nu och arbetar efter det.
- Inte i dagsläget finns inte något planerat.
- Just nu finns det inget i planeringen som jag skulle behöva stöd till. Men det kan ju ändra sig fort, redan till nästa månad.
- Just nu är det ingenting jag kan tänka mig behöva, varken av det ena eller det andra. Inte i framtiden heller.
- Är snart pensionär och har snart generationsskifte. Tänker inte söka något mer stöd.
- Det är svårt att veta hur det kommer att bli i framtiden. Just nu kan jag inte se några omedelbara behov. Lönsamheten är ju inte direkt jättebra, så det är fint om det finns pengar att söka. Men målet är ju att lönsamheten ska öka så att stöd inte behövs för t ex investeringar.

Kompetensutveckling/Rådgivning

- Det skulle i så fall handla om produktutveckling och kompetenshöjning, inom en femårsperiod. Jag vill inte att ni utökar volymen på bidragen men däremot att ni ger mer pengar till färre projekt. De här bidragen bidrar till en kraftig skuldsättning för landsbygdsföretag, det har skett en fördubbling på tio år. Bidragen ger också en sned konkurrens i den mån de går till traditionellt lantbruk.
- För tillfället planerar vi att bygga ett nytt slaktkycklingsstall men jag vet inte ännu om det är stödberättigat. Vi arbetar med GPS-styrning av gödselhantering och det kräver ju en del kompetensutveckling. Förhoppningsvis ingenting. Jag ser i dagsläget ingen mer investering på det här sättet. Till kompetensutveckling är det möjligt att jag skulle behöva stöd, men antagligen på entreprenadsidan då. Mer specifikt hänger det lite på vilka branscher man hamnar i, jag vet inte idag, det kan snabbt ändra sig.
- Jag funderar på fortsatt expansion och att växa. Min målsättning är att bli heltidslantbrukare. Så jag skulle behöva stöd till rådgivning, till exempel kring landsbygdsturism eller hur man kan få in turism inom lantbruket, till att bygga ut och bygga nytt. Det här stödet har varit värdefullt för familjesituationen, man har fått en drägligare vardag. Det är mycket jobb nu också men man är inte lika piskad som förut. Jag har fått bättre livskvalitet.
- Kompetensutveckling finns det alltid behov av och det går ju lättare att genomföra med ett ekonomiskt stöd. För framtiden kan jag se att byggnationer kommer att behövas. Ungdjursladugård och plansilo hör till det som jag funderar på; men om jag kan satsa på det är i hög grad beroende av hur det nya investeringsstödet utformas.
- Kompetensutvecklingsstöd är väsentligt. Investeringsstöd är jättebra, men det finns en risk att det snedvrider byggbranschen och leder till högre byggpriser. Så länge det inte snedvrider konkurrensen och påverkar prissättningen så är det bra med stöd rent generellt. Finns det stöd så söker man.
- Till bygge av sintackstall. Rådgivning om utveckling skulle man nog behöva lite mer, för man måste hela tiden utvecklas annars går det inte. Vad gäller för stödet nästa period? Det är det ingen som vet och då blir det så svårt att planera. Det blir så stort "glapp" mellan perioderna känns det som, när ingen vet vad som kommer gälla nästa stödperiod.
- Till kompetensutveckling inom djurmiljö och avel. Till djur på naturbeten. Att det kommer ut rådgivare från Länsstyrelsen är suveränt, till exempel byggnadsrådgivare. Jag tycker personalen, rådgivarna, på Länsstyrelsen var till väldigt god hjälp, tillmötesgående och duktiga, både under byggprocessen och om hur man skulle söka stöden.

Mjolkproduktion

- Behöver mjölkstöd. Till ungdjursstall. Jordbruket går inte runt i dagens läge, vi måste ha mer betalt för produkterna.
- Jag behöver utöka mjölkproduktionen och förbättra gödselhantering och förbättra djurhälsan ytterligare. Vi vill även kunna vidareförädla livsmedel på mejeri sidan.
- Jag skulle vilja automatisera mjölkningen. Installera en mjölkrobot för att förbättra arbetsmiljön. Det hänger på den allmänna utvecklingen av mjölkpriset, men en mjölkrobot är något jag hoppas på inom fyra fem år. I mån av tid är jag också intresserad av kompetensutveckling. Tyvärr är de där kurserna så långt bort, jag bor i norra länsdelen och de brukar vara i Skara. Det blir för långt att resa och då väljer man bort det, hur intressant det än verkar.

Byggnation

- Jag tyckte att jag hörde att pengarna är slut nu. Men om jag nu får önska så skulle jag vilja få stöd så att jag kan bygga ut mer till korna. Jag skulle nog behöva kompetensutveckling också men om jag åker bort på kurs måste jag betala någon annan för att göra jobbet här på gården medan jag är borta. Det är dålig ekonomi i jordbruk numera och det är svårt att få någon extrainhoppare.
- Jag är osäker på om min satsning var riktig eftersom jag fortfarande inte kan leva på mitt lantbruk. Det är deprimerande att lantbruksnäringen i stort inte kan klara sig utan stöd, men jag ser ingen utväg ur det. Investeringsstöd är lättare att försvara än rena jordbruksstöd. Min verksamhet befinner sig på sätt och vis i ett bättre skede än före stödet. Men jag jobbar nästan jämt och jag har bundit upp mer pengar. Kanske skulle det fungera om jag kunde utöka ännu mer. Om det vore möjligt skulle jag vilja bygga ett stall till för att kunna ha korna inomhus och kunna ha fler djur. Samtidigt är jag rädd att expandera och skuldsätta mig ännu mer; så att man binder upp sig att fortsätta med något som inte alls bär sig. I dag kan jag trots allt lägga ned om jag måste utan alltför stor ekonomisk krasch på det personliga planet.
- Om ett år skulle jag behöva stöd till en foderanläggning till korna. Samma nivå som förut vore skapligt.
- Ska söka nytt stöd. Planerar att bygga om lagården så att även korna kan gå i lösdrift.
- Vi står inför en kraftfull utveckling av mjölkproduktionen så det vore oerhört värdefullt med stöd till det, för vi jobbar med tajta kalkyler. Vi behöver bygga stallar för fyrtio miljoner och i det skedet är det inte procentsatsen på stödet som är det viktiga utan att stödets tak är högt nog för att ha effekt även på större investeringar. När det gäller kompetensutveckling så är det viktigt att den är lättillgänglig och flexibel. Jag kan inte peka ut något specifikt område nu, men behovet kan uppstå snabbt och då måste vi gripa tillfället i flykten. Det får inte vara för komplicerat eller svårt att söka, för då blir det inte av.
- Har ett beviljat stöd för att bygga ungdjursstall.
- Jag behöver uppföra en ny ladugård som ska användas till foderupplag, den ska uppföras i gammal stil för att passa in i den gamla gårdsmiljön. Jag kommer att differentiera min verksamhet med bland annat. En mindre fruktodling. För övrigt vill jag tillägga att Länsstyrelsens personal är dåligt insatt då det gäller bokföringstekniska begrepp. Det verkar som de inte alls känner till vilka regler som gäller och det gör att arbetet med stödansökan blir onödigt krångligt. Men annars är personalen lyhörda och lyssnar och stöder mina idéer.
- Jag har planer på att starta en hemsida och även sälja köttlådor. Jag kommer att behöva investera i nya lokaler, främst kylrum.
- Jag skulle gärna vilja ha investeringsstöd till ett nytt svinstall. 25-30% vore lämpligt. Jag tycker att det var bra att stödet den här gången, för en gång skull, gick till svinproduktion, förut har det bara varit nöt och mjölk.
- Jag tycker att det var fantastiskt att jag fick det här stödet, för man räknar ju kallt med att man inte ska få det. Inom en tioårsperiod skulle jag behöva stöd för att kunna bygga ytterligare byggnader.
- Jag är jättepositiv till sådana här stöd och jag skulle gärna vilja ha det igen. Om jag orkar gör ansökan en gång till alltså. I så fall skulle det handla om att inreda en del av ekonomibygnaden till uthyrningsrum. Det skulle ske inom en treårsperiod.
- Tanken är att produktionen ska kunna bära framtida utvecklingsbehov, men stöd ger möjligheter att satsa tidigare än annars. För framtiden kan jag se behov av ytterligare utbyggnad för att kunna ha mer

djur och investeringar för en förbättrad foderhantering och för foderutveckling i allmänhet. Jag har ju både köttjurs- och spannmålsproduktion.

- Till att få verksamheten att gå runt överhuvudtaget. För själva driften är det väldigt viktigt med stödet. Och att man kan få stöd till de investeringar man behöver göra. Som om man kunde få stöd för att bygga en gårdsbutik. Det är den investering jag tänker mig att göra eventuellt. Annars hoppas jag slippa göra fler investeringar.
- Till investeringar i byggnader framför allt, men också till maskiner. Vanliga jordbruksmaskiner också, det vore bra om man kunde få stöd till dem också.
- Vi vill fortsätta att bygga ut och det är viktigt att ha en tät kontakt med andra svinuppfödare. Man blir aldrig fullärd och vi försöker alltid att delta i de kurser som finns för att öka vår kompetens och för att utveckla djurvården.

Övrigt t.ex. utvecklingstankar, konkreta stödbehov

- Det känns som att jordbruket är hårt pressat nu och det är ju också lågkonjunktur över hela Europa. Många jordbrukare väntar med att investera tills det kommer ett stöd. Vi kan ha blivit stödberoende, men det är ju också en funktion av att maten inte får kosta något. Det går inte att få utrymme för stora investeringar i den vanliga produktionen. Därför är investeringsstöd det absolut viktigaste.
- Det var första gången jag använde mig av ett sådant här stöd och för mig kom det lägligt. Jag går på en del kurser som Landsbygdsprogrammet anordnar för det är viktigt att man håller sig informerad. Det är aldrig fel att få hjälp till förändring men jag börjar bli gammal, är sextiotvå nu, så jag vet inte om det är så aktuellt för mig med några större investeringar i framtiden.
- Det är en förutsättning för att man ska kunna investera med tanke på minskad lönsamhet inom jordbruksnäringar.
- Det är nog just branschstöd i sådana fall.
- Det är så svårt att svara på, helst vill jag kunna betala mina investeringar och förbättringar själv genom att de bärs av produktionen. Men finns det stödpengar söker jag ju. I min verksamhet kommer det att behövas förbättringar för kalvar till exempel och jag har en del funderingar kring att utveckla gödselhanteringen, kring energieffektivisering och när det gäller egen utvinning av energi. Det är till att bygga ut produktionen med en mjölkkningsrobot. Och till kompetensutveckling för att kunna sköta roboten.
- Det är viktigt att det finns en möjlighet att få stöd. Men jag håller på att avveckla djurverksamheten så jag kan inte svara på frågan.
- Ett stort behov, tänker söka om möjlighet finns. Tänker investera i kraftfoder på gården.
- Får vi tag i mer jord kanske vi ökar djurhållningen och då ansöker om mer stöd. Det är djuren vi är intresserade av.
- För egen del kommer jag inte investera mer även om jag får ett stöd. Jag känner att jag har investerat färdigt. Jag kör som jag gör nu tills jag pensionerar mig.
- Jag skulle vilja ha stöd som riktar sig till sådant som ligger utanför produktionen. Jag skulle kunna skapa tio årsbasisjobb, med fyra arbetsledare, för de som har olika arbetsmarknadshandikapp om jag fick hjälp med att bygga personalutrymmen och bekosta olika behörighetsutbildningar. Praktikanter kan alla ta emot men jag skulle kunna förvandla bidragstagare till skattebetalare. Ett femårigt projekt där man jobbar mot målsättningen att få ut folk i arbete, det vore något.
- Jag vill fortsätta att utveckla företaget i framtiden så det blir attraktivt för nästa generation.
- Jag vill gärna ha stöd igen men problemet är att man inte får ansöka förrän om två år. Jag vill kunna göra det varje år och liksom dela upp det i etapper. Man vill se att allt fungerar innan man går vidare till nästa etapp, därför vore det bra om man kunde söka varje år. Jag skulle använda pengarna fram för allt till byggnader och markinvesteringar.
- Jag vill gärna modernisera mer, till exempel. Sätta in en robot. Vad det gäller branschkontakter skulle jag gärna vilja kunna träffa andra mjölkbönder och utbyta erfarenheter.
- Just nu hyr vi ut verksamheten eftersom vi överrumplades av de sjukande grispriserna och måste ta andra jobb för att kunna betala räntorna på lånen som vi tagit för att investera i det nya stallet, därför kan det vara lite svårt att svara på. Men vi tar ju nya tag och för framtiden har jag många idéer. Det skulle

finnas något slags nyföretagarstöd för verksamheter på landet med djur i kombination med till exempel skola eller livsmedelsförädling.

- Om det finns så skulle jag omgående behöva ett täckdikningsbidrag till mina beteshagar. Det har varit så bedrövtligt regnigt och surt de senaste tre åren så djuren sjunker ner i skiten. En ko hade gått ner sig så till den grad att jag fick dra upp henne. Annars börjar jag komma upp i åren och behöver inte tänka på kompetensutveckling och sådant. Det får min efterträdare göra. Måste också passa på att säga att det gick väldigt smidigt att söka det här stödet, inget krångel.
- Ska vi ha kvar jordbrukspolitiken vi har nu är behovet av stöd jättestort. Det har ju med lönsamheten att göra om vi behöver stöd eller inte. När lönsamheten är dålig är vi beroende av stöden för att utvecklas. Men tillåter dem oss att tjäna pengar som vanliga näringsidkare så behöver vi inte stöden, då kan vi utvecklas ändå.
- Ska vi kunna verka och bo i den här bygden så behöver vi allt stöd vi kan få. De stöd som finns räcker knappt till. Får vi inte stöd kan vi inte verka här överhuvudtaget. Det är nästan en förutsättning för att kunna driva verksamheten. Det vill till att Länsstyrelsen verkar för bonden och inte mot honom.
- Som det ser ut nu så ser jag ingen framtid för min verksamhet. Jag har för stor konkurrens av större gårdar och det finns inga möjligheter för mig att kunna utöka min mark och utveckla min verksamhet.
- Till ytterligare djurproduktion. Gör stödreglerna enklare, mindre godtyckliga och ha en stödnivå för alla investeringar.
- Vi kommer att behöva utöka lokaler, investera i nya maskiner och kunskapsutveckling. Vi funderar på att öppna ett mejeri för att förädla och sälja egenproducerade produkter. Det finns ett stort intresse för våra varor. Vi vill minska vårt beroende av värdsmarknadspriset. Detta kommer att öka vårt behov av arbetskraft.
- Vi vill starta ett lokalt märke tillsammans med andra köttproducenter för att sälja och marknadsföra eget producerat kött. Ett önskemål är att länsstyrelsen handläggare ska utbildas mer.
- Vi vill utveckla omsorgen om djuren och klimatet inomhus ytterligare. Vi behöver även utveckla spannmålshantering för att bättre motsvara köparens krav. Investering i rensning och sortering av spannmålsprodukter.

Öppna svar

30 procent

Q1_Vilka effekter har stödet haft på din verksamhet i stort?

Arbetsmiljö

- Arbetsbelastningen har minskat betydligt och djuren har blivit mer harmoniska och mår bättre. Stödet var ju en klar hjälp men jag hade nog försökt genomföra projektet på ett eller annat sätt ändå.
- Det har blivit mer lättarbetat. Stödet var till stor hjälp.
- Arbetsbelastning, flexibiliteten när det gäller arbetastiden, mindre arbetstid. Arbetsmiljön har blivit mycket bättre. Mer tid över till familjen, man är inte låst på samma sätt som förut. Stödet var till stor hjälp men jag hade genomfört investeringen även utan stöd.
- Det har blivit mer lättarbetat. Stödet var till stor hjälp men jag hade gjort det ändå.
- Det ha haft en väldigt stor inverkan. Nu har vi kortare arbetstid och kan ta kväll tidigare. Det är mycket tveksamt om vi hade kunnat göra allt detta utan stödet.
- Det har blivit väldigt lättskött och enklare djurhållning så jag har fått loss mycket tid. Och jag har kunnat lägga om till ekologisk drift. Stödet underlättade beslutet. Jag kanske hade byggt ändå men inte i samma omfattning, på samma sätt.
- Det har förbättrat lönsamheten. Arbetsmiljön har blivit bättre. Vi skulle ha gjort investeringen i vilket fall som helst, men likviditet i företaget har blivit bättre och vi har haft möjlighet att investera ytterligare.
- Det har gjort att vi fått bättre arbets- och djurmiljö i stallet. Jag kanske hade gjort investeringen ändå, men nog var stödet till stor hjälp.
- Det har gjort att vi kunnat modernisera. Det hade vi inte kunnat annars. Det har blivit bättre djurvälstånd och arbetsmiljö.
- Det var till mycket stor hjälp. Jag har investerat i mjölkrobot och arbetet har blivit mer mekaniserat.
- Det är arbetsbesparande i och med att jag använt det till foderhantering. Det var en så pass stor investering att vi inte hade kunnat genomföra den utan det här stödet. Om vi inte hade genomfört den hade vi blivit tvungna att lägga ned verksamheten; det hade blivit för tungarbetat.
- Det är arbetsmiljön som förbättrats i första hand. Vi har investerat i en mjölkrobot.
- Driften har blivit mer rationell, vi har ökat antal djur. Miljön för både oss som jobbar och djuren har blivit bättre. Utan stöd hade vi inte investerat.
- En bättre arbetssituation och friskare djur. Det hade blivit betydligt jobbigare att genomföra projektet utan stöd, jag hade inte genomfört det utan stöd. Stödet drev på att det blev gjort och det blev mer positivt än jag trodde.
- Förut var det här en hobbygård men tack vare stödet har vi kunnat gå upp i arbetstid och fått bättre arbetsmiljö. Vi har fått till ett trevligt ekologiskt system och det hade varit tufft om vi inte fått stödet. Jag är tveksam till om vi alls hade gjort det då.
- Jag har byggt ett nytt fårhus och skaffat en fodervagn. Detta har gjort verksamheten mycket mer lättskött. Därmed kan både jag och min son jobba kvar i verksamheten.
- Jag har fått det lättvindigare, mer lättarbetat. Det har blivit roligare på grund av att jag fick in korna, det är roligare när djuren går inomhus och det är torrt och rent. Jag hade nog aldrig genomfört projektet utan stöd.
- Jag har fått ett friare liv, inte lika bundet av mjölkningstider. Det är mindre fysiskt arbete och något kortare arbetstid. Det kanske hade gått att göra de här förändringarna även utan stödet men det har varit till stor hjälp.
- Om jag inte fått stödet hade jag inte gjort ombyggnaden. Vi har gått över till ekologisk, gått från mjölkkor i bås till lösdrift. Driften är mer rationell och både djurhälsan och arbetsmiljön är bättre.
- Lättare arbete. Har fått ett annat liv är inte alls så trött och har inte samma värk i kroppen.
- Man är mindre tidsbunden, har fått mer fritid. Och det är inte lika tungarbetat nu. Stödet var en väldigt stor hjälp, kanske inte avgörande men viktigt.

- Med modern teknik har det blivit mer lättarbetat, men också mer att göra. Jag skulle ha gjort investeringen ändå, även utan stöd. Men med stöd behöver jag inte låna så mycket i banken.
- Mjölkningsroboten har sparat in på arbetstimmar och tar fram mjölken billigare än en anställd. Jag tror inte vi genomfört projektet utan stöd, hade inte varit lätt.
- Stödet ger en djärvare investering. Jag vet inte om jag hade gjort det utan stödet, kanske inte. Nu har vi bättre teknik och förbättrad arbetsmiljö.
- Stödet hade den effekten att jag vågade satsa på att bygga det här köttjursstallet som jag har nu. Utan stödet hade jag inte byggt stallet och stallet hade jag nog inte fortsatt arbeta heltid. Tidigare hade jag mjölkkor med 30 kor. Det var också heltid men fysiskt väldigt krävande samtidigt som det gav för lite för att bli lönsamt och för att kunna göra arbetssparande investeringar. Jag hade kommit till vägs ände med mjölkorna. Men köttdjur har jag ett fysiskt mindre krävande arbete och är inte lika bunden; det är friare på alla vis och då orkar jag fortsätta med heltid.
- Stödet har gjort att vi kunnat renovera och bygga ut vårt djurstall. Det har blivit en bra djurmiljö och en bättre arbetsmiljö i och med att det blir en säkrare hantering av djuren. Om jag inte fått det här stödet tror jag att vi hade fått minska vårt djurbestand.
- Stödet har stor betydelse för att man ska ta beslut för att genomföra investeringen. Utan stöd hade jag inte kunnat genomföra projekt på ett sådant sätt som varit nödvändigt för ett bra resultat. Vi har byggt en helt ny ladugård med bättre arbetsmiljö och för att arbetet ska bli mer effektivt. För att kunna behålla personalen så har det varit helt avgörande.
- Stödet har gjort att vi kunnat investera mer i tekniska lösningar och förbättrat arbetsmiljön. Stödet gör också att banken är mer positiv till att låna ut pengar vilket gör att vi satsa mer. Vissa investeringar hade vi gjort även utan stöd men då i mindre omfattning.
- Stödet var till stort hjälp, jag har fått bort många tunga jobb. Jag behövde inte heller dras med lika många tunga lån vilket bidrar till en bättre ekonomi.

Rationalisering

- Utökad verksamheten, bättre arbetsmiljö, tagit bort de tunga lyften, mer rationellt.
- Vi hade ett kallt stall och med de två kalla vintrarna som var så fungerade det inte, därför sökte vi stödet för att få en bättre djurhållning och bättre arbetsmiljö. Stödet var viktigt för att kunna genomföra detta, vi hade inte klarat det ekonomiskt annars.
- Vi hade inte varit kvar som mjölkbönder annars. Stödet var avgörande för att jag skulle våga satsa, marknaden är tuff nu. Korna har det mycket bättre med det nya systemet och arbetet är minder slitsamt än förut. Jag kan arbeta mer effektivt nu.
- Vi har kunnat bygga en ny ladugård som är bättre för oss att arbeta i och för djurens hälsa. Den psykosociala arbetsmiljön blir ju bättre för oss också när vi ser att djuren mår bra och trivs.

Utökning

- Att vi kunde ha fler djur och att korna kunde gå lösa. Hade inte genomfört projektet utan stöd.
- Det har ökat omsättningen, Jag har fler kor nu. Jag har investerat i större gödselbrunn och ett ungdjurstall. Stödet var till stor hjälp. Men jag hade nog gjort något liknande i alla fall.
- Det har skapat 1,5 arbetstillfällen och gett oss lite bättre ekonomi. Vi behövde inte ta så stora banklån när vi byggde, men jag tror att vi hade klarat det även utan stödet.
- Det har haft en hel del betydelse; det gav en möjlighet att utveckla företaget, gjorde det möjligt att bygga nytt och att lägga in mer kunskap.
- Det har gjort att vi kan växa och anställa fler. Det var till stor hjälp och det var det som fick det att väga över till att bli en investering.
- Jag har kunnat öka djurantalet, det hade troligen inte skett utan stödet. Och min fru har kunnat börja jobba heltid på gården.
- Jag har ökat min djurproduktion och arbetet har effektiviserats. Byggnaden har gjort att vi kan köpa kalvar under hela året, även då de är lite billigare. Stödet var till stor hjälp men jag hade gjort investeringen i alla fall.

- Inneburit att vi har ökat produktionen. Djuren har fått det bättre vi har lösdrift.
- Jag bytte ut och byggde ny inredning för äggproduktion, för att kunna utöka och utveckla verksamheten. Jag hade inte genomfört projekt utan stöd.
- Vi har utökat verksamheten med fler köttdjur. Stödet var till stor hjälp, men vi hade gjort det ändå.
- Vi har expanderat kraftigt med hjälp av stödet. Vi har fördubblat antalet mjölkkor och det är högst tveksamt om vi kunnat göra det utan stödet.
- Vi har kunnat dubblera antalet djur med samma arbetstimmar. Stödet var till stor hjälp men vi skulle ha investerat ändå.
- Att jag hade råd att skaffa en anställd. Stödet var till stor hjälp.
- Vi har utökat besättningen till det dubbla så att vårt lantbruk ska bli mer attraktivt. Den ökande besättningen har inneburit att vi nyttjar grannens mark som har legat i träda länge. Jag har även planer på ett avelsprogram. Stödet var till stor hjälp och vi hade inte gjort den här investeringen utan stödet.
- Vi har ökat djurantalet och effektiviserat arbetet. Vi hade nog utfört investeringen till ganska stor del men bidraget göt att de ekonomiska kalkylerna blir bättre.
- Vi har ökat volymen på djur. Stödet var avgörande, vi hade inte kunnat göra annars.
- Verksamheten har utökats och moderniserats på ett väldigt bra sätt. Stödet har varit avgörande för att kunna få den verksamhet vi har idag.
- Ökad omsättning, bättre resultat bättre förhandlingsmöjligheter. Jag har byggt djurstallar och utökat beståndet. Stödet var till hjälp, tveksamt till om jag klarat det utan stöd.

Lönsamhet

- Det har blivit mer effektivt och lönsamt. Stödet var till stor hjälp, men vi skulle ha gjort detta i alla fall.
- Lönsamheten har blivit bättre i och med att vi bytte system. Det har även blivit bättre miljö i hönseriet.
- Utan stöd hade vi inte kunnat genomföra investeringarna. Vi har byggt ett tjurstall och utan stödet hade jag inte vågat satsa. Stödet innebar att vi kan få lönsamhet på investeringen.
- Utbyggnad av mjölkproduktionen med först en och sedan ytterligare en mjölkrobot samt investeringar för ökad djurhållning är vad jag satsat på och fått bidrag för. Investeringarna har lett en till en ökad lönsamhet. Jag hade nog kunnat genomföra de här satsningarna även utan stöd, men det är tveksamt om det blivit av. Stödet satte igång en process. Framför allt blir det mina söner som får glädje av satsningarna. Själv planerar jag för att pensionera mig, fast satsningarna har gett mig personligen ny energi också och kan göra att jag jobbar kvar längre tid än vad jag egentligen tänkt.
- Vi fick vår verksamhet mer strukturerad, lönsam och det blev lättare att sköta jobbet. Utan stöd hade det inte gått. Det behövs verkligen för att utveckla vår verksamhet.
- Vi hade dålig lönsamhet och utan stödet så hade vi inte haft kvar vår köttproduktion. Stödet har inneburit att vi kan arbeta mer effektivt och nu när vi har kvar djuren så bibehåller vi det öppna landskapet.
- Vi har kunnat öka djurantalet och därmed också ökat våra inkomster. Nu kan vi hyra in personal vid arbetstoppar, det kunde vi inte förut. Vi hade nog inte gjort en så här stor investering utan stödet.
- Vi har tidigare haft våra djur på olika brukningsenheter. Vi byggt en ligghall och kan då ha alla djur hemma och vi har även utökat djurbesättningen. Stödet var till stor hjälp och utan stöd hade vi fått avaktat. Sysselsättningen på gården har ökat och det innebär att jag kan jobba hemma nu, behöver inte lönearbeta ute som jag har gjort förut. Djuren har fått bättre miljö.
- Det var till stor hjälp, hade inte gått annars. Jag har fått en bättre omsättning och en jämnare fördelning på arbetet.

Övrigt

- Att vi hade möjlighet att göra en uppstart av nötköttsproduktion. Det hade jag inte gjort utan stödet. De här pengarna gör att investeringen känns som på en rimlig nivå.
- Det gav oss större möjligheter att bygga om. Om vi inte fått stödet hade vi nog gjort de ändå men visst bidrog det till beslutet.
- Det gjorde ju att det blev ekonomiskt genomförbart. Vi hade inget val så det hade fått gå utan stödet, vi behövde bygga eller lägga ner. Men stödet var till stor hjälp.

- Det har gjort att jag kan jobba själv i ladugården, arbetet är mer mekaniserat, djuren mår bättre och omsättningen har ökat. Stödet var helt avgörande, vi hade inte vågat satsa utan det.
- Det har möjliggjort investeringar för framtida mjölkproduktion och anpassning till KRAV-regler. Jag hade antagligen inte gjort det utan stödet, så det var till stor hjälp.
- Det har underlättat enormt mycket, det hade knappt gått att hålla på annars. Det var väldigt mycket värt att få stödet, jag hade nog inte genomfört projektet utan det.
- Det har underlättat mycket i jobbet. Det hade inte blivit något om vi inte fått stöd.
- Det har varit väldigt positivt. Vi byggde personalutrymmen, extra ströbäddar, hygienutrymmen osv. Med tanke utvecklingen därefter har det varit väldigt lyckosamt. Efter ett riktigt stålbad har grisproduktionen nu gått väldigt bra. Om jag haft större lån hade det varit dyrt och vi hade nog inte klarat att dra nytta av uppgången. Dessutom gjorde uppgången att vi behövde vi ta in mer personal och det hade varit svårt att göra utan de nya personal- och hygienutrymmena.
- Det påskyndade att vi kunde genomföra projektet. Vi hade nog fått vänta några år annars.
- Det var en tillgång när vi byggde om från svin till nöt. Det var till stor hjälp att kunna utnyttja det. Jag kanske hade gjort det ändå, men stödet underlättade betydligt.
- Det är tveksamt om jag kunnat genomföra min satsning utan stödet och det hade varit mer arbetskrävande att fortsätta med lantbruket utan den här satsningen. Samtidigt har det inte jättestor betydelse för mig eftersom jag arbetar som anställd även utanför lantbruket. Lantbruket svarar för cirka tio procent av min försörjning.
- En ombyggnation av ett grisstall gjorde det möjligt för mig att börja med köttproduktion med nöt. Stödet är till stor hjälp men jag hade gjort det ändå.
- En stor hjälp underlättat att få projektet färdigt.
- Gjorde en investering till minkfarm. Nu är företaget vilande.
- Gör att Vi båda i familjen kan arbeta med företaget på 100 % + timanställda.
- Hade inte gjort investeringen om jag inte fått stödet.
- Hade jag inte fått stödet så skulle jag knappt vågat gör något sådant där.
- Hade nog avvecklat verksamheten om jag inte fått stödet.
- Innebär att vi får mindre kapitalkostnad. Stor hjälp i utvecklingen av vår verksamhet.
- Inte gjort investeringen hade vi nog inte bedrivit köttproduktionen.
- Jag hade gjort investeringen ändå men stödet gjorde att finansieringen blev lättare.
- Jag hade nog gjort förbättringarna ändå men kanske inte på det sättet. Det blir mer fulländat om man får stöd. Nu kunde vi ta bort en del tunga arbetsmoment.
- Jag hade stor nytta av stödet, det har inneburit att vi har kunnat göra det bättre. Att få stödet var avgörande för investeringen.
- Jag har fått stöd för dikostall och byggnaden ska slutbesiktas den 24 oktober 2012. Därför den inte i drift än och jag har svårt att uttala mig om vilka effekterna kommer att bli. Frågorna borde komma om ett halvår eller ett år. Idag har jag samma antal djur som tidigare men det kommer att öka, inte så mycket men en del, Jag vet att byggnationen kommer att ge effekt på sikt. Arealen styr ju också hur många djur vi kan ha men vi räknar med att öka från 22 kalvningar när vi sökte till 55 eller 65 kalvningar per år. Vi har fått plats för 86 kravkor nu och om jag kan öka arealen så kan jag alltså öka upp kalvningarna till 86. I de gamla byggnaderna kunde jag ha max 27, 29.
- Jag har sökt stöd 2007 och fått 2008 för en hall för lösdrift. Även 2011 sökte jag stöd som beviljades, men sedan fick jag ett meddelande om att pengarna tagit slut. Nu i år har jag dock fått besked om att det finns pengar och att det jag beviljats ska betalas ut. Men än så länge har jag inte fått några pengar. Vi är ekologiska odlare med ekologiskt hållna djur. Jag får inte ha djur inne efter 15 juni. Men djuren växer långsammare när de inte får en massa kraftfoder och därför måste jag ha en ny hall till dem där de kan ligga inne men har möjlighet att beta. Den nya hallen som jag fick stöd tillbehövdes alltså för att uppfylla kraven. Men jag är 66 år och det är mycket pengar så jag är osäker på om jag hade genomfört den här satsningen på en ny hall utan stödet.
- Jag hoppas att det kan leda till att jag kan leva på det i framtiden, åtminstone delvis. Hade jag inte fått stödet så hade jag lagt ner verksamheten, för det var så tungarbetat.

- Jag kunde övergå till ekologisk produktion eftersom jag byggde en ny lösdriфтsladugård. Samt att jag kunde öka produktionen något.
- Jag tror att vi kunde ha gjort det ändå men visst hjälpte stödet till. Men egentligen tror jag att priserna på produkterna skulle vara billigare om inte stöden fanns.
- Jag vet inte om stödet var avgörande för investeringen, men jag är tveksam till om jag hade satsat utan det. Stödet var till god hjälp för att få till en bättre kalkyl.
- Jag är väldigt kluven till den här typen av stöd, jag hade nog gjort ombyggnaden ändå. Igår fick jag besked om att jag måste betala tillbaka tvåhundraåttio tusen på grund av att jag överträtt mjölkkvoten. De berättade inte för mig att jag måste köpa in kvot för att kunna få stödet. Jag anser inte att jag gjort något fel för det var de som betalade ut pengarna. De kan inte komma fem år efteråt och kräva tillbaka dem bara för att de inte sköter sina åtaganden.
- Kan fortsätta verksamheten, stödet var till mycket stor hjälp.
- Lönsamheten är så dålig att det hade nog inte gått att investera utan stödet. 2006 fick vi till bidrag ny ladugård, 2009 till ny plansilo och 2011, eller om det var i år 2012, till mjölkrobotar.
- Man kan säga att det har hjälpt till mycket i starten när jag byggde stall. Stödet har bidragit till att jag kan driva vidare verksamheten.
- Om vi inte byggt lösdriфтsstall så hade verksamheten varit nedlagd. Det var investera eller avveckla. Stödet var väsentligt och till stor hjälp.
- Om vi inte hade haft stödet så hade vi haft mer räntor att betala och det har vi stor nytta av idag men vi hade gjort investeringen i alla fall.
- Stödet har gjort att vi lagt ner mer själva på projektet i tid och pengar än vi skulle ha gjort om vi inte fått det. Den egenfinansierade delen är alltså större än vad vi skulle ha lagt ned om vi inte fått stödet. Stödet stimulerade.
- Stödet gav mig möjlighet att bygga ett stall men sedan kunde vi aldrig starta med besöksverksamheten för banken drog sig ur. Jag kunde inte fullfölja projektet som det var tänkt. I stället blev jag återbetalningsskyldig och får nu jobba utanför företaget för att försörja mig.
- Stödet gjorde att jag kunde investera och ha djur på min gård. Jag odlar ekologiskt och för att göra det fullt ut krävs djur på gården. Annars hade jag inte kunnat odla ekologiskt utan haft ett konventionellt jordbruk.
- Stödet gjorde att jag kom på fötter igen, kom ikapp med ekonomin. Det var vissa saker som jag inte skulle ha kunnat göra utan stödet, inte fullt ut i alla fall.
- Stödet gjorde att jag snabbt kunde komma igång med företaget och kunde leva på produktionen. Det hade väl gått även utan stöd men då hade det tagit längre tid och varit mer på hobbybasis.
- Stödet gjorde att vi kunde genomföra bygget. Vi hade förmodligen inte gjort det annars.
- Stödet gjorde att vi kunde göra investeringen och att jag och min son kunde börja jobba mycket mer i företaget. Vi kanske kunnat göra investeringen ändå, men inte i den utsträckningen, det hade blivit en enklare modell, så stödet var till stor hjälp.
- Stödet har haft jättestor betydelse för mig, både arbetsmässigt och för att jag skulle kunna överleva som lantbrukare. Jag byggde om en maskinhall till lösdriфтsladugård och det hade jag inte kunnat utan stödet, jag hade inte orkat. Det hade nog snarare blivit så att jag lagt ner.
- Stödet har inneburit att jag har kunnat göra en ombyggnad och då ha ungdjur. Stödet har därmed varit till stor hjälp.
- Stödet har varit helt avgörande för att våga göra investeringen. Produktionen, alltså avsalupriserna på produktionen, bär inte en sådan investeringskostnad som behövs för att kunna bygga. Vi har byggt nya stallar för nötköttsproduktion.
- Stödet var delvis till hjälp.
- Stödet var till stor hjälp
- Stödet var en förutsättning för att vi skulle kunna jobba heltid. Vi kanske hade gjort investeringen ändå men då hade det inte blivit i lika stor omfattning, så det var verkligen en bidragande orsak. Vi funderar på att söka mer pengar, men nu har de tagit slut, har jag hört.

- Stödet var förutsättningen för att jag skulle kunna fortsätta. Det var på tok för ansträngande förut. Jag hade inte gjort investeringen utan stödet för sådan lönsamhet är det inte. Jag har fått en bra mycket bättre arbetssituation.
- Stödet var helt avgörande för att vi skulle kunna modernisera.
- Stödet var helt avgörande, för utan det hade det inte blivit någon ombyggnad. Jag hade nog lagt av annars.
- Stödet var till stor hjälp, vi hade nog inte kunnat göra det annars.
- Stödet var till stor hjälp. Vi skulle inte ha gjort investeringen utan stöd.
- Stödet är motiverande för att utveckla företaget. Jag hade kanske gjort det ändå men det hade tagit betydligt längre tid.
- Utan det hade det inte varit möjligt att genomföra investeringar och då hade det inte blivit ett aktivt lantbruk.
- Utan stödet hade vi inte kunnat göra utbyggnaden.
- Vi fick stöd för att bygga ut fårstallarna och det gjorde att vi kunde gå lite snabbare fram i vår produktion. Det var inte så jättemycket pengar det handlade om, för vi satsade eget arbete och eget material, men en lite extra tillgång vara det. Vi hade kunnat göra det ändå. Stödet ledde också till att vi kunde köpa en traktor som effektiviserar arbetet, så att vi inte behöver ha anställda. Vi sökte stöd till en ytterligare utbyggnad för nio hundra lamm men då hade stödpengarna redan gått till de stora mjölkgårdarna. Man hade tullat av pengarna för året därpå, så pengarna var slut redan i början av året.
- Vi har byggt enkelt och rationellt, inga dyra lösningar. Och det gjorde vi på tanke att vi skulle kunna göra detta utan stöd. Stödet gör att vi kan hålla nere lånekostnader, men vi hade gjort denna investering i alla fall.
- Vi har en gårdsbutik och förut var det så trångt att kunderna stod i en lång kö ut på gården. Med stödets hjälp kunde vi bygga ut butiken och kylrummet. Det hade jag väl kunnat ändå men det var klart att stödet var till hjälp.

Q5A_Har de 5 % påverkat hur du ser på kvinnors möjlighet att jobba inom ditt företag?

Bättre och lättare arbetsmiljö

- Arbetet har blivit mer rationellt och nu behövs det inte samma muskelstyrka som förut.
- Arbetsmiljön förbättras genom att det blir enklare att sköta djuren och den förbättrade arbetsmiljön gör att även min hustru - som är enda kvinnan som jobbar i lantbruket i dag - kan sköta i princip alla sysslor. Därmed kan vi så klart även anställa kvinnor om det skulle vara aktuellt med nyanställningar.
- Byggt om utfodringsmetoden blivit lättare i arbetsmiljö synpunkt de tunga lyften är borta. Arbetet är inte lika låst tidsmässigt kan göras när man har tid.
- De 5 procenten gjorde att vi satsade lite extra på att göra det så lättarbetat som möjligt. Så det finns större möjligheter för kvinnor att arbeta i företaget nu. Men det är ju lättare för både män och kvinnor.
- Det extra stödet har inneburit att vi kunnat investera mer för att underlätta hustruns arbete. Hon kan nu utföra fler arbetsuppgifter än tidigare på gården.
- Det har blivit mer lättarbetat och arbetet har mekaniserats.
- Det har ju blivit lite mer lättarbetat.
- Det är mer lättarbetat nu, min sambo kan göra fler arbetsuppgifter.
- Det är mer lättarbetat än förut så även kvinnor kan jobba med det här.
- Det är säkrare att jobba nu och nu kan även kvinnor jobba med djuren.
- Eftersom många tunga arbetsuppgifter försvunnit så kan även kvinnor utföra dem nu.
- Funderade inte på jämställdhet, utan att arbetet skulle bli lättare, för alla.
- Förutsättningarna för att en tjej ska kunna arbeta här har ökat. Inte för att jag har någon nu men jag skulle vilja anställa en, för de är mycket bättre med djuren.
- I och med att vi byggde nytt så underlättade det ju i arbetet för min hustru. Det är vi båda som arbetar i företaget. Men som jag nämnt tidigare så fick jag ingen information om de här procenten i extra bidrag för jämställdhetsinsatser.

- Ja det gjorde att vi siktade på att det inte skulle bli så tungarbetat just med tanke på att kvinnor skulle kunna jobba i verksamheten. De fem procenten puffade på extra där.
- Ja det har blivit lättare att arbeta och det har blivit mindre belastning på kroppen.
- Ja, arbetet är mekaniserat nu och det krävs inga muskelkrafter.
- Ja, det har blivit mindre tungt.
- Ja, det var just de fem procenten som gjorde att jag kunde köpa en fodervagn så att utfordringen blir väldigt lättarbetad. Förra året hade jag en anställd tjej som jobbade här och hon använde fodervagnen. Det var väldigt tung jobbat med utfodringen tidigare då vi använde skottkärra. Då hade ingen kvinna stannat länge på jobbet.
- Ja, det är mer lättarbetat nu och fram för allt säkrare.
- Ja, det är mer lättarbetat nu.
- Ja, det är mer lättjobbat nu, krävs mindre muskelmassa.
- Ja, det är större möjligheter för kvinnor att jobba i företaget nu. Vi kunde minimera kontakten med djur, vi kan nu sköta kontakten med djuren utanför boxarna, mindre farligt och krävs inte samma muskelstyrka.
- Ja, mindre belastningsskador.
- Ja, nu är det mycket lättare att jobba så det är inga problem för en tjej att sköta gården.
- Ja, vissa jobb har det blivit mindre arbetsbelastning på och en kvinna kan göra det lika bra som en man.
- Jag har en dotter som är intresserad av att ta över företaget så jag tänkte extra på jämställdheten och såg till så att det blev bättre förutsättningar för både kvinnor och män att jobba i företaget. Och det var, till en viss del, tack vare de 5 procenten.
- Jag kunde köpa utrustning som gjorde jobbet mer lätthanterligt.
- Jobbet är mindre fysiskt tungt än förut.
- Kvinnan som jobbar i företaget kan jobba på grund av stödet.
- Kvinnor kan arbeta 100 % i företaget.
- Min fru kan jobba mer i och med att hon nu kan klara fler arbetsmoment själv.
- Min fru kan vara med mycket mer nu och nu när utrustningen är mer anpassad till kvinnor så kan vi lättare få kvinnliga avbytare.
- Möjlighet för kvinnor att jobba.
- Nu är allt mer lättarbetat, man behöver inte ha så stor fysisk styrka.
- Satsningen har helt klart underlättat för att jag ska kunna få hjälp eller bli avbytt i lantbruket av vem som helst. En grundtanke med satsningen var att min hustru skulle kunna ersätta mig. Tidigare var det mer tungarbetat rent fysiskt.
- Underlättat med att vi tog bort tunga arbetsmoment.
- Vi är ju en kvinna och en man som jobbar i lantbruket och vi kan byta sysslor mer med varandra nu. Det lär ju skilja på muskelstyrka mellan män och kvinnor och kroppsslitaget minskar med mjölkroboten. Kvinnor som arbetar med mjölkning sliter ut sig fort tyvärr.
- Vi skaffade maskiner, och mekaniserade redan i en annan verksamhet, så frun kunde jobba i företaget. Den här investeringen var för att starta upp ny verksamhet, så jämställdheten påverkades inte. Vi gjorde det redan förra gången, så att säga.
- Det blev ett mer lättarbetat system som kräver mindre muskelmassa så det har underlättat både för min fru och dotter. Förslitningsskador minskar.
- Man kan väl säga att om jag fått 25 procent hade jag gjort investeringen ändå och mjölkroboten gör arbetet fysiskt lättare och enklare att utföra för kvinnor, vi har också gjort en del andra smärre förändringar som underlättar rent fysiskt. Investeringen i sig underlättades ju av att jag fick ytterligare 5 procent, men de har inte varit avgörande för kvinnors möjlighet att jobba här. Under en ny period borde man ha 30 procent generellt.
- Lättare för kvinnor att arbeta i verksamheten, sysslorna har blivit lättare. Inte så tunga lyft. Jobbet har blivit säkrare, byggt drivgångar.
- Jobbet har blivit lättare så det är inga problem för kvinnor att arbeta i verksamheten, men vi har inga kvinnor anställda.

Övrigt

- Både manliga och kvinnliga personal kan jobba i mitt företag, har en kvinnlig praktikant.
- Det kan jag tänka mig att det har gjort. Rent arbetsmässigt så kommer man ifrån en del tunga arbetsmoment; det behöver inte alltid vara jag som utför dem. Mekanisering av utfodring och ströhantering gör arbetet enklare och lättare. Det kommer att gå lättare att få in anställda eller avbytare oavsett kön.
- Det var en puff åt rätt håll. Annars bidrog det väl inte så mycket.
- Efter investeringen har jag kunnat arbeta mer i mitt jordbruksföretag. Jag jobbar 30 procent i lantbruket nu och tidigare var det mindre.
- Ensilagehaneringen blev fysiskt lättare och därmed bättre för kvinnor.
- Investeringen har gjort det lättare för kvinnor att arbeta i verksamheten, men jag kan inte säga att jämställdheten står och faller med de här fem procenten.
- Hade 2 kvinnor anställda.
- Har inte tänkt på det, men kvinnor kan jobba i verksamheten.
- Har jordgubbsodling som har kvinnlig arbetskraft på sommartid.
- Ja, kvinnan har sagt upp sig från kommunen och jobbar 100 % bara i verksamheten.
- Jag har ju inga anställda och är man och då blir det inte att man tänker på sådana saker.
- Jag kan inte påstå att de fem procenten gjort till eller från när det gäller att öka jämlikheten. Den var god redan innan. Verksamheten har formats av att vi är en man och en kvinna som arbetar i lantbruket. Det är det totala stödet som är fördelen.
- Jag kommer inte ihåg procentsatsen; jag hade proffshjälp för min ansökan av en man som tidigare varit knuten till Hushållningssällskapet men sedan övergått till LRF-konsult. Vilket av dem som han jobbade för när han hjälpte mig minns jag inte. Men de fem procenten har nog haft stor betydelse. Det är kostsamt att bygga så att det blir trivsamt. Det är hög omsättning på tjejjerna som jobbar i grisproduktionen. Därmed är personalen inget sammansvetsat gammalt gäng och därför krävs det bättre möjligheter att stänga till om sig och få vara i avskildhet vid omklädsel osv.
- Jag tror inte att de fem procenten spelar så stor roll. Vi har inte sökt eller fått för jämställdhetsstämning. Arbetsuppgifterna är könsneutrala i stort sett i och med att arbetet är ganska mekaniserat. Det behövs inga stora kroppskrafter. Vi är tre delägare, alla killar, som arbetar i verksamheten. I samband med en byggnation anställde vi en kille som kunde bygga och nu är han kvar som anställd och har varit hos oss i fyra, fem år. Om vi skulle nyanställa har det ingen betydelse om det blir manlig eller kvinnlig personal.
- LRF-konsult gjorde ansökan åt mig och kan ha sökt de här extra fem procenten trots att jag inte var och är medveten om det. Därmed kan jag inte svara på frågan om betydelsen av ett sådant extrastöd.
- Mjölkrroboten fick jag 30 procent i bidrag till. Min fru började klaga på värk axlarna vid mjölkning men nu är det slitsamma i jobbet borta. Nu handlar det mer om att ha koll på läget. Den tekniska biten sköter jag, men den skulle ju en intresserad kvinna kunna sköta lika bra. Min fru är nästan som allergisk mot datorer.
- Nej har inte tänkt på det. Företaget är litet så att anställa fler är inte aktuellt. Men inget emot att kvinnor jobbar i företaget.
- Nej, det är inte den nivån som avgör, snarare är det hur arbetsmarknaden ser ut. Djurskötare är ju ett kvinnodominerat yrke.
- Om jag fått de fem procenten hade det kanske varit möjligt för en kvinna att utföra även de sysslor som jag i dag utför. Min hustru och jag delar upp sysslorna mellan oss utifrån hur fysiskt tunga de är.
- Tänkte inget extra på det på grund av de 5 procenten.
- Vi har företaget ihop frun och jag men inget som påverkade ansökan.
- Vi har investerat i mjölkrobot så det är mycket lättare för min fru att sköta den delen.
- Våra målsättningar är att kvinnor ska kunna jobba under samma förutsättningar som män i ladugården.
- Har inga kvinnor i företaget. Är enmansföretag. Har inte tänkt på att kvinnor ska arbeta i företaget.

Q5B_Har de 5 % påverkat din investering till att bli mer arbetsmiljövänlig?

Har blivit säkrare.

- Det har påverkat säkerheten eftersom vi jobbar med tjurar.
- Det var stödet i stort som gjorde att det blev mer arbetsmiljövänligt, de extra 5 % gjorde att det blev enklare att genomföra. Jag har nu byggt så att djuren går att flytta på ensamma istället för att vara två som vi var förut. Arbetet har blivit säkrare.
- Djurhanteringen har blivit säkrare har grindar. Arbetsmiljön var en aspekt vid ombyggnationen.
- Ja, det är säkrare. Vi behöver inte gå in till djuren när vi störrar.
- Ja vi tänkte ju på säkerhet och arbetsmiljö till en högre grad. Kände att det fanns det där extra utrymmet för det ekonomiskt, tack vare de fem procenten.
- Ja, det har blivit större säkerhet runt djurhanteringen.
- Man behöver inte gå in till djuren på samma sätt som förut. Arbetet är lättare och säkrare.
- Vi har investerat i tekniska lösningar så att arbetsmiljön ska bli toppmodern. Vi försöker att få ner buller och en säkrare miljö för både människor och djur.
- Byggt fasta grindar, Hela ombyggnationen har inneburit att verksamheten fått en bättre arbetsmiljö.
- Det har blivit fysiskt lättare, fem procenten inte avgörande. Inte lika bunden av exakta tider längre.
- Det har överlag blivit bättre arbetsmiljö, främst när det gäller belastning.

Lättare arbete

- Arbetsmiljön har förbättrats mycket, tunga moment har försvunnit t ex med fodervagnen. Stallet är luftigt och lättskött och det är en bra arbetsmiljö överhuvudtaget. Bortsett från fodervagnen är det svårt att peka ut att just det ena eller andra beror på de fem procenten.
- Bättre foderhantering lättare kroppsarbete
- de tunga lyften är bättre, ombyggnationen gjorde att arbetet blir lättare.
- Det var mycket för arbetsmiljön jag genomförde projektet överhuvudtaget, så det skulle bli lättare arbete och lättare att sköta djuren.
- Det har inneburit en stor skillnad både vad det gäller stress och belastning.
- Det har minskat belastningsskador.
- Det har blivit mer lättarbetat och arbetet har mekaniserats. Djurhälsan har blivit mycket bättre och då är det mycket roligare att jobba.
- Det är svårt att säga vad just de fem procenten bidragit till. De övriga pengarna är grunden i att arbetsmiljön kunnat förbättras.
- Foderhanteringen är mycket lättare nu.
- För djurens skull har det blivit bättre. Mer djur på samma yta och det är mer lättskött.
- Ja, det har blivit mer lättarbetat.
- Ja, Jag har bland annat investerat i ljudisolering i ladugården, det gör att blir en lugn och fin arbetsmiljö och djuren. Arbetet är mer mekaniserat och vi har fått bort alla tunga lyft. Jag har installerat fläktar i djurstallen för att klimatet ska vara bra i stallet både vinter och sommar, vilket också gör att det håller flugor borta.
- Ja, jag har bättre luftkvalitet i den nya byggnaden. Arbetet är mer maskinellt, mindre belastningsskador.
- Ja, mindre belastningsskador.
- Ja, vi har investerat i ny ventilation och fått bort de tunga jobben. Vi har fått bort damm och även lagt in golvvärme för ett bättre inomhusklimat. Grisarna mår bättre och fler smågrisar överlever.
- Ja, vi investerade till vattenkoppar till kalvarna och sjukboxarna så vi slipper bära lika mycket.
- Jag kunde köpa en tackvändare som gjorde det lättare att verka klövarna på fåren.
- Hela satsningen med att bygga en ny ladugård har gjort det mer lättarbetat och vi har mer hjälpmedel.
- Kroppsliga slitaget, minskad bundenhet.
- Lättare arbetsmetoder. Robotmjölkning. Smidigare utfodring för kalvarna.
- Nybyggnaden har gjort att arbetsmiljön blivit bättre, vi byggde nytt för att göra arbetet fysiskt lättare och mindre tidskrävande vid utfodring, utgödsling och arbete med ströbäddar. Nu kan vi köra in med traktorn.
- Nu hade jag chansen att köpa in lite dyrare utrustning så vi slipper tunga lyft.
- Mindre belastning, bättre luft, byggt värmesystem i vattnet.

- Mindre handarbete mycket sker maskinellt mindre tunga lyft. Luften har blivit bättre, öppet stall.
- Mjölkröboten har underlättat vad det gäller belastning och att djurvården är bättre.
- Risk för belastningsskador har minskat. Mindre stress. Bättre djurhållning.
- Tunga arbeten har minskat. Byggnaden vi gjorde har självdrag vilket gör att luften är bättre.
- Utgödslingen gjordes lättare.
- Vi gjorde satsning för att minska de fysiska påfrestningarna i arbetet. Djuren har också fått en bättre miljö och det ökar trivseln även för människan.
- Vi har anpassat höjderna så att det ska bli mer lättarbetat och numera har vi ett varmt utrymme för mjölkning.
- Vi har börjat tänka annorlunda. Det är en massa smådetaljer som vi ändrat på och som gör att man inte längre behöver så mycket kroppsstyrka för att göra jobbet.
- Vi har investerat i maskiner som underlättar arbetet. Det minskar belastningsskador och även djurvården blir bättre.
- Vi har investerat i mjölkrobot. Mindre belastning på kroppen.
- Vi har lagt madrasser i liggbåsen och gummimattor i gödselgången. Djuren kommer ifrån fläkningar och håller sig friskare och då blir det mer lättarbetat.
- Vi tänkte på att det skulle vara bra både för djuren och skötaren. Jag har bättre översikt över hönorna utan att behöva klättra, det spar kroppen mycket. Hönorna trivs och värper bättre.

Övrigt

- Arbetet har blivit mer rationellt och lokalen har ett bättre inomhusklimat.
- Arbetet är mekaniserat och jag mår bättre både i kropp och själ. Jag slipper eksem som jag fick med det gamla systemet med mjölkrop och allt tvättande. Det är inte samma passande som förut och stressmomenten är borta. Djuren mår bättre.
- Arbetet är mer mekaniserat, mindre belastningsskador. Vi är utsatta för mindre damm nu än i gamla ladugården.
- Arbetsmiljön förbättras genom att det blir enklare att sköta djuren. Men LRF-konsult skötte ansökan och jag var inte medveten om att fem procent av stödet gick till arbetsmiljöinsatser och har därför svårt att svara på frågan.
- Att mjölka i grop och förändringar av utfodring har gjort arbetsmiljön bättre.
- Byggt nya byggnader massor av fönster ljust, vatten inne, kameror kopplade till tv inne i boningshuset kan se vad som händer i djurstallet. Både djur och människor mår bra.
- Bättre arbetsmiljö, djuren var tidigare uppbundna därmed är det kanske inte mindre riskfullt. Djurhälsan bättre. Arbetsmiljön ändock bra för lösdrift. Det var vad jag hade i åtanke, flyktvägar för min del i åtanke.
- Bättre för belastning skador robotar.
- De tyngsta momenten har försvunnit i och med mjölkroboten, plansilon handlade främst om ekonomin och att minska kostnader för foder och foderhantering. Jag tror inte att vi fick mer än 25 procent till plansilon, men arbetet har ju blivit mindre tungt och tidskrävande även med den jämfört med tidigare då vi hade rundbalar.
- Det har blivit lättare att hålla rent i lokalen efter ombyggnaden.
- Det är inte så tungt längre. Det är skillnad på att balansera en skottkärra på hala brädor och att ha automatisk utgödsling.
- En del tunga arbetsmoment har försvunnit. Att rationalisera bort dem var ju så att säga grunden i hela investeringspaketet.
- Ett starkt skäl till att bygga det nya dikostallet var att bygga bort arbetsmoment som innebär risk för förslitningsskador och att minska olycksriskerna vid djurhantering. Djurhälsan förbättras också och det ger en bättre psykosocial arbetsmiljö.
- Fem procent... någonstans hade vi lagt de pengarna. Arbetsmiljön har vi kommit långt med ändå. Vi har byggt ladugård.
- Foderhanteringen är i stort sett automatiserad, men jag har inte fått de fem procenten extra trots att det förbättrar arbetsmiljön och gör det möjligt för en kvinna att utföra fler arbetsuppgifter. Varför det blev så

att jag fick avslag på de fem procenten minns jag inte. Man glömmer, först kom jag inte ihåg de fem extra procenten alls.

- Hela investereringen var med tanke på arbetsmiljö, att arbetet ska vara mindre tungt.
- Hela upplägget på investeringen var åt det hållet.
- Inget jag tänkte mer på inför ombyggnaden.
- Ja det vill jag nog säga. Jag tänkte lite extra även arbetsmiljön tack var de 5 procenten.
- Ja, det har blivit bättre på många sätt. Bättre brandskydd och vi behöver inte springa i trappor och lyfta lika mycket. Vi slipper även dammet.
- Djurmiljön är bättre, bättre överlevnad, mindre sjukdom och djuren växer bättre.
- Ja, man tänker på att investera så att man förbättrar arbetsmiljön. Stödet ökar motivationen.
- Ja, vi behöver inte passa stallet dygnet runt nu och djuren har det bättre. Bättre inomhusklimat och vi får drägliga arbetstider.
- Jag skulle ha gjort på samma sätt ändå, även utan de fem procenten.
- Jag tänker ju på arbetsmiljön ändå, de fem extra procenten har inte gjort att jag tänkt mer på det. Speciellt eftersom jag inte kommer ihåg att jag sökte och fick de fem extra procenten.
- Kalvarna är mycket friskare och då känns det att man gjort ett bra jobb och stressen har minskat på jobbet. Arbetsmiljön är mycket bättre och nu har jag till och med kunnat anställa en blind tjej.
- LRF-konsult gjorde ansökan åt mig och kan ha sökt de här extra fem procenten trots att jag inte var och är medveten om det. Därmed kan jag inte svara på frågan om betydelsen av det extrastödet.
- Man ser allt i en helhet. Men de fem procenten gjorde att vi spände bågen lite extra för att få till bra arbetsmiljö. De gjorde också att vi tänkte mer på smådetaljer som gör mycket i helheten när det är färdigt. Till exempel att underlätta förflyttningar av djur i ladugården. Smådetaljer betyder oerhört mycket i slutändan.
- Min fru är lite allergisk så att vi fick bättre ventilation underlättade mycket för henne.
- Nu när djuren går lösa är det inte lika tungt kroppsarbete. Vi jobbar mer rationellt och med maskiner nu.
- Trivseln har ökat, liksom hygien och därmed blir mindre risk för smittspridning. De nya slussarna gör att skit inte dras med.
- Vi tänkte på vår gemensamma arbetsmiljö och tänkte på arbetsmiljö i stort, men satsade inget extra på att förbättra den på grund av de 5 procenten.
- Helt ny lagård både fysiskt lättare. Bättre luft och ventilation, mindre stress för mig som företagare.
- Nej inte direkt. Investerat i öppen lösdrift.

Q5C_Har de 5 % påverkat din investeringsgrad? Inneburit att du tänker annorlunda beträffande investeringar och lönsamhet?

Investerat mer

- Blev en större investering på grund av stödet.
- Det har inneburit att jag har investerat mer. Jag tänker mer på att även tjejer ska kunna jobba här. När djuren mår bra så mår man själv bra och de anställda trivs.
- Det är lättare att investera ju högre bidragsandelen är rent generellt, även om det leder till att man i slutändan får lägga mer pengar själv.
- Det gjorde att jag kunde satsa lite mer egna pengar.
- Ja vi lade ner lite extra på att få bort slitsamt kroppsarbete.
- Ja, det blev en större investering.
- Ja, jag kunde investera mer.
- Ja, vi investerade lite mer.
- Ja, vi investerade mer.
- Ja, vi kunde göra en större investering. Jag har tänkt mycket på kriterierna för att uppfylla dem och de extra 5 % har gjort att jag kunnat göra det bättre.
- Ja, vi kunde satsa lite mer.

- Ja, vi kunde ta investeringen ett steg till för att förbättra arbetsmiljön.
- Lättare att investera ju mer pengar man får alla pengar är välkomna.
- Vi har investerat något mer än vi tänk från början.
- Vi har kanske kostat på oss dyrare arbetsmiljölösningar, än vi annars skulle ha gjort.

Bättre lönsamhet

- Haft möjlighet att investera och med det fått ett bra företag, kopplar ihop investeringen och att företaget har blivit mer lönsamt.
- Hela ekonomibiten blev bättre.
- Ja, investeringen gör att vi får bättre lönsamhet.
- Ja, investeringen påverkar lönsamheten ganska mycket. De här pengarna har påverkat investeringen så att det blivit effektivare och arbetsmiljövänligare och det i sin tur påverkar lönsamheten.
- Utfodringen går fortare nu så det har nog ökat lönsamheten.
- De här fem procenten kanske inte avgjorde det hela men stödet totalt har hjälpt till. Nu uppfyller lokalerna alla djur- och arbetsmiljökrav, så stödet kommer att betala sig på sikt. Hade vi inte fått stödet hade vi inte investerat i den här omfattningen. Det bidrar till lönsamhet på lång sikt.

Ingen påverkan/inget vi tänkte på

- Ej tänkt på lönsamheten, investering för arbetsmiljön och underlätta arbetet.
- Ingen större påverkan
- Inget vi tänkte på.
- Inte som jag direkt kan peka på.
- Nej. 30 procent är egentligen för lite. Därmed var ju de fem procenten jätteviktiga. Det är så dyrt att bygga, skulle ha behövt 50 % eller högre avtalspriser på kött
- Nej.
- Visste inte att de fanns innan.
- De 25 procenten var avgörande, inte de fem men givetvis sökte jag. Mjölkrboten i sig underlättar rent fysiskt.
- Det kan jag inte påstå, det är de 25 som betytt någonting.
- Ingen större påverkan.
- Lönsamheten i svinproduktion har gått ner men vi hoppas på en förbättring. Investeringsstödet är till stor hjälp så vi kan vara rustade för framtiden.
- Nej framför allt att det ska vara lättarbetat.

Övrigt

- 25 eller 30 procent har inte gjort någon större skillnad för att jag bestämde mig för att satsa på den här investeringen. Men stöd i sig var betydelsefullt, jag vet inte riktigt var procentgränsen går för att jag ska vara beredd att satsa på ett projekt eller en investering.
- Det blir lättare att investera när man får lite extra stöd, det finns gränser för hur mycket man kan klara själv.
- Det gjorde det lättare att få till det som vi ville ha det.
- Det är ju pengar, det gjorde ju "affären" ännu bättre. Men vi köpte varken mer eller mindre på grund av de fem procenten extra.
- Det är svara eftersom mjölkpriserna har blivit lägre. Men utan investeringen hade det varit sämre.
- Det är tufft inom jordbruket med lönsamheten; varje procent man kan få gör det lättare att driva det vidare.
- Fokuserad på investeringen ändå.
- Ja är inte säker eftersom jag inte var medveten om att jag fick fem extra procent, men ett en ökad bidragsandel gör att man ökar egna insatsen.
- Ja, det gjorde att vi kunde utöka verksamheten istället för att bara ta hem våra djur.

- Ja, jag tänker annorlunda, det känns positivt att man får hjälp. Det lockar till att tidigare ställa och att göra investeringar.
- Ja, vi tänker på att handla med kvalitet så att det ska hålla i framtiden och fem procent extra gör att man kan satsa lite mer.
- Ja.
- Jag fick ingen information om de här fem procenten, egentligen skulle de väl inte ha påverkat investeringens storlek i kronor och ören, men jag kunde ha byggt lite bredare gångar, vilket varit bra för arbetsmiljön. Det fanns inga färdiga ritningar i och med att vi byggde för får utan man har fått prova sig fram. Då, för fem, sex år sedan, när vi byggde fanns det inte så mycket stordrift med får.
- Jag hade inte gjort det varma mjölkutrymmet annars.
- Jag hade nog inte kunnat köpa fodervagnen om det inte varit för de här fem procenten extra. Då hade jag varit tvungen att köpa en enklare fodervagn och då hade vi inte vunnit så mycket i arbetsmiljöhänseende.
- Jag var nog inte medveten om att vi fick 5 procent extra när vi sökte.
- Jag vet inte om det påverkade så mycket, det var inte så avgörande. Vi hade anställt folk tidigare för mjölkningen men det var svårt att ha. De stannade ett tag men inte så länge och det var svårt med personalbytena hela tiden. Mjölkkrobotarna bryr sig inte om ifall det är jul eller midsommarafton.
- Jag ville hämta hem så stort belopp som möjligt; utan stödet hade jag inte kunnat göra den här satsningen. Att sedan de fem procenten gör att arbetsmiljön blir lite extra bra för mig är jag ju inte främmande för; det gör att jag är beredd att lägga lite mer själv än vad jag skulle ha gjort annars.
- La de 5 % för att få bättre arbetsmiljö synpunkt. Arbetet går lättare. Har fått ett säkerhetstänk, frun i huset kan göra sysslorna om mannen är sjuk.
- Liten viss del. Har inte tänkt så mycket på det.
- LRF-konsult gjorde ansökan åt mig och kan ha sökt de här extra fem procenten trots att jag inte var och är medveten om det. Därmed kan jag inte svara på frågan om betydelsen av det extrastödet.
- Min investering blev större och jag har fortsatt att investera även efter stödet tog slut. Vi hade möjlighet att investera i marknadsföring genom Internet och vi driver nu även en gårdsbutik och möjligheten att kunna vända sig till konsumentledet istället för bara slakterierna har ökat vår omsättning.
- Mjölkkrisen ligger där det ligger så vi har trimmat produktionen, vi måste köra några år till innan vi kan göra större investeringar. Vi har gjort och fått bidrag för två investeringar en större 2009 och en mindre 2012.
- Vi stod i valet och kvalet om vi skulle skaffa gödselskrapor men tack vare stödet vågade vi göra det.

Q6_Vad var avgörande för att ansöka om fem (5) procent extra i stöd?

Att man kunde förbättra arbetsmiljön

- Att det kunde bli mer arbetsmiljövänligt.
- Att bygga bort tunga arbetsmoment för att få en bättre arbetsmiljö och underlätta vid rekrytering av anställda och avbytare, var en grund för att bygga det nya dikostallet. Fem procent extra har betydelse.
- Att min fru var med i företaget, så vi tyckte det var en självklarhet. Och projektet vi tänkte genomföra var ju ändå tänkt att förbättra arbetsmiljö och jämställdhet.
- Avgörandet var att man kunde satsa mer på arbetsmiljön; annars hade jag nog snålat när det gäller sådant som inte är nödvändigt. Men det känns bra att kunna erbjuda avbytare en god arbetsmiljö. Jag har avbytare tre dagar i månaden och skulle vilja ha det lite mera, men det finns inte tillräckligt många. Med en bättre arbetsmiljö i lantbruket och en satsning på att göra det mer känt, t ex genom att berätta att det här stödet gjort att fler lantbruk fått en bättre arbetsmiljö, så kan det bli så att fler vill arbeta som avbytare.
- Det gjorde att vi kunde investera mer för att få en säkrare arbetsmiljö och att det blev mer lättarbetat.
- Det var ju för framtidens skull, för nästa generation som ska ta över. De här pengarna underlättar arbetsmiljön och den dagliga driften.
- Det var så enkelt, jag behövde inte göra några förändringar i projektet för att få dem så då är det klart att man tar dem. Jag behövde ändå ha det lättskött och inga tunga lyft och så vidare.

- Det är en kombination av allt. Det fanns ett behov att förbättra arbetsmiljön.
- Extrapengarna gjorde det möjligt för oss att satsa på fodervagnen. Fodervagnen blev ju därmed avsevärt mycket billigare för oss och den förbättrade arbetsmiljön högst avsevärt.
- Jag minns inte riktigt, men troligen var det för att det kunde förbättra arbetsmiljön.
- Jag sökte därför att jag skulle få det mer lättarbetat.
- Jag trodde vi kunde uppfylla kraven eftersom investeringen innebar förbättrad arbetsmiljö och även ökad jämställdhet.
- Jag ville förbättra arbetsmiljön så det här stödet kom i rätt tid för oss.
- Liknande typ av insatser skulle göras och det kom i rätt tid. Villkoren för att få stödet var bra och korrekta. Arbetsmiljön är oftast eftersatt i jordbruksföretag och det är viktigt att göra den säkrare.
- När vi såg att de fanns sökte vi dem av den anledningen att vi då hade mer pengar att röra oss med och mer pengar för att göra det där som inte var precis nödvändigt men som underlättade arbetet mycket.
- Pengarna fanns och villkoren var bra och vi skulle utveckla arbetsmiljön.
- Pengarna har ju betydelse, men det kändes helt rätt att förbättra arbetsmiljön och det i sin tur var en förutsättning för att jag ska kunna bli avbytt av min hustru.
- Planer på att bygga om det gamla stallet men det blev dyrt, byggde ett nytt stall sökte de extra 5 % för att förbättra arbetsmiljön.
- Sökte stödet i stort för att kunna förbättra arbetsmiljön. Att jag fick fem extra procent var inget jag tänkte på.
- Varje krona har varit viktig och jag har inget emot att satsa på arbetsmiljö och jämställdhet. Det måste ju vara självklart att tänka på jämställdheten och arbetsmiljön när man gör investeringar eller förändringar i sin verksamhet i dag. Men det fem procenten i sig har inte varit avgörande vare sig för att genomföra investeringen eller för nivån på satsningen på arbetsmiljö och jämställdhet.
- Vi gjorde ansökan för att kunna satsa några kronor extra på arbetsmiljön. Det är till gagn för min hustru.

Jag visste inte att jag sökt om de 5 %

- Det var min revisor som gjorde ansökan, jag visste inte om det.
- Fick hjälp söka av konsult. Konsulten kryssade i 5 % extra.
- Jag hade en konsult som hjälpte mig med ansökan och det var hans beslut.
- Jag hade hjälp av en konsult så jag visste inte att vi sökt och fått 5 extra procent.
- Jag hade hjälp av konsult och visste inte att vi sökte 5 extra procent.
- Jag hade hjälp med ansökan så det var inget beslut som jag tog.
- Jag hade hjälp med ansökan, så jag vet inte.
- Jag har absolut inte något minne av att det var 25 plus 5 procent jag sökte. Däremot minns jag att jag skrev om att jag ville förbättra arbetsmiljön för både mig och djuren.
- Jag har aldrig hört talas om några fem extra procent.
- Jag har inget minne av att jag sökte om de fem procenten extra. Ansökan sköttes av LRF-konsult och han sa att det var 30 procent som vi skulle få, inte varför.
- Jag har inte sökt de fem extra procenten.
- Jag sökte inte de fem procenten, som jag minns det gick det inte att göra för den investering som jag gjorde. Det kan också ha varit så att vi fick avslag, men jag tror att det var i form av ett preliminärt besked så att de extra procenten aldrig kom med i den färdiga ansökan.
- Jag tänkte inte på de 5 % när jag sökte utan det kom upp under processen och vi var väl godkända för att få det.
- Jag var inte medveten om att vi ansökte om fem procent; extra - eller så har jag glömt det nu efter fyra, fem år.
- Jag var inte medveten om de extra fem procenten. Hushållningssällskapet hjälpte till med ansökan och jag minns inte om jag fick information om det här från dem eller om jag läste något om det. Men att få 30 procent i bidrag var ju bra och kan ha gjort att investeringen blev av tidigare, men oavsett bidrag var satsningen på mjölkroboten något som vi var tvungna att göra.

- Jag var ju inte medveten om att det var det jag gjorde. jag anlät LRF-konsult för att få hjälp med ansökan. Det är ju bra att de upptäckte de här fem procenten och det känns riktigt att ha sökt dem eftersom satsningen handlar om arbetsmiljö och ökar möjligheten för kvinnor att jobba med djuren.
- Jag visste bara att jag kunde få upp till 30 procent. Att det var uppdelat i två visste jag inte. Jag hade hjälp av en konsult som skötte ansökan åt mig.
- Jag visste inte att de fem extra procenten fanns.
- Jag visste inte att jag sökt det, för jag visste inte att det fanns.
- Jag visste inte att jag sökt det. Vi hade en konsult som gjorde det.
- Jag visste inte om att de där fem extra procenten fanns. Jag fick inte heller ut alla pengar på det stöd jag sökte. Det berodde på att jag gjorde så pass mycket arbete själv, så summan prutades ner.
- Jag visste inte om att jag hade sökt det, det var min revisor som skötte det.
- Jag visste inte om de fem extra procenten men han som skrev ansökan åt oss upptäckte det. Nu när pengarna fanns så ansökte vi.
- Jag visste inte om det så jag trodde inte att jag hade sökt det.
- Jag visste inte om det, men det låter ju inte som om jag skulle passa in.
- Jag visste inte om det.
- Om jag bara fått information om att möjligheten fanns, skulle jag ha ansökt om de fem procenten också.
- Vet inte att IP sökt extrastödet haft hjälp av konsult att ansöka.
- Vi har inte ansökt om de fem procenten extra i stöd.
- Visste att de pengarna fanns att söka.
- Visste inte att han sökt de extra 5 %.
- Visste inte att IP ansökt om de 5 %.
- Visste inte om de 5 % men har tydligen fått dem ändå.
- Pengarna fanns att söka, visste inte att han (konsulten) gjort det.
- Pengarna kom i rätt tid. visste inte om de 30 %.

Pengarna i sig

- Att jag uppfyllde villkoren och såg det som en ekonomisk fördel.
- Bra andemening i kraven för de extra 5 procenten och pengarna i sig.
- De sa på Länsstyrelsen att man kunde söka och det är ju ett plus att få mer pengar.
- Det var pengarna i sig, liknande typ av insatser skulle göras och det kom i rätt tid.
- Det var pengarna i sig. Det är trevligare att få 30 än 25 %.
- Man tar ju de pengar man kan plocka ut.
- Pengar är alltid välkomna de gjorde att kalkylen gick ihop.
- Pengarna i sig var det viktiga.
- Pengarna i sig.
- Pengarna är så klart avgörande, men vi behövde göra investering och då passade det bra.

Liknande typ av insatser skulle göras och det kom i rätt tid

- Liknande typ av insatser skulle göras och det kom i rätt tid (16 st.)
- Den här investeringen skulle jag göra så det här kom i rätt tid. Det hjälper till väldigt mycket att minska lånebehovet.
- Det här stödet kom i rätt tid, marknaden är så pressad så allt stöd man kan få är värdefullt.
- För oss kom det här i rätt tid. Vi kunde inte fortsätta verksamheten utan stora investeringar och de extra fem procent innebar att vi kunde ta till mer rejält och även bygga toalett, dusch och lunchrum i anknäring till ladugården.
- Jag var tvungen att bygga om på grund av en lagändring och de fem % extra gjorde att vi kunde satsa lite mer. Så stödet var varmt välkommet då vårt hönseri inte var så gammalt och var tänkt att fungera i många år till.

- Liknande typ av insatser skulle göras och det kom i rätt tid. Bra andemening i kraven för de extra 5 procenten.
- Liknande typ av insatser skulle göras och det kom i rätt tid. Det var nödvändigt för oss att förbättra arbetsmiljön.
- Liknande typ av insatser skulle göras och det kom i rätt tid. Jag hade redan kvinnor anställda och vill att de ska kunna jobba kvar utan att behöva slita ut sig.
- När man ändå skulle bygga så var det bra att kunna få det här extra stödet.
- Pengarna kom i rätt tid det stämde bra i tiden med min ansökan.
- Vi hade tänkt genomföra det här projektet och eftersom både jag och min fru var delaktiga såg vi chansen att få de 5 procenten. Så då sökte vi dem helt enkelt.
- Tillfällighet att det var rätt investering. Jag satsar mycket på arbetsmiljön

Övrigt

- Att det var rimliga villkor för att få stödet.
- Byggnationen hade blivit densamma oavsett om jag fått dem eller inte, men det passade in med det jag tänkt göra, förbättra arbetsmiljö, och därför sökte jag.
- Det faktum att man kunde få fem procent extra. Jag hade ingen jättekoll på det där faktiskt.
- Det passade bra in i vår investering.
- Det var ju för att få ut som mycket som möjligt så det skulle bli lönsamt att investera i mjölkroboten.
- Eftersom jag som kvinna skulle jobba mer i jordbruket var det avgörande att vi kunde få de fem procenten också.
- Egenfinanseringen blir en bättre investering ju mer bidrag man får. Jag anlidade en privat konsult till hjälp för ansökan och konsulten rekommenderade att jag ansökte om de fem extra procenten.
- Fem extra procent gör rätt mycket på totalen.
- Förutsättningarna råkade sammanfalla med min tankegång.
- Ja det var att vi klarade kriteriet och då är man ju dum om man inte söker. Det stod ju inte och föll med de fem procenten men när vi skulle söka stöd och såg att de extra fem procenten fanns att söka och att vårt projekt föll inom ramarna, det är klart att man söker då.
- Jag tycker att det är viktigt att investera så att djuren får det bättre och att arbetsplatsen är attraktiv för kvinnor.
- Jag tyckte att det var en god andemening.
- Jag är så dålig på att skriva sådana papper så det var min ekonomikille som skötte det. Men man säger ju inte nej till fem extra procent.
- Kombination att frun kan jobba 100 % och även pengarna.
- LRF-konsult gjorde ansökan åt mig och kan ha sökt de här extra procenten trots jag inte var och är medveten om det. Utan något stöd alls hade jag inte gjort den här investeringen, så på så sätt var även de här fem procenten avgörande.
- Länsstyrelsen trodde på oss och vi hade ett gott stöd av dem. Ville få ett jämställt företag och förbättra miljön för djur och människor.
- Vi såg att om det fanns kvinnor med så kunde man söka och då gjorde vi det.
- Villkoren stämde bra för vår del.

Q7_I Västra Götaland valde man att erbjuda fem (5) procent extra i stöd för särskilda insatser/projekt inom områdena arbetsmiljö och jämställdhet. Är detta ett bra eller mindre bra tillvägagångssätt för att stimulera genomförande av specifika projekt inom lantbruksföretagandet?

Ja, det är bra. Varför?

Kan ge bättre arbetsmiljö

- Allt som förbättrar arbetsmiljön är positivt.
- Bra att det blir bättre arbetsmiljö både fysiskt och psykiskt.

- Allt som kan göra jobbet lättare är bra.
- Arbetsmiljö är viktigt att investera i och underlättar för kvinnor när man bygger bort tunga arbetsmoment.
- Arbetsmiljön är jätteviktig och viktigt att stimulera kvinnor att jobba i jordbruksföretag.
- Arbetsmiljön är viktig.
- Att satsa på arbetsmiljö är väl alltid bra.
- Bra att förbättra arbetsmiljön och jämställdheten.
- Bättre arbetsmiljö och jämställdhet är väl alltid bra.
- Det blir lättare att fixa en bättre arbetsmiljö och man kan göra det enklare för kvinnor, som inte är så starka.
- Det är bra att stimulera lite extra för att förbättra arbetsmiljön.
- Det är bra om jobbet kan bli lättare så att det inte sliter så mycket på kvinnor och det är roligt att det är mer tjejer som jobbar.
- Det är ju bra att främja en bra arbetsmiljö och jämställdhet. Det är tufft att arbeta med djur och då är arbetsmiljön otroligt viktig.
- Det är väl bra med en ekonomisk stimulans. Arbetsmiljön inom jordbruket är tuff och behöver satsas på.
- Det är väl bra om man kan förbättra arbetsmiljö.
- Det är väl jättebra att man kan få bättre arbetsmiljö.
- Det är bra att man gör lite extra för viktiga mål som jämställdhet och arbetsmiljö.
- Det är bra att man kan få mer pengar för att förbättra arbetsmiljön och få bort tunga arbeten inom lantbruksnäringen.
- Det är bra eftersom det tydliggör att man vill underlätta arbetsbördan och därmed blir det ju bättre miljö även för kvinnor. Arbetsmiljön och säkerheten i lantbruket måste förbättras. I industrin har man mycket bättre säkerhetstänkande med säkerhetsbrytare. I lantbruket skulle det behövas t ex vid arbete med foderblandare och vid gödselhantering.
- Fast det borde inte vara bara 5 procent extra. Hela stödet borde ju vara för projekt som främjar arbetsmiljö och jämställdhet.
- För min del var det, för jag vill att både jag och min sambo ska kunna göra alla arbetsmoment.
- För att förbättra miljön för alla som jobbar i företaget.
- För att styra till vissa riktningar som till exempel bättre arbetsmiljö, men det borde vara en högre nivå.
- Förbättra arbetsmiljön så man inte blir utsliten.
- Ja det är bra för att få ner arbetsskador.
- Ja det är viktigt att göra det jämställt och förbättra arbetsmiljön.
- Ja eftersom arbetsmiljön är viktig och bör förbättras inom lantbruket, och extra stöd kan stimulera till åtgärder.
- Ja, det är bra för att stimulera säkerhetstänk och sin egen arbetsmiljö.
- Ja, speciellt för arbetsmiljö. Det gör att man kan satsa lite extra på arbetsmiljön.
- Ja, vi har en farlig miljö i jordbruksföretagen så det är bra att det pushar extra åt det hållet. Bättre att stimulera med pengar än med lagar
- Jord och skog är olycksdrabbade näringar så allt som kan göras för säkerheten är positivt.
- Kan man få bättre arbetsmiljö och få pengar för det så är det bra. Alla pengar är välkomna.
- Många, inklusive mig själv, skulle inte våga ta ett sådant här steg annars om inte stödpengarna fanns. Det är tyvärr lätt hänt att man sparar på arbetsmiljö och säkerhet när utgifterna är många.
- Om man ska rikta det så är det ju bra, speciellt när det gäller arbetsmiljö. Man tänker lite extra på det här med arbetsmiljö och jämställdhet då.
- Om man vill ha någon anställd så ställer de krav att det inte ska vara för tungarbetat. De fem procenten gjorde att man tänkte om, tänkte på ett helt annat sätt.
- Om möjligheten finns så ger det utrymme för att satsa på arbetsmiljö och jämställdhet och det är bra eftersom det är viktiga områdena för att lantbruket ska utvecklas vidare i framtiden.
- Stimulerar till bättre arbetsmiljö, jämställdhet är ibland lite överdrivet.
- Viktigt att man tänker på arbetsmiljön både för djur och människor.
- Viktigt att satsa på arbetsmiljön. Viktigt att hålla hygien.

Kan ge bättre jämställdhet

- Bra att det finns att söka för jämställdheten.
- Det ger ju naturligtvis möjligheter att investera för jämställdheten och med de här pengarna kan man lägga mer på arbetsmiljö, så att arbetet underlättas, med maskiner och så som i mitt fall.
- Det är bra för min fru och jag blir mer jämställda.
- Det är viktigt att vi blir mer jämställda.
- Det är väl bra att det blir jämställt.
- Jämställdhet är nog en grej som glöms bort annars.
- I en stor investering är alla pengar välkomna och kan man då underlätta för kvinnor är det extra bra. Det här är ett mansdominerat yrke.

Kan ge bättre möjligheter för kvinnor

- Bra att få en morot och stimulera kvinnor att arbeta i jordbruk.
- Bra att stimulera kvinnor att jobba inom djurbranschen.
- Bra att stimulera kvinnor in i jordbruket.
- Det borde vara nationellt så att man tydligt satsar på jämställdhet med extra pengar. Fler och fler kvinnor går lantbruksutbildningar och vill jobba inom lantbruket. Det gäller i hög grad djurhållningen men även växtnäringen. Det är ju bra men för att kvinnornas intresse för lantbruket inte ska bli en bromskloss utan en positiv kraft måste arbetsmiljön förbättras.
- Det finns så många duktiga tjejer och om man ser på lantbruksskolorna så är det mest tjejer som går där. Det är viktigt att kvinnor ska kunna jobba kvar och trivas inom jordbruket.
- Det går många tjejer på lantbruksskolorna och på det här sättet kan de få chansen att bli djurskötare.
- Det skapar fler arbetstillfällen för kvinnor.
- Det är bra att kvinnor får lättare att få sysselsättning på landsbygden genom att lantbruket blir mer jämställt. Ju fler som kan få arbete på landsbygden, ju bättre.
- Det är helt rätt att försöka få till det så att även kvinnor kan sköta jobbet på ett bra sätt. Det krävs inte samma muskler som förut.
- Det är väl bra att kvinnor kommer in.
- Kvinnor är lite kortare och orkar inte med så höga lyft, så visst är det bra. Men det beror väl också på hur mycket pengar man kan dela ut.

Gör att man tänker mer på detta

- Det gör att man lägger märke till saker och börjar tänka annorlunda. Det kan vara till fördel i framtiden.
- Det gör att man tänker till.
- Det kan bidra till att väcka tanken att göra lite extra i de avseendena.
- Det kan vara de 5 % som gör att man tänker till lite extra.
- Det tydliggör vad som är viktigt; det sporrar att satsa lite extra på arbetsmiljön och det gör det attraktivare att arbeta i lantbruket och kan locka fler att vilja jobba som avbytare t ex.
- Det sätter frågan under lupp.
- Då sätter man fokus på de områdena.
- Ja, det gör att man tänker till extra för att man ska uppfylla kriterierna. Arbetsmiljön är oftast eftersatt i lantbruksföretag så det här är ett bra initiativ.
- Jag tror att många bönder bara kör på i samma fotspår och det här kanske gör att man tänker i nya banor.
- Man blir ju lite mer stimulerad att tänka på att det ska bli mer lättvindigt och att man ska få bort alla tyngre arbeten.
- Man får en tankeställare när de här målen bryts ut.
- Man ger frågan en extra puff.

Det kan ge mer och/eller nya möjligheter

- Alla pengar är välkomna för att förbättra lönsamheten.
- Det blir mer arbetstillfällen och bidrar till en levande landsbygd.
- Det där är områden som man inte självklart tänker på så fem extra procent kan ge en knuff i rätt riktning.
- Det ger möjlighet till att investera lite mer.
- Det ger oss större möjligheter.
- Det gör väl att saker och ting går i rätt riktning.
- Det hjälper många.
- Det kan ju vara en stimulans och motivera en att göra sådant som annars inte skulle blivit gjort.
- Det kan påverka så att man till exempel får lättare utfodring.
- Det kan skaffa fler arbetstillfällen till landsbygden.
- Det kan vara den delen som är avgörande för att man ska kunna satsa lite mer.
- Det motiverar ännu mer att man ska våga satsa.
- Det skapar möjligheter att göra något ytterligare.
- Det är positivt för då vågar flera satsa.
- Vi fick hjälp att utveckla vårt företag.

Bra med en morot

- Ja det är bra att man öronmärker pengar.
- Det blir en extra morot.
- Det blir som en morot de extra procenten att genomföra investeringar.
- Det fungerar som en extra morot och gör bidragstagaren extra medveten om de prioriterade målen.
- Det är lämpligt att sporra insatser på viktiga områden. Men eftersom jag själv inte uppfattade eller kommer ihåg det här med de fem procenten så borde det nog vara tydligare. Samtidigt så valde vi att anlita proffshjälp - Hushållningssällskapet - och det gör man ju för att slippa sätta sig in i detaljer. Hushållningssällskapet kan ha informerat om det här, men jag när jag nu försökte minnas det så trodde jag att det handlade om energibesparingar.
- Det är rätt tänkt eftersom de här områdena som måste prioriteras och pengarna kan fungera som en morot.
- Positivt att det finns en morot och det passa ihop med investeringen
- Det är en morot för att tänka på jämställdhet och arbetsmiljö.

Övrigt

- Ja det var bra att det fanns möjlighet att söka mer pengar.
- Det är svårt med ekonomin och man får tänka sig för med allt man gör, de extra 5 % kan därför vara helt avgörande för att man ska investera.
- Ekonomiska styrmedel är de bästa. Att prata går ju men med pengar blir det mer gjort.
- För att folk ska kunna vara lantbrukare och vara friskare längre.
- Tror inte det gör så stor skillnad till eller ifrån egentligen.
- Vill man ha unga människor att arbeta inom lantbruk då måste man göra investeringar med mjölkrobotar.

Nej, det är mindre bra. Varför?

- 5 % för jämställdhet och arbetsmiljö gör varken till eller ifrån.
- Arbetsmiljö och miljö är tillräckliga skäl för satsningar utan att det ska behövas någon extra morot. Jag har inget emot jämställdhet, men jag är tveksam till att man lyfter fram just det här med att man ska öka möjligheten för kvinnor specifikt att jobba i lantbruket. Man skulle kunna ha tagit ut ungdomar lika gärna och kopplat till information och utbildningsmöjligheter.
- Det ligger i intresset från början att det ska vara lättskött. Sedan är bedömningen synnerligen godtycklig för tjänstemännen har inte förmågan att bedöma den frågan, de saknar kunskap och erfarenhet.
- Påverkar inte om man söker stöd eller ej.

- Det behöver inte vara till kvinnor specifikt. Om man gör en säkrare och en mer lättarbetad arbetsplats gynnar det även män.
- Det känns som att vi har tillräckligt att tänka på ändå för att överleva, att tänka på jämställdhet blir för mycket. Vi ligger i framkant ändå, en bra bondhustru är det som gör att det blir lönsamt.
- Det känns som om de lägger all vikt på kvinnligt företagande och det är väl bra i och för sig. Men allt ska inte hänga på det för alla vill ju kunna driva sin verksamhet.
- Det är för små pengar för att ha betydelse. Det är bättre att ta hänsyn till hur väl arbetsmiljö- och jämställdhetsaspekterna tas upp i det stora hela när man bedömer ansökningarna.
- Det är lite långsökt. När det är så lite som 5 procent borde det vara andra kriterier, till exempel hade det varit bättre om det bara hade varit kvinnor som kunde söka, då hade det fått bättre verkan. Högre procentsats och bara kvinnor som kunde söka så hade blivit mer jämlikt, bidragit mer till jämlikhet.
- Efter vad jag hört folk prata så tar de dem bara för pengarna. Man hittar på någon kvinnlig punkt att peka på för att få pengarna.
- Gör du en investering så blir det bättre arbetsmiljö och jämställdhet mer eller mindre automatiskt i dagens läge, med modern teknik och så vidare. Så jag tycker det ska ligga inbakat i det vanliga stödet. Satsar man inte på arbetsmiljö så tycker jag inte man ska få något stöd alls.
- Högre procentsats på specifika stödet.
- Jag förstod inte att de var öronmärkta. Det måste de vara, annars blir det fusk.
- Jag har inte tänkt så mycket på det, jag blev ju inte så medveten om varför jag fick högre bidragsandel att jag minns det idag. Vi hade nog gjort satsningen även om vi inte fått 5 procent extra heller, även om det.
- Jag tycker att det är fel att det är i procenten. Det är bättre att man får till vissa projekt istället och försöker att hålla nere kostnaderna.
- Jag tycker inte att investeringsstödet ska vara beroende av de frågorna, det är något som man alltid ska tänka på när man har ett företag.
- Jag är skeptisk, jag undrar om det i sista änden verkligen ger något.
- Man bygger ju ändå för att få bättre arbetsmiljö. Det vore bättre att baka ihop det. Jag tror inte fem procent påverkar om man investerar eller inte.

Q8_Är ett extra stöd om fem (5) procent en tillräcklig nivå för att stimulera dessa insatser?

Ja

- Allt som ger mer är bra, svårt att säga om det är tillräckligt men det är i alla fall åt rätt håll.
- Det handlar oftast om stora investeringar. 5 procent blir många kronor.
- Huvuddelen av kostnaden täcks av de 25 procenten; de flesta satsningarna handlar ändå om att förbättra arbetsmiljön. Gör du en stor investering kan man nästan alltid hävda att man gjort det lättare för kvinnor att bli anställda. Jag vet ingen lantbrukare som sökt och fått mindre än 30 procent.
- Bra att det är något än inget alls.
- Det blir rätt mycket på 1,5 miljoner.
- Det gör väl en del.
- Det handlar ju inte om några stora summor men det bidrar till att man börjar tänka på bättre arbetsmiljö.
- Det kan nog spela roll, varje krona har betydelse men fem procent är nog lagom.
- Det kan vara det som väger över för att göra vissa investeringar, så svar ja
- Det kan vara tillräckligt stort för att man ta steget till en investering som gynnar arbetsmiljön mer om det står och väger.
- 5 procent är lagom, inte huvudsyftet utan en stimulans.
- Det kanske räcker, jag har ingen jättekoll.
- Det känns bara som att det är tillräckligt.
- Det räcker nog, det är ju ändå skattepengar vi talar om.
- Det vill inte till så mycket för att man ska tänka till och fem % är en extra sporre.
- Det är bra om krutet ligger på den fasta företagsstödet och att den rörliga delen då är begränsad. För att fler ska kunna få det och att inte det mesta ska gå till några få.
- Det är en bra start, men det hade gärna fått varit mer.
- Det är tillräckligt för att man ska fundera på det.
- Det är väl bättre än inget.
- Eftersom grundstödet ligger på 25 procent så verkar det vara en vettig nivå att lägga på fem procent till.
- För oss räckte det uppenbarligen. Vi hade gjort satsningen ändå. Vi var vid vägs ände med mjölkningen och där fick vi ju det där med arbetsmiljön och jämställdheten på köpet.
- För att skulle det vara högre så skulle kanske det vanliga stödet vara mindre och det är sämre, så det är en bra nivå.
- För vår del räckte det. Det blev som grädde på moset.
- I förhållande till det andra stödet verkar det vara en lämplig nivå.
- Investeringen i byggnaden tar mycket pengar och då kan de sista 5 % göra att man kan satsa mer på arbetsmiljön.
- Ja, jag tycker att det är en hygglig nivå för att stimulera säkerhet och jämställdhet.
- Ja, man får vara nöjd med det man får, det är ju något extra så det är bara att tacka och ta emot.
- Ja, men man måste i företaget ha en egen utvecklingsplan.
- Ja, det är tillräckligt högt för om det skulle vara mer kanske det skulle räcka till färre företag.
- Ja, eftersom vi gjorde en stor investering så blev det ganska mycket pengar.
- Jag ser det som en morot, det ger folk en vink om att tänka på arbetsmiljön.
- Jag tror att de extra 5 % blir en morot.
- Jag tror att det är lagom.
- Jag tror inte att ett stöd ska vara allt för högt, för då blir det missbrukat. Ett bärkraftigt företag ska inte leva på stöd.
- Jag tycker att det är rimlig nivå.
- Jag vill inte att mer pengar ska riktas till de här målen; det räcker med fem procent.
- Lagom.
- Om man hittar ytterligare kriterier så kan man lägga på ytterligare 5 %. Alla sätt att få hjälp att utvecklas är bra.

- Pengarna har betydelse. Fem procent räcker nog.
- Spelar inte så stor roll bara kalkylen går ihop.
- Svårt att säga.
- Vilken summa man kan söka är välkommen spelar ingen roll om det är 5 eller 10 %.

Nej

- 10 procent vore mer lagom.
- Kunde säkert vara dubbelt så mycket. 5 % är inte så mycket
- Arbetsmiljö är eftersatta i lantbruksföretag för bankerna är inte så pigga på att bevilja lån för sådant man inte kan se ekonomiskt vinning i på kort sikt. Därför betyder riktade stöd väldigt mycket.
- Arbetsmiljön är viktig så den kan gärna prioritera bättre.
- Behöver vara mer i stöd eventuellt 15 % för att stimulera fler kvinnor till verksamheter
- Den totala summan ska inte gå under trettio procent någonsin.
- Det behövs minst det dubbla för det.
- Det behövs nog lite mer för det.
- Det beror på vad det är för åtgärder men för att det ska göra någon effekt borde det ha varit 10 procent för att man skulle börja fundera på vissa saker, till exempel investeringar och förändringar av verksamheten.
- Det borde vara tio till femton procent för att höja nivån.
- Det hade ingen avgörande betydelse för mig i alla fall.
- Det höjer säkerheten men knappast lönsamheten.
- Det kan vara så att man kanske bygger lite för dyrt för att få så mycket pengar som möjligt.
- Det kunde ha varit högre så att fler blivit motiverade. En bra arbetsmiljö har betydelse för att fler ska vilja satsa på att arbeta i lantbruket och därmed för om vi får en levande landsbygd eller inte.
- Det låter lite. 30 procent vore mer lagom.
- Det ska vara flexibelt. Arbetsmiljö och jämställdhet är ju självklara och lagstadgade mål. Om det ska förekomma extra stöd skulle jag hellre se att det styrs mot miljömål och ekologisk odling. Att tänka på arbetsmiljön och jämställdhet ska alla göra ändå.
- Det vore inte fel med större satsningar; speciellt arbetsmiljön är viktigt att satsa på. Satsningar på arbetsmiljön gör det också lättare för kvinnor att kunna arbeta i lantbruket och ökar jämställdheten.
- Det är för lite för att använda som styrmedel för att det ska ge en effekt som är tydligt mätbar.
- Det är för lite för att det ska vara något avgörande för om man ska investera eller inte.
- Det är för låga kriterier, att det räcker med inblandning av sambo eller fru. Hela ansökan borde varit från den kvinnliga sidan i sådana fall. Kvinnorna halkar med på ett bananskal och så får man 5 procent extra. I praktiken så förbättras inte jämställdheten så mycket.
- Det är lite lågt. Cirka femton procent behövs för att man ska komma någon vart.
- Det är lite lågt; om det vore tio procent så skulle det märkas mer och göra det lättare för fler att besluta sig för att satsa.
- Det är svårt att driva jordbruksföretag idag och för att kunna utveckla företaget till kunna drivas på ett rationellt och miljömässigt sätt krävs det idag tyvärr stöd.
- Det är väl aldrig fel med lite mer pengar.
- Det är väl bra om det kan bli mer. Vore det mer än fem procent skulle det stimulera ännu mer.
- Ett bidrag, ett stöd kan aldrig bli för stort.
- Fem procent räcker inte så långt.
- Fem procent blir en liten summa i det stora hela.
- Fem procent är inte mycket i dag, det behövs nog minst tio.
- Fem procent är inte tillräckligt för att man ska göra något särskilt bara för den skull, det är företaget i stort som är värdefullt.
- Fem procent är ju inte så stor andel egentligen. I stora projekt blir det ju mycket pengar och då kanske det räcker. Men små projekt missgynnas. Kanske skulle man ha olika regler och riktade pengar räknat i

kronor istället upp till en viss bidragsnivå. Det är nog särskilt mindre lantbruk som inte haft råd att satsa så mycket på arbetsmiljön och därför är det viktigt att just de får stöd.

- Hade jag fått tio procent så hade jag satsat ännu mer på jämställdheten och arbetsmiljön.
- Hade man satt dit mer så hade man också kommit längre.
- Jag anser att grundstödet kan vara lägre och den riktade delen av bidraget ska vara större för att stimulera vissa viktiga insatser.
- Jag tror inte att kvinnor vågar satsa på investeringar bara på grund av 5 %.
- Jag tycker att det kan vara lite högre. Det krävs stora insatser för att göra det till en attraktiv arbetsplats för kvinnor, bland annat. Måste man ha separata omklädningsrum.
- Jag tycker att det skulle gälla hela stödet. Istället för att ha 5 extra procent borde hela stödet vara villkorat så, på något vis.
- Kanske lite lågt, tio procent vore bättre. Andelen bidragspengar till speciellt viktiga, prioriterade, områden skulle kunna öka beroende på hur stor investeringen är totalt sett. Det får inte vara så att någon avstår från att förbättra arbetsmiljön, minska olycksrisker osv därför att pengarna inte räcker vid en investering. Alla investeringar kräver stor eftertanke, marginalerna är små. Alltför många väljer att sluta med lantbruk istället för att investera, eftersom lönsamheten är för låg.
- Kunde gärna vara lite mer ytterligare 5 %.
- Kunde varit mer och framför allt skulle de ha varit möjligt för fler att få.
- Man får beskedet i ett sådant sent skede så då har man redan planerat för arbetsmiljö osv.
- Om du ska påskynda att det blir en bättre arbetsmiljö inom jordbruket så borde stödet vara kanske 10-15 procent.
- Ska det vara avgörande i beslutet måste det var mer än fem procent.
- Sådant kommer man inte åt med ekonomi, det handlar om livsåskådning.
- Tio procent måste nog till om det ska märkas.
- Vi sökte ju inte om de fem extra procenten så det är svårt att svara på, men kanske skulle det varit något högre; närmare tio än fem procent.
- På grund av godtycklighet så borde det inte vara större. Ge stöd per produktionsplats istället för som procent på hela investeringen, ge en fast peng per produktionsplats. Systemet borde vara mindre godtyckligt.
- Ska det vara bra effekt behövs det högre procentandel för att stimulera till jämställdhet.
- Tycker inte att det påverkar, är en mycket liten summa.

Q10B_Har du deltagit i kompetensutvecklingsarbete inom Landsbygdsprogrammet?

- ERFA-grupp.
- ERFA-grupp.
- ERFA-grupper
- Greppa näring.
- Gårdsbesök.
- Kompetensutvecklingsgrupper för grisproducenter och inom Hushållningssällskapet.
- Osäker på om alla skogliga kurser ingått.

Q11_Har stödet bidragit till utveckling av kompetensnivån i er verksamhet?

Ja

Har haft utbildningar

- Alla som arbetar på gården har gått robotutbildning.
- Jag har gått seminaringskurs.
- Kurserna har nog mest bekräftat vad man kan men gör ju att man vågar satsa. Nya investeringar kräver nytt tänkande, även om det kommer ur gammal erfarenhet.
- Några av mina anställda har gått en kurs i livsmedelshygien.
- Vi har gått kurser i livsmedelshygien, styckning, charkuteri, viltundersökning och marknadsföring.

- Vi har haft kurser för den anställda i de nya personalutrymmena. Lunchrummet är gjort för att kunna vara kurslokal också.
- Vi har fått professionell hjälp på kurserna, den kompetensen hade vi inte kunnat skaffa oss själva.

Varit på studieresor

- Det var på en studieresa som jag tankar om den här ombyggnaden av ladugården för lösdrift och sedan kunde jag vidareutveckla tankarna i rådgivningen från Hushållningssällskapet.
- Investera i ny teknik. Med olika studiebesök.
- Intresset för djurhållningen har ökat inom familjen. Har varit på studieresor.
- Jag har varit tvungen att sätta mig in i nya arbetssätt med hjälp av rådgivning, studieresor och egna studier hemma.
- När vi varit på studiebesök har jag pratat med folk som haft liknande anläggningar och det har varit väldigt givande. Då får man höra om både det bra och det mindre bra.
- Studieresor till andra nötproducenter har givit väldigt mycket och vi har även en studiegrupp som sysslar med ekologiskt jordbruk. Jag är med i Greppa näringen och där diskuterar vi mycket kring fortbildning. Länsstyrelsens satsningar är väldigt bra framför allt när det gäller fortbildning och erfarenhetsspridning.
- Studieresorna inför byggnation var till stor hjälp.

Har blivit mer tekniska

- Arbetet är mer datoriserat och man har bättre koll på djuren.
- Det har blivit mer högteknologiskt, så vi har fått lära oss teknik.
- Det har ju tagit ett steg när det gäller teknik, pojken har lärt sig mycket när det gäller teknik och datorer. Vi får också mer kunskap om produktionen, genom att vi får uppgifter från mjölkningsroboten. Uppgifterna får en att tänka på saker som kan öka produktionen.
- Fick lära mig nytt när det gäller maskiner och datorer.
- Höjt kompetensen för att kunna sköta robotarna.
- Ja i och med att vi får enagera oss hårdare i data och teknik nu när vi ska sköta mjölkroboten.
- Jag fick lära mig mer om att sköta datorn.
- Jag har fått lära mig mer om data och om mjölkroboten
- Jag har fått lära mig nytt inom data och teknik.
- Lära mig att hantera datorsystem och mer teknik.
- Mer insatt i tekniken utökat produktionen blivit mer insatt i det.
- Mjölkningsroboten och all data som man får från den har breddat vår kompetens. Det har varit mycket nytt att sätta sig in i.
- Vi har fått lära oss ny teknik.
- Vi har fått tillgång till mycket ny teknik som kräver kompetenshöjning för hela personalen.
- Vi har lärt oss sköta en mjölkningsrobot.

Övrigt

- Affärsplanen vi gjorde har fått mig att tänka mer på kalkyler.
- Det blir lättare och roligare att jobba.
- Det har blivit en annan helhet i företaget.
- Det är bra att få komma ut och se hur andra gör, man tänker i nya banor.
- Greppa näringen, miljö tänk för djuren.
- I och med att vi byggt det här fårstallet har vi kunnat skaffa mer djur och då har vi kommit med i en fårklubb. Det är en så kallad ERFA-grupp för fårodlare där vi utbyter erfarenheter. Min son och jag hade gått med i gruppen om vi inte gjort den här investeringen.
- I och med stödet bytte jag produktionsinriktning till ekologisk, så jag har fått lära mig nya saker.
- Investeringen har lett till nya arbetssätt och det faktum att det inte är så tung jobbat har lett till att det blir mer tid för att fundera ut nya arbetsmetoder och att läsa på.

- Ja.
- Ja vi har lärt oss mer om mer om både egenseminering och mjölkroboten.
- Ja vi har ändrat vårt tänk så att vi ska kunna arbeta med det här i hela livet utan att slita ut oss.
- Ja, alla har blivit inspirerade av att djuren mår så mycket bättre och de har även börjat intressera sig för avelsarbete.
- Ja, bland annat som företagsledare eftersom företaget har växt och jag känner att jag har haft behov av det när vi är fler som jobbar.
- Ja, man är tvingad till att öka sitt kunnande. Medvetandet ökar sen vet jag inte om man ska kalla det kompetensökning.
- Ja, vi fick lära oss att göra kalkyler.
- Jag har blivit mer insatt i köttproduktionen.
- Jag har fått en ny syn på vad som är företagarmässigt.
- Jag har fått lära mig att använda datorn i jobbet på ett nytt sätt. Det nya systemet ger oss all data som finns om djuren.
- Jag har fått lära mig mer om foderhantering.
- Jag har ju fått söka mig nya kunskaper när jag börjat med ny produktion. Man lyssnar med rådgivare och läser tidningar.
- Jag har lärt mig foderstyrning med den nya foderblandaren.
- Jag har lärt mig hur hönorna reagerar i det nya systemet.
- Jag har lärt mig mycket, främst kurser där byggtekniska saker har tagits upp. Även kurser där man får lära sig hur man bäst använder gödslet har lärt mig mycket.
- Jag har varit tvungen sätta mig in mer vad det gäller hur djuren ska fodras.
- Jag tittar nog mer på företaget nu och räknar på ett annat sätt.
- Lärdomarna man får kan man översätta i sitt eget företag.
- Man har haft mer tid och ork till att läsa och sätta sig in i saker och ting.
- Nu har man lärt sig att hantera djuren lösa, till skillnad från tidigare när de var uppbundna.
- Nu när vi har mer rationella enheter så höjs kompetensnivån automatiskt.
- Större jordbruk kräver att man sätter sig in i det hela mer, det är inte lika mycket av en hobbyverksamhet nu som tidigare. Stor skillnad på att ha två djur och tolv djur.
- Träffarna som länsstyrelsen har ligger oftast på tider då vi mjölkar men vi har försökt ta del av så mycket vi kunnat.
- Tänker i nya banor i utfodring och vid skörd och vallskördarna tänker effektivisering. Testar med olika utfodringar.
- Var och tittade på minkfarmar i Danmark.
- Varit på träffar med andra jordbrukare och tittat på deras gårdar.
- Vi blev tvungna att gå fler kurser, till exempel i kastring och vaccinerings.
- Vi fick ta reda på en hel del fakta innan vi genomförde projektet.
- Vi går på utbildningar och våra kunskaper ökar.
- Vi har engagerat oss och läst och tittat på andra gårdar.
- Vi har fått en ökad kunskap om hur man breddar sin kundkrets, mer konsumentkontakt.
- Vi har fått lära om när det gäller foderhantering bland annat.
- Vi har utvecklat våra färdigheter.
- Vi har utvecklat våra kunskaper inom ekologiskt lantbruk.
- Vi har ökad medvetandegraden om miljö. Även ett nytt tänkande.
- Vi jobbar ju lite annorlunda nu.
- Vi kan seminera själva. Vi har lärt oss mycket om hur samspelet mellan djur och människor fungerar i en ny modern anläggning.

Nej

Det var inte det de handlade om

- Byggde nytt och kompetensnivån har väl inte blivit bättre av det.
- De här pengarna gick till ett bygge.
- Det fanns ingen koppling till kompetensutveckling i det här stödet.
- Det handlade mer om att förbättra arbetsmiljön.
- Det handlade om ett bygge.
- Det handlade om logistikförbättring.
- Det var ett rent investeringsstöd.
- Det var inte den inriktningen.
- Det var inte den inriktningen.
- Det var inte det som var meningen
- Därför att det handlade om ett bygge och att göra jobbet lättare.
- Gjort nybyggnationer.
- Här handlade det om materiella saker.
- Investeringen gick till ett djurstall.
- Kompetensen hade vi innan, nu handlade det om maskiner och byggnader.
- Pengarna gick till byggnader.
- Stödet var inte kopplat till det. Sådant sköter man själv
- Vi använde stödet för att underlätta finansieringen.
- Vi har bara byggt om.
- Vi har investerat för att förbättra djurvälstånd och arbetsmiljö.
- Vi utformade stallet efter gammal erfarenhet.

Övrigt

- Det finns redan kompetens.
- Det vet jag inte.
- Gården är en fritidssysselsättning, så jag har inte kunnat delta dagtid.
- Har inte tid med kompetensutveckling som t.ex. kurser.
- Har varit på några fjäderfåkurser men det har inget med stödet att göra känns det som. Investeringen jag fick stödet för handlade om att bygga ut stall, så det påverkade inte kompetensnivån.
- Jag behöver inte det, jag har lärt mig av mina egna misstag.
- Jag utbildar mig hela tiden ändå, stödet påverkar inte det.
- Jag är osäker på om vi deltagit i något kompetensutvecklingsprogram och kan inte minnas att vi deltagit i någon utbildning, studiebesök etcetera och därmed är det väl ingenting som påverkat vår verksamhet.
- Kompetens är alltid viktigt, att vidareutveckla kunskaper. Stödet har inte bidragit till det.
- Kompetensen är den samma som förut.
- Kompetensutveckling gjorde jag innan jag sökte stödet för att få reda på hur andra arbetat och vad som skulle passa mig.
- Vet ej.
- Vi har inga nya arbetssätt.
- Vi har stor erfarenhet så våra kunskaper är tillräckliga så här långt.
- Vi söker kunskap där det behövs och deltar aktivt i de verksamheter som finns. Men det beror inte på stödet.

Delvis

- Det är ju nya typer av maskiner och maskinvara så det är kompetensutveckling på så sätt.
- Det är samma verksamhet som förut, det har blivit större men en viss kompetensutveckling har skett med det nya ungdjurstallet.
- Jag ändrade ju driften lite och då fick jag ju lära mig om den nya driften, inhämta ny information. Och när jag la om till ekologiskt behövde jag också lära mig nytt.

- Man har mer tid över till att jobba med andra saker, andra bitar, man kan lägga tid på djuren på ett annat sätt.
- Rådgivningen när det gäller växtodling och ekonomi har hjälpt mig att hålla ner foderkostnaden för mina mjölkkor. Jag har blivit mer kompetent när det gäller att välja växter och foder.
- Vi arbetar på ett mer rationellt sätt och har lärt oss ett nytt system. I och med att den nya utfodringen sparar tid har vi fått mer tid för att kunna hålla oss à jour med olika saker inom lantbruk.
- Vi har inte deltagit i någon direkt kompetensutvecklingsgrupp eller i någon organiserad utbildning men t ex mjölkrobotarna som vi köpt framtvingar nya arbetsätt och gör att man läser in sig på information från säljare och artiklar i facktidningar.
- Vi har tillägnat oss en del nya arbetsmetoder som möjliggörs av den högre mekaniseringsgraden.

Q12_Har stödet bidragit till nya arbetsmetoder i er verksamhet?

Ja

Arbetet har blivit mer mekaniserat

- Arbetet har blivit mer mekaniserat t ex sker utfodringen numera med traktor.
- Arbetet har blivit mer rationellt, mera mekaniserat
- Arbetet med mjölkningen är mer mekaniserat och mer lättarbetat. Nu får man gå runt och titta till djuren på ett annat sätt när de inte står uppbundna.
- Arbetet är mekaniserat, där vi förut använde handkraft kan vi använda traktor.
- Arbetet är mekaniserat.
- Arbetet är mer mekaniserat och rationellare.
- Arbetet är mer mekaniserat.
- Arbetet är mekaniserat, jag får sitta mer vid datorn och jag har mer tid över till att ägna mig åt djurvård, speciellt kalvarna.
- Det har blivit mer mekaniserat arbete och mer tid för ren tillsyn av djuren i och med att många tunga moment försvunnit.
- Det har blivit mer mekaniserat, de tunga och monotona arbetsmomenten är borta. Djurhållningen är bättre.
- Det har blivit mer mekaniserat.
- Det har blivit mer mekaniserat. Det underlättar om man kan gödsla ut med en traktor till exempel, det är otroligt tidsparande och förbättrar arbetsmiljön.
- Det mer mekaniserat och lättskött.
- Det är mer mekaniserat.
- Det är mindre kroppsarbete och mycket mer arbete med datorer och maskiner.
- Det är lättare nu när jag kan utfodra med traktorn.
- Ett mer mekaniserat arbetesätt.
- Ett mer mekaniserat och datoriserat arbete.
- Ja med ungdjuren har det kommit till lite med till exempel. Djupströ. Jag kan sköta fler djur på samma tid, arbetet är nu mer mekaniserat.
- Jag sköter allt med traktorn idag, utfodring och utgödsling, sådant som man mycket fick göra för hand tidigare.
- Lite mer maskinellt arbete lättare utfodring.
- Med automatisk utfodring spar man både tid och kropp.
- Mer maskinellt, förr var det mycket handjobb.
- Mer mekaniserat arbetet, mindre handkraft. Säkrare djurhanting med mindre stressade djur
- Mer mekaniserat och djurmiljön har blivit avsevärt bättre.
- Mer rationellt, mer mekaniserat och mindre risker.
- Nu när vi har lösdrift så jobbar vi mer maskinellt.

- Utfodringen har förenklats och genomförs med traktor idag istället för manuellt och det sparar både kropp och tid. Stallmiljön har blivit bättre i hela stallet, gödsling går också automatiskt nu till skillnad från tidigare, så det är en ny arbetsrutin.
- Vi använder oss mer av maskiner istället för handkraft. Foderberedningen har blivit bättre.
- Vi arbetar mer med maskiner nu än förut.
- Vi har en annan ensilagekedja nu, mer rationell och maskinell.
- Vi strör med maskin istället för hand.

Underlättat arbetet

- Att arbetet har blivit mer strukturerat och vi kan förebygga sjukdomar hos djuren.
- Byggt foderblandare underlättar arbetet.
- Byggt fårstallet, matar djuren på 10-15 min. moderniserat vissa arbetsmetoder.
- Det har blivit lättare att jobba i ladugården.
- Det har förenklats en del kroppsarbeten.
- Det har underlättat arbetet, det har blivit mindre kroppsarbete.
- Det har underlättat flera arbetsmoment.
- Genom att ladugården byggts om till lösdrift och blivit mer lättarbetad.
- Ja bättre arbetsmetoder i form av lättare sådana.
- Jag har blivit av med betungande arbeten och miljön för djuren har också blivit bättre. Numera har jag aldrig smutsavdrag, som förut.
- Jag sköter djuren på ett helt annat sätt. Har mer tid att lägga på djuren utöver utfodring och så. Rationaliserat och lättare arbete.
- Lösdrift gör att arbetet inte är så fysiskt påfrestande längre, man slipper knäböjningarna.
- Lösgående djur hanteras lättare.
- Med mjölkrobot är det mycket lättare, inte så mycket tunga lyft.
- Mer rationellt och mindre handarbete.
- Vi har ett mer lätthanterligt system som gör att det är säkrare för oss och djurhälsan har förbättras.
- Utfodringen har blivit lättare.
- Arbetet är mer rationellt.
- Vi har ett mer rationellt sätt att fodra på nu än förut.
- Ja, det har bidragit till ett mer rationellt arbete.

Mindre fysiskt arbete

- Det är mindre fysiskt arbete nu och jag har mer tid för övervakning av korna.
- Det är mindre tungarbetat och man ser djuren mer nu.
- Mjölkar inte längre robotarna sköter det. Inte så tungt längre.
- Mjölkar med robotar sparar kroppen mycket inte alls så tungt som förr.
- Nu när vi har mjölkgrup och liggbås så slipper vi mycket av det tunga slitet.
- Utfodringen är smidigare nu, det sliter inte på ryggen.
- Vi har fått bättre arbetsmiljö och slipper de fysiskt krävande momenten.
- Vi har kunnat minska antalet manuella timmar.
- Vi jobbar rationellare och mindre fysiskt. Suggorna producerar fler överlevande grisar.
- Vi slipper bära grindar, de sitter på gångjärn nu.

Övrigt

- Det har blivit mer av tekniskt inriktade arbetsuppgifter t ex med mjölkrobotarna och det passar mig eftersom jag är intresserad av använda datorer. Hanteringen av rundbalarna var tidigare väldigt jobbig. En skörd som tidigare tog 2-3 veckor tar 2-3 dagar nu med plansilon.
- Det har inneburit andra produktionsformer, bland annat. Har det ökat medvetandegraden, till exempel i växtnäringsbalans.

- Det kommer att bli så, men vi har inte tagit den nya byggnaden i bruk än. Den ska slut besiktigas 24 oktober 2012.
- Det största är att korna går lösa istället för att stå fastbundna.
- Eftersom det blev en ny produktionsgren. Det är nya djur och nya rutiner med dem.
- Förut hade vi bara spannmål men nu har vi djur, så det har blivit mycket mer jobb.
- Hela mjölkningen är ju helt annorlunda. Rutinerna ändrar sig ju helt med en mjölkningsrobot istället för en mjölkningsgrop. Det är mer maskinellt. Förr stod vi i gropen i fem timmar om dagen och mjölkade och nu blir det mer att hålla roboten igång. Den är ju teknik och måste passas, det är finlir för att gå den att gå så bra som möjligt.
- Hökanon fördelar ut strö till djuren. Behöver inte göra det för hand.
- I mjölkproduktionen, både vad det gäller foderhantering och mjölkning.
- Inga nya metoder men vi lägger upp arbetet på ett annat sätt.
- Investeringen i sig har gjort nya arbetsmetoder.
- Ja, det är ett helt annat system. Säkrare och mer rationellt och påverkar djuren på ett positivt sätt.
- Jag får arbeta annorlunda i och med att vi har satt in ett nytt system hos hönorna.
- Mjölkrroboten gör att vi inte behöver passa tider utan kan ägna oss åt övervakning i stället.
- Nu har vi ett stall med halm och det blir ju lite annorlunda, men inte direkt lättare.
- Nu när jag har mjölkrobot så får jag mer tid över till andra arbetsuppgifter. Förut hade jag en anställd men det behöver jag inte ha nu.
- Nu sköter vi fler kor per anställd.
- Robotmjölkning.
- Sättet att hantera djuren har lösdrift.
- Tidigare hade vi inte djurstall, och vi fortsätter att utveckla verksamheten med nya verksamhetsområden.
- Vi använder mycket mindre tid för att mjölka så jag kan använda den tiden till annat i verksamheten. Nu handlar det mest om att övervaka djuren och det kan frun göra.
- Vi har byggt om till lösdrift så gödsel- och foderhantering är helt annorlunda nu.
- Vi har fått andra uppgifter istället för att mjölka.
- Vi har lagt om från köttproduktion till mjölkproduktion och då blir det annorlunda arbetsmetoder.
- Vi har ändrat till att djuren går lösa nu istället för att stå bundna. Och automatiserat, bland annat utfodringen.
- Vi kan på ett annat sätt ta till vara på den näring som finns. Vi har mer tillgång till stallgödsel och kan använda den på bästa sätt.
- Vi är mer självförsörjande och det betyder att pengarna stannar inom företaget.

Nej

- Arbetade på som förut, bara bättre byggnader.
- Dels därför att vi måste sköta mer teknik och data, dels därför att vi måste sköta tillsynen av djuren separat. Tidigare skötte vi ju tillsynen samtidigt som vi mjölkade. Man friställer ju tiden från mjölkningen så tillsynen av djuren blir nog mer omfattande.
- Det hade inte den inriktningen.
- Det var det här jag skulle göra och stödet gjorde ingen skillnad där.
- Det var inte den inriktningen.
- Har inte deltagit i Landsbygdsprogrammets utbildningsinsatser.
- Jag hade inte gjort detta innan.
- Jag har fler stallar och hade redan infört samma system i dem sen tidigare.
- Jag har inte ändrat på något så. Men det går lite lättare nu.
- Jag kan som sagt inte minnas några utbildningsinsatser och därmed är det svårt att säga att de skulle ha bidragit till nya arbetsmetoder.
- Stödet var till lokalen i sig.
- Vi hade redan en väl fungerande verksamhet, det var bara det att vi hade för lite utrymme.

- Vi har fått ett klimat som gör att utrustningen fungerar som det är tänkt.
- Vi jobbar inte annorlunda nu jämfört med förut.
- Vi jobbar som vi gjorde förut.

Delvis

- Arbetet underlättades, inte lika påfrestande på kroppen.
- Arbetsmetoderna har inte förändrats så mycket, det är mer rutinerna. Mer frihet under ansvar, alltså att man inte är lika tidsbunden, inte lika styrd av klockan. Jag jobbar lika mycket tid totalt sett men kan styra själv när och hur jag vill jobba.
- Arbetsätten har ändrats ganska väsentligt men inte arbetsmetoder egentligen. Det har blivit mer mekaniserat men det är sättet att arbeta som ändrats inte metoderna.
- Det blev enklare hantering när man kunde använda maskiner för utgödsling och utfodring.
- Det kommer ju till en del nya moment när arbetet blir mer mekaniserat; teknikbaserat. Men det är inte så stora skillnader mot tidigare.
- Det är ett pågående arbete med att ta bort tunga arbetsmoment till exempel vid utfodring. Min far rationaliserade utfodringen redan innan jag tog över, så det mesta var gjort, men sen är det kontinuerligt arbete med förbättringar och att vara vaksam så att man inte fastnar i onödigt arbetskrävande rutiner.
- En högre grad av mekanisering har förändrat arbetsuppgifterna. Vi har också lagt in mer tid på komfort för djuren och skapat nya rutiner för tillsyn och kontroll som tidigare gjordes i samband med mjölkningen.
- Förut måste jag brotta ner tackorna med handkraft, nu använder jag helt enkelt vändaren.
- Genom att vi använder nya maskiner för utfodringen så tillämpar vi också nya metoder.
- Ja, genom att vi kan utnyttja det faktum att vi har mycket betesmarker och fått mer tid över för att satsa på bättre foderutnyttjande och bättre rutiner för hygien och djurhållning i och med att den nya byggnaden tagit bort många tunga och tidskrävande arbetsmoment.
- Man ändrar ju arbetsätt när man skaffar en utgödsling, allt blev mycket mer lättarbetat då.
- Nu när vi har liggbås med gummimatta så behöver vi inte hantera så mycket halm.
- När tekniken kräver det har vi fått lära om, bland annat kör vi numera ut ensilaget med räls till foderbordet. Vi får också hårda balor som är lättare att handskas med när vi pressar ensilaget.
- Uppföljningen har blivit bättre och mer effektiv i och med vi att har kontorsrum för det arbetet numera.

Q14_Hur har lönsamheten förändrats med avseende på erhållet stöd?

Ökning. På vilket sätt och hur stor ökning uppskattat (i %)?

Mindre än 5 %

- Genom att det är betydligt billigare att hålla igång mjölkningsroboten jämfört med en anställd. Väldigt mellan tummen och pekfingret: med cirka 3 procent.
- Jag har haft det här en kort tid men jag ser att kalvarna är finare och det jag har fått ett bättre slaktpris. Som jag upplever det nu är ökningen ca 2-3 % men jag räknar med en ytterligare ökning.

5 %

- Försäljningen av mjölk har ökat med 5 %.
- Nu kan jag sköta djuren på mindre tid och det ökar lönsamheten med kanske fem procent.

5-10 %

- 8 %
- 5 -10 %
- Jag uppskattar det till ca 5-10 %. Grisarna växer bättre och djurhälsa är bättre.
- Vi har mer kontroll på djur och foder nu och mjölkroboten har ökat produktionen och därmed lönsamheten med cirka fem till tio procent.
- Vi har ökat köttproduktionen, men det är svårt att säga nu hur lönsamheten har ökat men vi räknar med en ökning på ca 5-10 %.

- Vi producerar mer med bättre tillväxt och foderutnyttjande. Svårt att säga exakt men mellan 5-10 % räknar vi med.

10 %

- I och med att jag kunde öka djurantalet så ökade också lönsamheten. Grovt gissat tio procent.
- Jag har fler djur, bättre djurhälsa. Kalvarna mår bättre och vi har fått bättre slaktavtal. Lönsamheten har ökat med ca 10 %.
- Jag producerar mer mjölk med samma antal kor och det är mindre kostnader för veterinär. Jag uppskattar ca 10 % i ökning.
- Jag skulle vilja säga ca 10 % men det är svårt att ge en bra siffra. Mjölkspriset är lägre men vi sköter om fler djur med mindre arbetstimmar.

10-15 %

- Arbetstiden har ökat med 10-15 procent i och med att vi kunnat öka antalet djur med hittills cirka tio procent. Sett till investeringskostnaden och den ökade nedlagda arbetstiden har lönsamheten inte ökat, men på sikt kan lönsamheten öka i och med att vi hinner med djuren på ett annat sätt än tidigare och räknar med att kunna öka antalet djur ytterligare. Främst räknar vi med att öka antalet djur med eget material (egen uppfödning) och därmed tar det tid att genomföra.
- Att bli ekologisk gynnar ekonomin. Ökning kanske 10-15%.
- Jag räknar med att lönsamheten stigit med ca 10-15 % och det är för att jag har kunnat utveckla verksamheten.

15 %

- 15 %
- Cirka 15 %. Min arbetstid har gått ner och hustruns har gått upp vilket innebär att jag kan arbeta mer i skogen.
- Cirka 15 procent på grund av att vi utökat verksamheten men behöver lägga ner mindre arbetstimmar nu.
- Ökad produktivitet med samma arbetsinsats. Ca 15 %.

15-20 %

- Genom att jag har tid att arbeta med annat, bisysslor som ger inkomster, eftersom allt arbete med djuren går lättare och fortare, man behöver inte lägga lika många timmar i ladugården. Cirka 15-20 procent.

20 %

- 20 %
- Fler djur. 20 %.
- Istället för att leja bort arbete så kan vi göra det själva jag räknar med ca 20 % i ökning.
- Nu kan vi ha mer varor och får då fler kunder. Det är lite svårt att säga men ökningen kan ligga på 20 %.

25 %

- Nu vågade vi investera och därmed växa, då ökar lönsamheten. Kanske 25 %.

20-30 %

- Innan födde vi bara upp lamm men nu vidareförädlar vi dem och har en gårdsbutik. Ökningen kan ligga på 20 - 30%.
- Vi behöver lägga ner mindre tid per ko och år, så lönsamheten har nog ökat med 20-30 procent.

30 %

- Omsättningen är större men mjölkpriserna har gått ner med 30 % på 1, 5 år.
- Tack vare att vi kan ha mer djur i förhållande till arbetskraften. Omsättningen dubblades och lönsamheten steg med i alla fall 30 procent. Sen har konjunktursvängningar gjort att det är väldigt dåligt i år.
- Vi har anställt en kvinna. 30 %.
- Vi kan minska vår arbetstid med djur och kan nu lägga mer tid på annan verksamhet. Ökningen kan vara 30 %.

40 % eller mer

- 100 % Vi har fler djur och har gått över till ekologiskt uppfödning.
- Det ökar naturligtvis jättemycket när vi mer än fördubblat omsättningen. Kanske ökat med 60-70 procent.
- Nybygget gör att jag kan ha mer djur och därför har lönsamheten ökat med ca 40 procent.
- Svårt att precisera, ökat djurhållningen med 40 %.
- Säljer mer djur. Lönsamheten ökat ca: 50 %.

Utökat djurantal

- Antalet djur ökade.
- Djurantalet har ökat. svårt att säga lönsamheten i %.
- Djuren har ökat lönsamheten men det kostar ju också med foder så jag kan inte säga hur stor ökningen är.
- En ökning men det är svårt att säga hur mycket. Jag har fler djur än förut och de växer bättre.
- Har mer djur och ökad omsättning. Har specialiserat mig på ett djurslag och det har också hjälp till.
- Med ökat antal djur och minskat antal arbetstimmar blir det större lönsamhet, men jag kan inte gissa med hur mycket.
- Omsättningen har blivit mycket större och det har lett till ökad lönsamhet.
- Omsättningen har ökat men mjölkpriserna idag gör att det är svårt att sätta siffror på lönsamheten i dagsläget.
- Kapitalkostnaderna hade varit större utan stöd, men hur det har ökat lönsamheten är svårt att vara på. Omsättningen är högre än förut.
- Större volym av djur. Ökning ca 1000000 kr. svårt att säga %.

Övrigt

- Dels så producerar vi mer och dels har vi lägre kapitalkostnader. Det är helt omöjligt att uppskatta med avseende på erhållet stöd men utan stödet hade lönsamheten varit sämre.
- Det går mindre dåligt nu än förut, men om det beror på den nystartade produktionen är svårt att säga. Har bara varit igång ett år.
- Det är för tidigt för att utläsa resultat, men utan bidraget hade verksamheten gått minus.
- Investeringen gör att det allt känns mer positivt men jag kan inte säga i procent.
- Jag har kunnat utöka med två anställda på heltid men lönsamheten i sig är nog oförändrad när jag räknar med ökade investeringskostnader och de driftskostnader som tillkommer när verksamheten växer. För min egen del hade jag nog aktat mig för de här investeringarna men det är ju bra för mina två söner som vill driva lantbruket vidare.
- Jag kan föda upp kvigor och använda som mjölkkor så jag slipper köpa in kor efter att vi byggde ungdjursladugården. Det är billigare än att köpa in kor och dessutom minskar smittorisken. Sjuka kor är sorgligt och dyrt. Jag har även kunnat sälja en och annan kviga nu sedan jag har ungdjursladugården.
- Jag köper in mer tjänster för att skörda foder etcetera numera, men har ingen anställd. Samarbetet med andra lantbrukare har ökat när det gäller att byta tjänster med varandra och på så sätt blir det nog fler arbetstimmar.
- Jag producerar mer kött och har kunnat förhandla till mig ett bättre. Än så länge har jag bara haft kostnader och inkomsterna beräknas att kommer efter två år
- Med minskat kapitalbehov och rationellare arbetssätt måste lönsamheten öka men jag kan inte säga med hur mycket. Det är så mycket annat som också spelar in.

- Med modern utfodring måste det bli lönsammare men jag kan inte ange hur mycket.
- Min fru kan jobba mer. Hon har en femtioprocentstjänst.
- Min leverans av mjölk har ökat men för övrigt ser det ganska lika ut. Jag kan inte sätta en siffra på det.
- Mindre arbete men samma utdelning. Tidigare hade vi 500., men tyvärr går det inte att leva på 800 får som vi har idag heller.
- Om jag inte gjort det hade jag fått dra ner, jag hade inte kunnat ha lika mycket personal och även om jag försökt så hade jag inte kunnat rekrytera personal. Bra personalutrymmen är en viktig konkurrensfördel.
- Stödet gör att lönsamheten kommer att öka på sikt men det kommer att ta några år innan resultatet kommer att visa sig.
- Tanken är att korna ska betala investeringen och inte jag själv. Jag räknar ju med att kunna mer än fördubbla antalet kalvningar. Under de tjugo år som jag haft lantbruket har jag aldrig tjänat några pengar på det. Känns det som att det kan bli bättre för oss som producerar nötkött om man kan ta fram det som kunden och konsumenten vill ha. Byggnaden är flexibel och är det inte rätt med dikor kan man tycka in 100-125 tjurar i byggnaden i stället. Tidigare kunde jag inte vara så flexibel.
- Tidigare bedrevs verksamheten med tre delägare medan vi kunnat nyanställa en kille för byggnation 2007 eller 2008 som sedan blivit kvar och numera sysslar med reparationer, underhåll och produktionen i stort.
- Vi arbetar mer effektivt och producerar mer. Men mjölkpriserna är katastrof och helt omöjligt att säga en siffra med avseende på stödet. Utan stöd hade vi troligtvis inte haft några kor.
- Vi arbetar mer rationellt och omsättningen är större men mjölkpriserna är för närvarande sämre så det är helt omöjligt att svara någon procentuell ökning. Utan stöd hade det varit sämre.
- Vi har en något högre produktion, men till en något mindre arbetsinsats för mig och min hustru. Men tiden är egentligen för kort för att kunna bedöma lönsamheten.
- Vi har lagt om till ekologiskt så visst är det väl en ökning, men jag kan inte gissa med hur mycket.
- Vi har många grenar i verksamheten och i stort har den förbättrats. Rationaliseringen av en del arbetsmoment som utfodring har gjort att vi kan satsa på annat arbete t ex snöröjning. Hallen som vi fick bidragspengar till, är byggd i tre avdelningar och djuren kan därmed grupperas efter rangordning. Det leder till bättre djurhälsa och sparar arbete.
- Vi har råd med en heltidstjänst till.
- Vi jobbar nog lite mindre men får ungefär samma ekonomiska utfall av vårt arbete. Vi kan fortfarande inte anställa.
- Vi är mer effektiva, mindre timmar per djur/år. Det är helt omöjligt att sätta en siffra men så mycket är klart att utan stödet och investeringen hade vi haft ett mycket sämre resultat.

Minskning. På vilket sätt/Varför?

- stödet, utan mer på prisutvecklingen på foder och drivmedel. Det kanske inte beror på
- vi kunde inte fullfölja projektet som det var tänkt. Därför att banken sa nej, så
- ha lön. Har en anställd och den ska
- foderpriser. Lägre mjölkpriser. Högre
- der. Minskat mjölkpris till bönder.
- heltid och det var den vi ville ha bort. Vi fick ingen som stannade och det var inte bra för korna med ständiga personalbyten. Mjölkröboten frigjorde en
- Mjölkröboten frigjorde en
- Mjölkröboten frigjorde en
- Nu får jag ju betala tillbaka
- tvåhundraåttio tusen. De tar hela mitt EU-stöd, en minskning av lönsamheten på 10 %.

- Priser på kött är det samma men kostnaden för foder och diesel har ökat.

Q18_Vilket är ditt/ert framtida behov av stöd?

Ingen tanke på att söka nytt stöd

- Bolaget ligger vilande. Tänker inte söka något nytt stöd.
- Det beror på hur jordbruket utvecklar sig. Om det ekonomiska läget fortsätter så spelar det ingen roll om vi får stöd, då tvingas vi nog lägga ner. Därför har vi inga planer på några investeringar i dagsläget.
- För min del är jag nöjd för ett tag, jag har inget planerat. Tiden räcker helt enkelt inte till. Generellt sett kan jag säga att sådana här stöd är väldigt positiva för näringen.
- Har inga investeringar planerade. Ska driva detta några år till och sedan gå i pension.
- Har inga planer på att söka för tillfället. Har inte planerat för några nya satsningar.
- Har inga planer på att söka mer stöd går i pension om 2 år.
- Har inte tänkt på mer satsningar för tillfället. Men för att överleva måste man satsa.
- Inget. Jag är strax pensionär och tänker inte investera mer nu.
- Inte omöjligt att söka mer stöd men har inga planer för det för tillfället. Har en del planer för att utveckla verksamheten.
- Kanske söker nytt stöd i framtiden. Inget planerat.
- Jag har avvecklat verksamheten helt på grund av hälsan. Jag tycker det är bra att det finns möjlighet att söka stöd så man kan hålla jordbruket uppe.
- Jag har inget mer på gång, nu räcker det, jag vill komma ifatt. Vi har pratat lite om att göra ett sommarkafé men då försöker jag nog göra det mesta själv, vi söker inget stöd till det. Annars är det väldigt bra med den här sortens stöd för det påskyndar projekten. Nackdelen är att när man söker så är det väldigt lång handläggningstid, men sedan när de vill att man ska komplettera så har man bara fjorton dagar på sig. Lite ömsesidig respekt vore på sin plats, för det där skapar bara oro och stress.
- Jag har lagt ner alla utvecklingsplaner och är inne i förvaltarstadiet. Nästa fas blir pensionen.
- Jag kommer inte att söka några mer stöd, för Länsstyrelsen är oklara och ändrar sig under tiden. Vem vet vad som händer om tio år, då kan jag stå där med ett inbetalningskort igen. Idag är jag emot alla sådana här stöd, en sådan här verksamhet ska kunna bära sig själv.
- Jag ska sluta med min produktion så jag har inget behov av stöd alls i fortsättningen.
- Jag tror inte att det blir aktuellt att söka något mer stöd, jag fyller sextio nästa gång.
- Jag väntar på att bli pensionär nu, så jag ska nog börja trappa ner. Ser ingenting framför mig som jag kan behöva stöd till.
- Jag är ju till åren kommen så det blir nog inga större projekt för min del.
- Jag är pensionär så jag vet inte jag. Vår verksamhet fungerar väldigt bra så jag har inga direkta planer nu, det får i så fall bli mina döttrar. Du kan väl skriva att hon som var handläggare av mitt ärende var mycket vänlig och tillmötesgående.
- Om man behöver göra en stor investering så är det jättebra att få ett sådant där stöd. Men för tillfället har jag inga speciella planer.

Kompetensutveckling/Rådgivning

- Det här är ett bra initiativ som Länsstyrelsen har tagit. Många lantbrukare är självlärda och det är ett ensamarbete. Det behövs kompetensutveckling för att vidareutveckla och modernisera näringen i framtiden.
- Det krävs arbetsgrupper för att utveckla svenska lantbruket. Kanske marknadsföringsutbildning.
- Det är i så fall om jag skulle vilja lägga till en verksamhetsgren som vidareförädling. Sedan finns det ju hela tiden behov av ny kompetens och att hålla sig á jour.
- Framtida kompetensutveckling är viktigt. Vi vill utveckla djurproduktionen till att ha fler djur, eventuellt öka slaktsvinproduktion.
- Jag kommer ha behov av stöd till kompetensutveckling och investeringar och allt egentligen.

- Jag tror att man hela tiden måste höja kompetensnivån men företagsstödet måste ha fokus på produktion.
- Kompetensutveckling behövs alltid. Sedan kan det nog behövas stöd för att kunna utnyttja den här investeringen på bästa sätt och se till att allt fungerar.
- Kompetensutveckling inom foder och utfodring samt djurvård.
- Rådgivning när det gäller djurhållning, växtodling och ekonomi behövs alltid. Jag närmar mig de 60 och därmed är jag inte särskilt pigg på ytterligare investeringar för framtiden.
- Till kompetensutveckling inom ekologisk djurhållning och ekologisk växthållning.
- Vi behöver kompetensutveckling i framtiden. Vi vill utveckla företaget både vad det gäller mjölkproduktion och odla fodergrödor.

Byggnation

- Allt finns med av det som exemplifieras i frågan; stöd för branschkontakter, investeringar och nysatsningar, kompetensutveckling... Närmast behöver vi reinvestera i en foderanläggning och även i ökade lagringsmöjligheter för rundbalar. Plastkostnaden stiger och det gör i och för sig att vi på sikt även måste fundera på alternativ till rundbalarna.
- Att öka antalet djur och stallar skulle kunna ske i morgon.
- Det finns ett behov att investera inför framtiden. Till exempel ett nytt ungdjurstall för att det ska bli mer lättskött.
- Det skulle väl vara till vidareutveckling av djurstallar, foderhantering och spannmålshantering
- Framtida byggnationer av djurstall. Jag kan behöva gå kurser inom nötkreaturverksamheter.
- Företaget växer och det finns olika projekt som kommer att behöva göras. Vi behöver fler kylrum och packmaskin. Vi vill inte växa för fort utan tar det lite lugnt så vi hinner med själva. Vi har fler verksamheter för att inte vara för beroende av en näring. Vedförsäljning är något som det ser ut att finnas en framtid för och vi funderar på att bygga tak över upplaget och utöka den verksamheten. Vi har även hästar på gården.
- Inom två tre år skulle vi behöva stöd för en byggnad för köttdjursuppfödning. Stödet är inte avgörande för att vi ska kunna bygga men liten del stöd vore inte så dumt. För min del kan jag bara säga att den här typen av stöd är kanonbra men dess storlek hindrar en viss utveckling för närvarande. Det är tråkigt att man måste vara knuten till ett serviceavtal när man har mjölkrobot, för sådana avtal är ganska dyra. Dessutom får man bara ha ett visst antal djur för att få ha roboten. Har man fler djur så får man lämna bort dem, det känns tokigt.
- Jag behöver en plansilo, gödselbrunn och gödseltunnor behöver uppgraderas enligt gällande regler. Jag funderar på att ställa om till ekologiskt jordbruk.
- Jag har behov av att investera i nya foderutrymmen och utan stöd är det svårt att se att det skulle gå
- Jag kan tänka mig att ta emot stöd igen. Förhoppningsvis skulle jag bygga en verkstad inom fem år, man kan få stöd till sådant också va? Det enda negativa jag kan säga är att de som tillhandahåller material, de höjer sina priser när de vet att vi fått stöd. Så en del av stödpengarna försvinner den vägen.
- Jag kommer behöva göra fler investeringar i framtiden så det finns ett behov. Vi kommer att behöva bygga mottagningsstall för kalvar och även då det gäller spannmålshantering.
- Jag vill absolut ha mer stöd inom en femårsperiod. Jag tänker på ytterligare ett djurstall. Ni ska satsa på miljön och på stallar, inte bara på biogasanläggningar.
- Jag vill bygga till ett svinstall för att utöka svinproduktionen.
- Jag vill bygga ett ungdjurstall i framtiden.
- Nytt stall för ungdjur och grovfoderhantering. Jag skulle vilja snygga upp gårdsbilden med utvändig renovering av byggnader.
- Nästa investering ligger ca 1-2 år framåt. Vi har behov av ett stall med lösdrift för unghästar och när vi gjort det kommer vi även ha behov att anställa någon.
- Nästa år skulle jag behöva stöd för att förbättra kalvhälsan med bättre stallar. Nu har jag hört att det kommit ett stöd för spannmålshantering, det låter intressant. Det och så foderhantering och personalutveckling skulle jag behöva. Gärna på samma nivå som nu; trettio procent.

- Planer för ev. utbyggnader av verksamheten finns kanske ungdjursstall. Kanske gas med rötgödsel. Ligger långt fram i planeringen.
- Ska göra en utbyggnad till ett nytt djurstall. Söker eventuellt stöd nästa år.
- Tar gärna emot mer stöd för att utveckla verksamheten. Byggnader behöver alltid restaureras.
- Till en större gödselbrunn. Till att bygga om en ladugård. Det är bra att möjligheten att få stöd har funnits, det har skapat många arbetstillfällen.
- Tänker satsa på att bygga om det gamla stallet, bygga en plansilo till vallskörden.
- Tänker söka mer stöd till ombyggnad av en lagård. Så att den blir mer lättskött.
- Tänker söka stöd till ungdjursstall. Får jag inte stödet ändras kanske verksamheten till bara spannmål.
- Vi behöver fortsätta att investera i företaget med bland annat gödselbrunnar och plansilo. Jag vill även investera i en anläggning för att producera biogas.
- Vi hade tänkt att bygga en ny maskinhall.
- Vi har redan undersökt möjligheten att få ytterligare stöd för att bygga ett stall till. Om inte pengarna hade tagit slut så skulle vi ha gjort det nu i somras men nu hoppas vi på nästa eller nästnästa år. Målet är att öka djurantalet.
- Vi kanske blir tvungna att avveckla. Om det fortsätter så här ett år till så är det kört. Vi skulle behöva bygga ut en ladugård och bygga en spannmålstork.
- Vi kommer att behöva en silo för lagring av grovfoder.
- Vi kan behöva en ytterligare utbyggnad av ligghall. Vi vill utveckla vårt varumärke inför framtid, öka kundkretsen.
- Vi kommer att behöva bygga maskinhall och halmlada.
- Vi kommer att bygga ett fårstall och ett slakteri och eftersom lönsamheten i lantbruksnäringen är dåligt så hänger det på om vi kan få stöd eller inte. Jag tycker att det är en stor miss av länsstyrelsen att stödpengarna inte räcker hela perioden ut. Man borde klara av att handha stödet utan att det ska bli en skarv mellan perioderna. Om man vill utveckla landsbygden borde man styra stödet så att det går mer pengar till specifika riktningar, till exempel. Att hålla landskapet öppet i vissa delar i landet eller att utveckla ny teknik. De områdena skulle du kunna få mer pengar tilldelade än resten av landet. Att använda stödet som styrmedel anser jag generellt är bättre än att stifta lagar, då gör man det frivilligt och resultatet blir bättre.
- Vi kommer att söka stöd igen, för ett ungdjurstall, någon gång 2014-2015. Det skulle behövas bättre information om stöden för nu missade vi pengar eftersom vi inte visste att de höjde procentsatsen under projektets gång. Under byggtiden hade vi jättebra kontakt med länsstyrelsen, de var här och gav oss tips hur anläggningen skulle bli så bra som möjligt. Jag fick väldigt goda råd. Det skulle också vara roligt om de kom och hälsade på längre fram i processen och inte väntade till slutbesiktningen.
- Vi planerar för ett djurstall till om de ekonomiska förutsättningarna finns framtid.
- Ytterligare utbyggnad av djurproduktioner, utökad foderhantering med nybyggnation av silo. Jag kommer behöva nya gödselbehållare som följd av ökad djurproduktion och strängare gödselregler.
- Visst säger jag ja till stöd att bygga ut ladugården, men det beror ju på andra faktorer också. Till exempel den egna plånboken och om det finns mark att tillgå.

Utökning/utveckling av verksamhet

- För framtiden är det viktigt att det finns liknande stöd som det här så att det finns möjligheter för att bygga ut och utöka; alltså stöd till nya investeringar.
- Det skulle i så fall vara för att utöka djurstallet och utveckla den småskaliga livsmedelsförädlingen. Det finns efterfrågan på våra produkter och ett sådant stöd skulle höja nettot på gården. Jag har inte tänkt så mycket på vad jag vill ha för stöd utan det har mer varit så att jag får anpassa mig till de stöd som finns.
- Det är knappt jag vet något om framtiden, man tar en dag i taget; mjölkpriset styr. Men jag ser ett fortsatt behov av stöd för att kunna underhålla och vidareutveckla den här investeringen och tidigare satsningar som gjordes av min far. Det gäller både underhåll av byggnader och maskiner, kompetensutveckling, stimulans och kanske ny teknik. Det är viktigt att den som ger stöd följer upp och kollar att allt fungerar; att investeringen inte får förfalla för att man kanske inte har råd att utnyttja den på bästa sätt. Det kan ju

också vara så att det visar sig att man satsat lite fel t ex när det gäller teknik och därmed behöver hjälp för att komma rätt.

- Det är viktigt med dessa stöd, de driver på utvecklingen. Det kan vara det som är avgörande för många lantbrukare om man ska satsa eller lägga ner.
- För att kunna främja och utveckla verksamheten är fortsatt stöd nödvändigt. Ekonomin och lönsamheten är så dåligt idag.
- Marknaden är så osäker och svajig att man inte törs ta några stora investeringssteg. Därför behövs sådana här stöd i fortsättningen också, så att vi kan växa och utveckla verksamheten.
- Till investeringar i både maskiner och byggnader. Och stöd till kompetensutveckling kan alltid vara bra också, kan komma att behövas.
- Jag kan tänka mig att ta emot stöd en gång till, för att utöka volymen och bygga ett till fårhus inom fem år. Om det finns pengar att söka till kompetensutveckling så vore även det positivt. De kontakter jag haft med Länsstyrelsen har varit korrekta. Vi kanske hade lite skilda åsikter ibland, men jag har fått bra behandling.
- Vi har planer att utöka verksamheten på gården, dels att flytta hem butiken. Vi har även bland annat planerat att starta hundpensionat. Vi har många idéer men om det blir med eller utan stöd det får vi se med tiden. Jag tror att stödet i sig gör att byggkostnader skjuter i höjden. Det känns som om vissa koncentrerar sig mer på att få så mycket stöd som möjligt i stället för att ha en fungerande affärsplan.
- Vi vill satsa mer i framtiden så man klara av kriser.
- Vi är fortsatt intresserade av att få den här typen av stöd till att utöka fårbesättningen och få det mer lätt-skött. Det torde ske inom de närmaste åren och trettio procent är en rimlig nivå. Ett sådant här stöd får många positiva effekter, såsom förbättrad djurhälsa och bättre arbetsmiljö för oss.
- Vi kommer att behöva investera mer i framtiden för att utveckla företaget för att möta framtida behov.
- Vi kommer nog vilja investera i lösdrift av kor. Ny gödselplatta och utöka platser för ungdjur. Vi vill även investera i plansilo. Jag vill även lära mig att seminera och lära mig hur jag kan ta hand om min traktor själv (mekaniker).

Förbättra arbetsmiljön

- Jag skulle använda stödpengar till att rationalisera och förbättra arbetsmiljön. Införa teknik som minskar min arbetstid och ökar min lönsamhet.
- Jag tackar ja till stöd för fortsatta investeringar. Det skulle handla om ytterligare förbättrad djur- och arbetsmiljö, helst inom en snar framtid. Jag tycker att det var mycket arbete för att söka stödet, man var tvungen att anlita en konsult. Det ska inte behöva kosta pengar för att få ut pengar, så en förenklad sökprocess vore önskvärd.
- Vi ska utveckla djurproduktion för att förbättra djurhälsan ytterligare och även fortsätta förbättra arbetsmiljön.
- Vi vill satsa mer på arbetsmiljön i framtiden i fler delar i vår verksamhet. Där kommer stödet att vara avgörande om vi ska våga satsa. Jag hoppas att det kommer att satsas ordentligt på nöt och mjölkproduktion.
- Till investeringar som kan förbättra jämställdhet och arbetsmiljö ännu mer för jag vill utveckla och utöka verksamheten. Stöd till kompetensutveckling, stöd till utbildning är alltid intressant. Jag är nöjd med stödet och hoppas det fortsätter att finnas.

Övrigt

- Behovet just nu är en bättre avdelning för ungdjur. Sedan skulle behöva kunna påverka marknaden på något vis; mjölkpriset är väldigt lågt nu. Nu är vi med i EU och ska slåss på en europeisk marknad eller till och med envärldsmarknad men vi har mycket högre kostnader genom högre krav på djurskydd. Det är ju bra att djuren har det bra men det kostar ju. Vi skulle kanske behöva montera ned lite trösklar så att vi kommer på samma nivå. Vi har ju till exempel andra beteskrav än i EU och det var väl vi bönder som ville ha det så en gång i tiden men det var ju då vi hade en egen marknad i Sverige. Nu hindrar det oss från att komma ut på världsmarknaden. Kanske skulle vi lantbrukare behöva mer stöd för kompetensut-

veckling i politiska frågor så vi kan lära mer om hur vi kan för ut våra synsätt och hur vi kan bli anpassade efter de marknadsvillkor som gäller idag.

- Den nya byggnaden är mer flexibel och det är viktigt för att kunna anpassa sig till marknaden och till EUs bidragsregler och stödformer. Till exempel kan det bli så att jag istället väljer att satsa på tjurar. Det borde vara så att man kan söka stöd för att anpassa investeringar om t ex marknaden förändras eller det kommer nya innovationer. Detta med att få hjälp för anpassningar och nya tillämpningar är nog ännu viktigare för mjölkproducenter. Landsbygden blir inte direkt hjälp av stöd i och för sig, men utan stöd går det inte alls att driva jordbruk och då tänker jag på EU-stöden totalt sett. Kostnaderna för till exempel dieseloljor och energiskatter. Är så höga liksom kostnaderna för räntor. Vi har för höga kostnader i Sverige jämfört med i världen i övrigt och konsumenterna är inte beredda att betala för våra produkter. Regeringen måste bli bättre på att hämta hem pengarna som behövs från EU.
- Det finns alltid investeringar som behöver göras, som teknik som gör det lättare att jobba och sparar arbete.
- Fortsätter de här stöden om de kommer vara likadana i nya programmet och om det går som tänkt med den här produktionen så hoppas jag skaffa fler djur och anställa en person och att kunna få stöd på något sätt i den processen skulle vara bra.
- Företaget behöver fortsätta att effektiviseras för att bibehålla lönsamhet. Som jag ser det behövs stödet för att vi ska bibehålla en levande landsbygd.
- Ja, jag skulle behöva bygga maskinhall och plansilo. Det vore bra med fortsatt stöd till ERFA-gruppen som rådgivarna driver. Och stöd till att kunna åka ut på mässor och så i världen, att etablera internationella kontakter, kanske genom någon form av samarbete mellan Länsstyrelsen och exportrådet. Det vore också bra om Länsstyrelsen kunde erbjuda hjälp vid etablering av småskalig livsmedelsförsäljning. Det är ingen rolig utveckling på landsbygden och roten till det är att vi inte får betalt för våra produkter. Vi behöver få bättre betalt för produkterna, vi måste bli bättre på att få betalt för produkterna. Det är nyckeln till om det ska finnas något svenskt jordbruk.
- Jag behöver söka investeringsstöd inför framtiden. Det är enormt viktigt för framtiden att de möjligheterna finns. Jag kommer att skicka personalen på kompetensutveckling. Jag kommer att behöva ett ungdomstall för att kunna installera ytterligare mjölkrobot och öka volymen på produktionen.
- Jag har faktisk tänkt söka igen, för att få klart och så att jag slipper känna det som om de pengar jag investerade gick till spillo. Jag har mer erfarenhet nu och inom två år vore jag redo igen. All hjälp är av intresse.
- Jag har faktiskt just nu hoppat av ett stöd som jag sökt. Jag räknade på det och det skulle inte bli lönsamt i alla fall, så det var ingen idé att fortsätta. Men man behöver väl alltid stöd till mindre satsningar som förbättrar det man redan har. De stora satsningarna är otänkbara utan stöd.
- Jag har mycket permanenta stängsel och jag skulle vilja byta ut taggtråden mot elstängsel. Att få stöd för arbetskostnaden för det vore inte så dumt. Men annars är jag inte mycket för sådana här stöd egentligen. Man gör sig beroende av dem och så helt plötsligt ändrar sig politikerna och så finns inte det stöd man vant sig vid. Det kräver en massa administration och kontroll också. Det vore bättre man slopade alla stöd och lät marknaden betala det den vill betala.
- Jag hoppas att det här stödet blir kvar. Investeringsbehoven är stora i framtiden: från biogas till utveckling av brunnar för mottagning av biogödsel och inköp av specialmaskiner. Vi kör ekologiskt och det kräver kompetensutveckling hela tiden.
- Jag hoppas kunna leva på och arbeta bara med fåren men det handlar framför allt om att slaktpriserna måste bli högre eller att det införs ett bidrag som för ammkor. Helst ser jag naturligtvis en höjning av slaktpriserna. Det behövs alltid kompetensutveckling, även när man har verksamheten som en bisyssla som min hustru och jag. Jag skulle behöva bidrag som ersättning för förlorad inkomst som grävmaskinist för att kunna delta i kompetensutveckling dagtid.
- Jag känner inget särskilt stödbehov just nu, men till viss del måste man ju alltid förnya och förbättra sig. Därmed finns det alltid ett behov av kompetensutveckling. För vår del handlar det om foderhantering; att lära sig ta vara på fodret som i år under besvärliga år, hur man får upp näringen i fodret, hur man tar vara på det när det är som mest näringsrikt och att kunna lagra det.

- Jag ska börja med bikupor för att starta fruktodling. Vi ska plantera lähäckar som ökar den biologiska mångfalden med fåglar och insekter och för att förbättra odling zonen på fälten mellan häckarna. Tvåstegsdiken för att förhindra näringsläckage och förhindrar erosion är nästa steg. Vi räknar med att behöva kompetensutveckla oss i framtiden.
- Jag skulle behöva ytterligare investeringar för arbets- och djurmiljö. Jag vill byta utfodringssystem till en mixervagn, helst inom ett år. Jag tycker att Länsstyrelsen kunde ha hushållat med pengarna på ett bättre sätt, så att de hade räckt under hela perioden. Nu har man inte kunnat söka något stöd på ett och ett halvt år.
- Jag söker stöd av rent egoistiska skäl. Om någon kastar pengar på mig så duckar jag inte. Det kan gå till produktivitetshöjande investeringar. Men egentligen tycker jag att man ska sluta med alla subventioner och EU-stöd, de är kontraproduktiva. Företag som bygger sin verksamhet på stöd, obetalda hustrur och pensionärer ska svältas ut och läggas ner. Då kommer vi att få en sundare prisutveckling.
- Jag tänker göra en ligghall för korna om det finns möjlighet i framtiden. Det finns dock ett problem att det är begränsat hur många kor man får ha i en besättning. Jag har tid att ta hand om fler och ska man investera i mjölkrobot bör det vara fler kor för att det ska vara lönsamt och för att man ska kunna behålla de anställda.
- Jag är intresserad av att ha en biogasanläggning men än så länge har jag för lite gödsel för att det ska kunna bli lönsamt. Man måste ha fem tusen kubikmeter och vi har kanske hälften, men om fem år kan det bli intressant och då skulle vi behöva stöd.
- Mer stöd behövs absolut. Jag behöver bygga om ladugården och det vore också bra att få hjälp med en kinavagn, så att jag kan utfodra helt maskinellt. Och det behövs rätt så snart, inom några få år. Att jag fick reda på att det här stödet fanns var en ren slump, så det vore bra om man kunde få reda på det på något mer pålitligt sätt. Till exempel genom en studiecirkel, för då kommer man ut och träffar folk samtidigt. Då blir det en social grej, för som lantbrukare är man rätt ensam. Det är ingen idé att ni informerar om stöden i tidningar eller brev, för sådant går direkt i runda arkivet.
- Mindre satsningar i framtiden eventuellt förbättra ensilagehanteringen inga större projekt på gång.
- Mitt behov är begränsat; jag är 66 år. Men jag har två söner som vill ta över lantbruket och de kommer att behöva stöd. Det är inte gratis att hålla öppna marker. Öppna marker är en förutsättning för vår typ av djurhållning. Det är även en förutsättning för att bibehålla artrikedomen i naturen i djur- och växtlivet. Det öppna landskapet sköter sig inte självt; det kostar arbete, pengar och kunskaper. Det kommer att behövas stöd för kompetensutveckling genom insamling och överföring av gamla kunskaper till kommande generationer. Mina söner t ex jobbar ju deltid med annat vid sidan av jordbruket för att kunna försörja sig och har antagligen därmed kunskapsluckor när det gäller dagliga smårutiner som handlar om att vårda djur och landskap. Nu håller vi på att restaurera en gammal stenmur, men hur gör man; hur gjorde man när man la stenmurarna? Det är inte många kvar som vet och kan lära ut.
- När det gäller energieffektiviseringar, biogas och solpaneler, så skulle det vara bra med stöd. Inte bara i pengar utan också i kompetensutveckling, så att man inte hamnar snett. När det gäller sådana här stöd så skulle det vara bra om det fanns en viss flexibilitet i dem, för det är svårt att veta slutsumman redan från början. Nu var jag utelämnad åt mina egna gissningar och fick investera i några hundra tusen extra som jag inte fick något för.
- När man börjar så håller man på; en investering drar med sig nya behov och medför nya krav. I mitt fall handlar om kalvningsboxar, gödselbrunn och bättre foderhantering. Det kommer hela tiden något nytt.
- När man ska bygga om eller bygga nytt är det alltid bra med ett stöd, men det är inget vi planerar nu. Däremot har vi funderingar på att börja tillverka glass inom ett till fem år. Då skulle det göra gott för kalvnylen att få ett trettioprocentigt stöd.
- Stöd för byggnation behövs generellt. Marginalerna är små så det är investeringar som man annars inte kan göra. Stöd till satsningar på miljömål och ekologi ser jag gärna; det handlar ju såväl om stöd för investeringar inom området, som kompetensutveckling och möjligheter till erfarenhetsutbyten.
- Stöd till framtida satsningar.
- Stöd är avgörande för lantbruken. Min son har tagit över nu så jag har ingen koll.
- Stöd är väl aldrig fel men det riskerar att hamna i fel fickor. Det är så många konsulenter som ska livnära sig på det där. Jag tycker att marknadskrafterna skulle få råda.

- Till kompetensutveckling inom mjölkproduktion. Till biogasanläggning för att göra energi av gödsel. Det är viktigt att det fortsätter att finnas stöd så att vi kan ha kvar ett svenskt jordbruk, så att fler kan satsa och få lönsamhet på det. Det har snackats mycket om annat men det är jordbruket som är drivkraften på landsbygden, så om det läggs ner blir det inte mycket med landsbygden.
- Till ytterligare utbyggnad av ungdjursstall. Har små funderingar på att producera biogas, eller någon annan form av energi genom jordbruket. Det vore också bra med branschutbildning om hur man kan starta gårdsförsäljning och införliva turism i jordbruket. Det är inget som är aktuellt i dagsläget men kanske i framtiden, så utbildning och information om det är bra. Att man sår ett frö som kan utvecklas.
- Vi behöver ständigt förbättra oss för att kunna fortsätta driva verksamheten. Det gäller både framtida kompetensutveckling och att kunna försätta effektivisera verksamheten. Jag behöver bygga en ny plansilo. Jag vill bli självförsörjande på foder och förbättra spannmålshanteringen. Jag vill också tillägga att jag tycker att hanteringen av stödpengar sker på ett orättvist sätt, man ändrar takbeloppen hela tiden.
- Vid större investeringar, som de vi sökt för, underlättar det hela klart med stöd så när det är dags igen kommer vi att söka på nytt om möjligheten finns. Jag antar att vi nu kommer att jobba i fyra, fem år innan det kan vara behov av någon ny större investering när det gäller teknik. I om de investeringar som vi gjort har vi fått ett annat sätt att jobba rent tekniskt och produktionsmässigt - vi har mjölkkor - och det gör att vi skulle behöva satsa på kompetensutveckling för att kunna dra nytta av våra investeringar fullt ut. Investeringarna har lett till att verksamheten ökar och därmed växer också administrationen och kräver nytt kunnande. Vi delägare håller i mycket av administrationen själva och behöver kunna mer. Som det känns idag är det inte en beställarkompetens vi behöver utan vi vill fortsätta vara våra egna administratörer.

Bilaga 2

Intervjuguide

Hej, mitt namn är NN, jag ringer från undersökningsföretaget Markör Marknad och Kommunikation AB på uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götaland. Du skall ha fått ett brev från Länsstyrelsen där de informerat om att vi kommer att kontakta dig för en intervju. Intervjun riktar sig till jordbruk i Västra Götaland som har fått företagsstöd till en investering i sitt jordbruksföretag.

Vi vill av den anledningen ställa ett antal frågor till dig om hur stödet påverkat företaget och din verksamhet.

Bakgrundsvariabler

Antal verksamma/Antal anställda:

Kvinnor:

Män:

1. Vilka effekter har stödet haft på din verksamhet i stort?

(Vad har det inneburit att genomföra ditt projekt? Var stödet till stor hjälp? Hade det gått ändå? etc.)

(Öppen fråga)

2. Kände du till de extra fem (5) procenten i stöd, som fanns att ansöka om?

- a. Ja
- b. Nej
- c. Delvis/Hört talas om det

3. Kände du till vad som krävdes för att komma ifråga för de extra fem (5) procenten i stöd?

- a. Ja
- b. Nej
- c. Delvis/Hört talas om det

4. Anser du att informationen för att kunna söka de extra fem (5) procenten i stöd varit tillräckliga?

- a. Ja
- b. Nej
- c. Har ingen uppfattning/Vet ej

5. **Till urvalet 0,30:** Har de extra fem (5) procenten i stöd, inneburit förändringar i ditt/ert sätt att tänka när det gäller...
- Jämställdhet: _____
 - Har de 5 % påverkat din investering så att den i högre utsträckning än annars bidragit till kvinnors möjlighet att vara verksamma/arbета i företaget?
 - Har de 5 % påverkat hur du ser på kvinnors möjlighet att jobba inom ditt företag?
 - Arbetsmiljö: _____
 - Har de 5 % påverkat din investering till att bli mer arbetsmiljövänlig? (t.ex. kan det handla om: damm, kyla, värme, stress, belastning, psykosociala faktorer)
 - Investeringar/Lönsamhet: _____
 - Har de 5 % påverkat din investeringsgrad? Inneburit att du tänker annorlunda beträffande investeringar och lönsamhet?
6. **Till urvalet 0,30:** Vad var avgörande för att ansöka om fem (5) procent extra i stöd? (Öppen fråga) (Pengarna i sig, villkoren för att få stödet var bra och korrekta, bra andemening i kraven för de extra 5 procenten, liknande typ av insatser skulle göras och det kom i rätt tid etc.)
7. **Till urvalet 0,30:** I Västra Götaland valde man att erbjuda fem (5) procent extra i stöd för särskilda insatser/projekt inom områdena arbetsmiljö och jämställdhet. Är detta ett bra eller mindre bra tillvägagångssätt för att stimulera genomförande av specifika projekt inom lantbruksföretagandet?
- Ja, det är bra. Varför? _____
 - Nej, det är mindre bra. Varför? _____
 - Har ingen uppfattning/Vet ej
8. **Till urvalet 0,30:** Är ett extra stöd om fem (5) procent en tillräcklig nivå för att stimulera dessa insatser?
- Ja. Varför? _____
- Nej. Varför inte? _____
- Har ingen uppfattning/Vet ej
9. **Till urvalet övriga:** Vilken var huvudorsaken till att du inte ansökte om fem (5) procent extra i stöd?
10. Har du deltagit i kompetensutvecklingsarbete inom Landsbygdsprogrammet?
- Ja

Om ja, vad?

- studieresor

- ii. kurser
 - iii. rådgivning
 - iv. annat _____
- b. Nej

11. Har stödet bidragit till utveckling av kompetensnivån i er verksamhet?

- a. Ja, På vilket sätt: _____
- b. Nej. Varför? _____
- c. Delvis. På vilket vis? _____

12. Har stödet bidragit till nya arbetsmetoder i er verksamhet?

- a. Ja, På vilket sätt: _____
- b. Nej. Varför? _____
- c. Delvis. På vilket vis? _____

13. Hur har stödet förändrat antal arbetstillfällen i din verksamhet?

- a. Ökning, med _____ st (antal) ___ män ___ kvinnor
- b. Oförändrat
- c. Minskning, med _____ st (antal) ___ män ___ kvinnor

14. Hur har lönsamheten förändrats med avseende på erhållet stöd?

- a. Ökning. På vilket sätt och hur stor ökning (i %)? _____
- b. Oförändrat
- c. Minskning. På vilket sätt?/Varför? _____

15. Hade ni genomfört projektet på samma sätt även utan erhållet stöd?

- a. Ja
- b. Troligen/Till stor del
- c. Kanske/Delvis
- d. Nej

16. Jag kommer nu att ställa några frågor om huruvida du upplever att stödet har bidragit till utvecklingen av din verksamhet. Du svarar på en femgradig skala, där ett (1) innebär ingen utsträckning och fem (5) innebär i stor utsträckning.

	I vilken utsträckning har stödet bidragit till...	1 Ingen utsträckning	2	3	4	5 Stor utsträckning	99 Vet ej/Kan ej svara
a)	Förbättrad arbetsmiljö i din verksamhet (säkerhet, trivsel, möjligheter)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b)	Bättre personalpolitik i din verksamhet (Rekrytering, bättre villkor för både kvinnor och män, policys, planer)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c)	Att ditt projekt kunde slutföras som tänkt	☐	☐	☐	☐	☐	☐

d)	Ökad jämställdhet på arbetsplatsen (Lika villkor och förutsättningar oavsett kön)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
----	---	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

17. Landsbygdsprogrammets övergripande mål är att stödja en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden i Sverige. I vilken utsträckning upplever du...

	1 Ingen utsträckning	2	3	4	5 Stor utsträckning	99 Vet ej/Kan ej svara
Att denna typ av stöd bidrar till det övergripande målet.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. Framtid – Vilket är ditt/ert framtida behov av stöd? (Öppen fråga)

(Det kan gälla sådant som...

- Framtida behov av branschkontakter/stöd
- Framtida satsningar
- Framtida kompetensutveckling
- Övrigt att tillägga)

Det var alla mina frågor, tack för att du tog dig tid att svara!

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN